

STATSADVOKATENES ANSVAR FOR RUSPOLITIKK

Innhold

Spørsmål til tidl. Statsadvokat Bodil Thorp Myhre	3
Høyesteretts svikt	16
Grunnlaget for straff.....	22
Rushåndhevingsutvalgets rettighetsanalyse.....	27
30 år med sviktet fagansvar.....	32
Konstitusjonelt ansvar	60

Vitne 10:

Tidl. Statsadvokat Bodil Thorp Myhre

Vi har hørt vitner fra Justisdepartementet, Rushåndhevingsutvalget, regjeringen, og Kontroll- og Konstitusjonskomiteen forklare seg om ansvaret for ruspolitikken. Det er klart straff videreføres på tilbakeviste premisser, at jurister har sviktet siden Johs Andenæs etterlyste prinsipiell debatt i 1994, at Justisdepartementet har sviktet sitt fagansvar siden avvisningen av NOU 2002: 04, at Kontroll- og konstitusjonskomiteen har lukket øynene for vilkårlig forfølgelse, og at Rusreformutvalgets, Rushåndhevingsutvalgets og Høyesteretts rettighetssikring er en ladet pistol mot de forfulgte. Prinsipiell og historisk kontekst har vist forbindelsen til fortidens vilkårlige forfølgelse, og tidl. Statsadvokat Bodil Thorp Myhre er innkalt for å kaste lys over påtalemyndighetens svikt og domstolenes manglende undersøkelser.

Som statsadvokat ble Bodil Thorp Myhre ansvarliggjort for ruspolitikken problem med menneskerettigheter i 2008. Hun ble ansvarliggjort for vilkårlig forfølgelse og svikt i ledelse, men ville ikke undersøke forholdet til grunnloven. Statsadvokaten ble etter dette anmeldt til Spesialenheten for politisaker, som ikke så noen grunn til å følge opp. Likevel er en større rettsskandale under opprulling, og Myhre er innkalt for å forklare seg om påtalemyndighetens ansvar for svikt i rettsprosessen. 200 års rettshistorie er truet etter at påtalemyndigheten i 2008 begynte tradisjonen med å sette rettsstatsgarantier ut av spill, og et oppgjør med etablert ukultur er den eneste måten å gjenreise tillitt.

Vitnemålet vil ikke bare belyse påtalemyndighetens og domstolenes motarbeidelse av prøvelsesretten, men fremme et effektivt rettsmiddel for de forfulgte på rusfeltet.

Spørsmål til tidl. Statsadvokat Bodil Thorp Myhre

Forsvaret takker for tiden din. Du var statsadvokat da prøvelsesretten ble gjort gjeldene i Sør-Østerdal tingrett den 6. juni 2008. Kan du huske denne rettsaken og vil du dele dine tanker rundt den?

Ved tiltalebeslutning utferdiget av statsadvokaten i Hedmark og Oppland den 23. oktober 2008 ble fire unge menn satt under tiltale for overtredelse av Straffeloven § 162. Du var statsadvokat i saken, som [omhandlet](#) en cannabis farm under bygging. Den ene tiltalte gjorde gjeldene «at narkotikalovene brøt med overordnede prinsipper som vi gjennom konvensjoner har forpliktet oss til å overholde, da spesielt likhetsprinsippet (forbudet mot usaklig forskjellsbehandling/diskriminering i EMK art. 14)». Tiltalte hadde i forkant i flere brev til politiet gjort gjeldene at Straffeloven § 162 var i samme klasse som homofili- og raselover, og gitt politiet et ansvar for rettssikkerheten. Som det sto i brev av 2. desember 2008:

Det er derfor av overordnet viktighet at dere nå ser nærmere på det moralske fibret i lovene dere håndhever, for som diktatorer og despoter til enhver tid har bevist: Ingen lov har legitimitet kun i kraft av å være til. Selv Nazistene hadde sitt rettssystem, og i denne forbindelse er det et nærliggende poeng å ta lærdom av hva som skjedde her i landet mellom 1940-45. Politiet den gang evnet dessverre ikke å se nærmere på det moralske fundamentet i ordrene de mottok, og som en konsekvens av dette endte politiets tjenestemenn opp som tannhjul i et maskineri som sendte 771 jøder i konsentrasjonsleirene.

Jeg beskylder selvfølgelig ingen steder her dagens tjenestemenn for overgrepene som ble begått av etaten da. Jeg påpeker viktigheten av at etatens tjenestemenn forstår konsekvensene av lovene de håndhever og er i stand til å se sin tjeneste i en større samfunnsmessig kontekst, og derfor er det jeg nå oppfordrer dere til å ta personlig ansvar, og se nærmere på mitt argument.

Tiltalte regnet med at politiets maktbruk på rusfeltet skyldes manglende oversiktsbilde, og informerte om ansvaret for rettssikkerheten, men politiet fulgte ikke opp. Hvordan er dette forenelig med politiets plikter? Om straffefrihetsgrunner er gjort gjeldende, plikter ikke politiet å undersøke om de er reelle?

Når det gjelder rammene for avhør, vises det til straffeprosesslovens § 226, om formålsstyrt etterforskning. Videre vises til Riksadvokatens rundskriv om etterforskning (RA-1999-3):

Det er bare rettsrelevante fakta som er av interesse. Målet for innsamlingen er å etablere grunnlag for at påtalemyndigheten (og eventuelt senere retten) kan vurdere

om en straffebestemmelse er overtrådt, og om gjerningsmannen fyller de tre øvrige hovedvilkår for straff: kravet til subjektiv skyld, kravet om tilregnelighet, og at det ikke foreligger noen straffefrihetsgrunn.

Vi ser at det er politiets ansvar å avklare om straffefrihetsgrunner foreligger. Ble det gjort i denne saken?

Straffefrihetsgrunner ble ikke undersøkt, til tross for at forbindelsen til fortidens vilkårlige forfølgelse ville vært lett å avdekke. Det fremstår derfor som om politiet ikke gjorde jobben sin, gjør det ikke?

Hva med påtalemyndigheten? Når påtalemyndigheten er gjort oppmerksom på svikt i ledelse og vilkårlig forfølgelse, og forbindelsen til fortidens heksejakt har vært kjent i kriminologi og rettsosiologi i 40 år, må ikke påtalemyndigheten stå opp for rettssikkerheten? Pliker ikke påtalemyndigheten å tilrettelegge for avklaring hos domstolene?

Påtalemyndighetens etiske retningslinjer er klare på at enhver ansatt skal fremme en rettspleie i samsvar med verdier og prinsipper som en rettsstat bygger på, «herunder rettssikkerhet, likhet for loven og individets grunnleggende frihet og autonomi». Prøvelsesretten er artikulert i grunnlovens § 89, og det er klart at politiet ikke fulgte opp forpliktelser til rettssikkerheten, til tross for å ha mottatt bøker som bekreftet påstanden om varige og systematiske krenkelser på rusfeltet. Det gjorde heller ikke Hedmark og Oppland Statsadvokatembeter, som 8. juni 2008 avsatte tre uker i Sør-Østerdal tingrett til å forfølge de tiltalte på tradisjonelt vis.¹ Det betydde at et beslag på 25 mindre planter og 90 gram hasj, samt noe stjålet verktøy, resulterte i to års fengsel i tingretten, og at tiltalte ikke fikk dokumentere påstander om menneskerettsbrudd. Tiltalte benyttet sin sluttreplikk slik:

Da er det min tur til å si noe om situasjonsbildet, og min egen rettssak.

Som dere vet, ønsket jeg i denne rettssalen muligheten til å gå for et moralsk forsvar overfor narkotikalovene.

Som sitatet jeg leste av den så ofte siterte Andenes også viste, har jeg som borger prøvelsesrett overfor lover og forvaltningsvedtak, og det var denne retten jeg tidligere i rettsprosessen forlangte muligheten til å benytte meg av.

Dette fikk jeg dessverre ikke muligheten til, og jeg vil nå si noe om det og hva dette innebærer.

Dommeren og påtalemyndigheten unnskylder sin håndtering av saken med sin plikt til å sette loven først, og å forholde seg til denne. Men et rettssystem som kun tar utgangspunkt i loven er for folkets del intet verdt. Som historien viser, har det nemlig til enhver tid vært slik at våre ledere har håndhevet lover som det ikke har vært mulig å

¹ TSOST-2008-159870

forsvare moralsk, det være seg religionslover, raselover, eller homofililover, og det er også dette som er tilfellet med narkotikalovene i dag.

Hva vi derfor må bygge en rettsstat på, er sånn sett ikke lovene i seg selv, for de må vi kunne stille spørsmål til, om vi som samfunn skal ha noen garanti for at de er i samsvar med folkets interesser. Vi må i stedet ta utgangspunkt i lovens funksjon og konsekvens i samfunnet – og det er dette vi må måle våre lovers rettmessighet opp mot.

Det var også dette som var utgangspunktet for min forespørsel tidligere. Jeg informerte dere om at narkotikalovene var kriminelle lover, og at disse lovene var en forbrytelse mot det norske folk ettersom folket har rettigheter som står over narkotikalovene. (. . .)

Retten har allikevel valgt å nekte meg muligheten til å bevise mine påstander, og rettens formann har sånn sett nektet meg en stemme i min egen retts sak.

Aktor har på sin side gjort så godt hun kunne for å fremstille Nokas-ranet som relevant i denne saken, og jeg vil nå gjengjelde henne tjenesten, for å vise tydeligere hva jeg mener: Fra statens side var det nemlig så viktig å komme til bunns i Nokas-saken, at ingen ressurser skulle spares og ingen etterforskningsmidler skulle stå uprøvd.

Begrunnelsen for Nokas-sakens uvanlige prioritet og etterforskningsbudsjett var at dette ranet var av en slik grov art at det rokket ved selve statens autoritet og truet dens rolle som i varetager av det norske folks trygghetsfølelse. Men mine påstander, de jeg har fremmet i denne retts saken og ellers artikulert offentlig, truer statens autoritet og rykte langt mer enn Nokas-ranet noen gang evnet å gjøre.

Jeg har i denne retten beskyldt staten for å være en kriminell størrelse, og jeg beskylder fortsatt staten for å være en kriminell størrelse.

Det ville derfor vært naturlig for statens representanter å benytte seg av denne muligheten til å imøtegå mine påstander, men det har denne rettens aktører ikke vært interessert i. I stedet har dere valgt å være en del av den samme seriekoblede ansvarsfraskrivelsen som har muliggjort narkotikalovenes uheldige samfunnsmessige konsekvenser frem til i dag, og denne ansvarsfraskrivelsen har for det norske folk den konsekvens at narkotikalovene nå vil kunne bestå noe lenger enn hva som ellers ville være mulig.

Hva dere i denne sammenheng bør tenke over, er at en av de største forbrytelser av alle, er den dere nå har gjort dere skyldige i. Dere er offentlige tjenestemenn og jeg har gjort dere oppmerksomme på at systemet dere er en del av er en korrupt størrelse, da det har andre prioriteter enn folkets beste. Allikevel velger dere å fortsette som knirkefrie tannhjul i et korrupt maskineri, og ser bort fra det faktum at dere nå er tilstrekkelig informert til å vite bedre. Dere må være klare over at dere på et senere tidspunkt ikke kan hevde å ha handlet i villfarelse, for dere er innen nå tilstrekkelig informert til å vite

bedre, og både påtalemyndighet og rettens formann er derfor strafferettslig ansvarlig for sin ansvarsfraskrivelse.

Dere har med dette sviktet det norske folk fundamentalt som offentlige tjenestemenn; dere har bidratt til å skjule en forbrytelse mot menneskeheten; og dere har bidratt til å forverre statens forklaringsproblem overfor borgerne, når narkotikalovenes troverdighet en dag vil bli tatt stilling til. For det vil komme en dag da statens representanter vil bli holdt ansvarlig for lovene de håndhever; det vil komme en dag da våre offentlige tjenestemenn tar sitt rykte, sine plikter, og sitt ansvar overfor folket alvorlig; og den dagen vil dere bli husket for dette sviket mot det norske folk.

Kan du huske denne sluttrepikken, og hva er dine tanker i dag? Hadde tiltalte prøvelsesrett, og fikk tiltalte muligheten til å benytte seg av den?

Statsadvokater har lederansvar fordi rettssikkerheten avhenger av handlekraft når utfordringer for rettsstaten er et faktum. Den politiske prosessen hadde i 2008 sviktet etter at lovgiver hadde avvist Straffelovkomisjonens forslag om avkriminalisering, og tiltalte hadde levert bøker som viste at krigen mot narkotika var et angrep på sivilbefolkningen. I ettertid har ledere for flere land i Latin Amerika ytret det samme, Riksadvokaten har avdekket systematiske krenkelser i mindre narkotikasaker, Rusreformutvalget har bekreftet panikk som motor bak lovutforming, og Rolleforståelsesutvalget har påpekt nedprioritering av rettighetsjuss som et systemisk problem. Alt dette indikerer at tiltalte hadde rett, så burde du ikke latt ham legge frem bevis? Burde ikke domstolene før hovedforhandling fått oversikt over hvorfor tiltalte bestred Straffelovens § 162, og burde ikke påtalemyndigheten støttet avklaring?

Domstolskommisjonen er i NOU 2020:11 klar på at «Av hensyn til rettsstaten er det viktig å hegne om domstolene som samfunnets sentrale konfliktløser og å sikre befolkningens tilgang til domstolene». Justis- og beredskapsdepartementet har ansvar for rettsvesen og påtalemyndighet, og Politiloven gjør klart at institusjonens «ansvar og mål» er [å] være et ledd i samfunnets samlede innsats for å fremme og befeste borgernes rettssikkerhet, trygghet og alminnelige velferd for øvrig (politiloven § 1, annet ledd). Påtalemyndigheten skal gjennom sitt ansvar for straffesaksbehandlingen fremme en rettspleie i samsvar med verdier og prinsipper som en rettsstat bygger på, herunder rettssikkerhet, likhet for loven og individets grunnleggende frihet og autonomi. Prøvelsesretten ble kodifisert i Grunnlovens 89 for å sikre at rettigheter ikke krenkes, så er det ikke opplagt at en statsadvokat skal støtte prøvelsesretten?

Du støttet ikke avklaring, men anket denne dommen fordi du mente den var for mild. Du mente at dette var organiserte kriminelle som måtte straffes ekstra hardt under den nye paragraf § 60A. De 25 plantene var du sikker på at ville blitt til flere hundre kilo, og du mente at de domfelte burde vært domfelt for å forsøke å tilvirke anslagsvis ni ganger så mange

planter som de ble domfelt for. Du var langt mer opptatt av å skape en presedens for å få domfelt cannabisdyrkere i planleggingsfasen enn å kvalitetssikre loven, og er det mulig at vilkårlig forfølgelse videreføres og at rettsvesenet raseres fordi du for 16 år siden sviktet lederansvar?

Hadde statsadvokaten lagt frem saken korrekt for domstolene, er det lite sannsynlig at domstolene hadde sviktet forpliktelsen til å levere et effektivt rettsmiddel. Hadde statsadvokaten vektlagt rettssikkerheten, ville ikke koblingen til fortidens vilkårlige forfølgelse blitt oversett, men viktige bevis som dokumentarfilm og vitner ville vært tillat ført for retten. Høyesterett ville derfra hatt et langt bedre utgangspunkt for å vurdere sin tillit til den politiske prosessen, og det er lite sannsynlig at dommerne ville latt ruspolitikken skure. Fra et konstitusjonsetisk ståsted, vil du si at statsadvokaten eller domstolene bærer hovedansvar for 16 år med manglende minoritetsbeskyttelse?

I et brev datert 8. august 2009 ble du anmeldt til spesialenheten for politisaker for å skjule en forbrytelse mot menneskeheten. Tiltalte så ditt virke som del av et varig og systematisk angrep mot sivilbefolkningen, og tok han helt feil? Var du ikke informert om vilkårlig forfølgelse og svikt i ledelse, og motsatte du deg ikke prøvelsesretten for å forfølge borgere på et tvilsomt grunnlag?

Anmeldelsen mot deg ble henlagt av Spesialenheten. Et interessant moment er at Spesialenheten bruker Norges status som rettsstat til å rettferdiggjøre henleggelsen: Fordi narkotikalovgivningen er resultatet av demokratiske prosesser, og fordi domstolene i den enkelte sak kan prøve rekkevidden av lovgivningen, mente politiet at påtalemyndigheten utvilsomt kan legge til grunn at straff er forsvarlig. Det mente du selv også på den tiden, men har ikke slik sirkelargumentasjon opprettholdt et forbud på tilbakeviste premisser?

Vi skal se at loven begrunnes med henvisning til rettskilder og demokratiske prosesser som ikke holder mål. Vi skal se at forbudet har rasert juss som fagfelt i 60 år, og etter din ugjerning i tingretten ble Riksadvokaten involvert. Tiltalte varslet om at statsadvokaten hadde oversett rettsstatsgarantier, og Riksadvokat Tor-Aksel Busch ble bedt om å stille seg bak prinsipiell avklaring, i tråd med EMK artikkel 13. Hadde du noen samtale med Riksadvokaten eller andre på hans kontor om prøvelsesretten? Ble dere enige om en strategi?

Riksadvokaten svarte med å fraskrive seg ansvar. Som bekreftelse på lovens legitimitet viste Riksadvokaten til Ot.prp.nr.22 (2008–2009), og derfra ble kravet om en rettferdig rettsak avvist ved å hevde at påstander om rettighetsbrudd lå utenfor det området som kan være «gjenstand for bevisførsel». Har ikke grunnlovsdomstoler i Sør-Afrika, Georgia, og Mexico i ettertid vist at riksadvokaten tok feil? Har ikke flere domstoler gjort en rettighetsanalyse, og konkludert med at grunnlovsprinsipper ikke har vært vektlagt?

Vitnemålet til den høyere påtalemyndighet vil vise hvordan Riksadvokaten siden 2009 har sviktet fagansvar, og også Busch ble anmeldt til politiet. Det kommer ikke som en overraskelse at også denne anmeldelsen ble henlagt av Spesialenheten, men Riksadvokaten sto altså fra 2009 med den juridiske tradisjon som dyrker makt og ikke rett. Ifølge Riksadvokat Busch hadde det aldri eksistert noen «kriminelle» lover. Ifølge Busch hadde påtalemyndigheten sitt på det tørre ved å vise til den politiske prosessen, og siden da har Riksadvokatens kontor representert den samme juridiske tradisjon som i 1942 deporterte jøder til konsentrasjonsleirene. Takket være Busch og deg, har den norske stat som abstrakt kriminell størrelse blitt konkretisert for hvert år, og bak dere ligger en sti av skade. Hundretusener har måtte lide fordi påtalemyndigheten har fortsatt å motarbeide rettssikkerhet, og i 16 år har påstander om menneskerettsbrudd vært forbigått i stillhet. Alt dette følger fra din svikt, for har ikke staten en positiv forpliktelse til å undersøke påståtte brudd på menneskerettighetene?

Forsvaret hevder at lovgiver har sviktet forpliktelsen til å forme ruspolitikken etter menneskerettighetene. I mars 2019 ble de internasjonale retningslinjene for rettigheter og ruspolitikk lagt frem. Retningslinjene støttes av Europarådets parlamentariske forsamling og fire FN-organer, og følgende står om retten til et effektivt middel:

Hver stat har plikt til å respektere og beskytte menneskerettighetene til alle personer innenfor sitt territorium og underlagt dets jurisdiksjon. (...) I samsvar med disse rettighetene bør statene: (1) Etablere hensiktsmessige, tilgjengelige og effektive juridiske, administrative og andre prosedyrer for å sikre en rettighetskompatibel implementering av enhver lov, politikk eller praksis knyttet til narkotika. (2) Sørge for at uavhengige og transparente juridiske mekanismer og prosedyrer er tilgjengelige, farbare og rimelige for enkeltpersoner og grupper for å fremsette formelle klager om påståtte menneskerettighetsbrudd i sammenheng med lover, retningslinjer og praksis for narkotikakontroll. (3) Sikre uavhengige, upartiske, raske og grundige undersøkelser av påstander om brudd på menneskerettighetene i sammenheng med lover, retningslinjer og praksis for narkotikakontroll. (4) Sørge for at de ansvarlige holdes ansvarlig for slike brudd i samsvar med strafferettslig, sivil, administrativ eller annen lov, etter behov. (5) Sørge for at tilstrekkelige, hensiktsmessige og effektive rettsmidler og midler for oppreisning er tilgjengelige, farbare og rimelige for alle individer og grupper hvis rettigheter har blitt funnet å bli krenket som følge av lover, retningslinjer og praksis for narkotikakontroll. Dette bør inkludere tilgjengelig informasjon om mekanismer og prosesser for å søke rettsmidler og oppreisning, og passende midler for å sikre rettidig håndheving av rettsmidler. (6) Ta effektive tiltak for å forhindre gjentakelse av menneskerettighetsbrudd i sammenheng med lover, retningslinjer og praksis for narkotikakontroll.

Forsvaret hevder at Norge har et problem med punkt 3, 4, 5 og 6 fordi rusbrukere har forsøkt å klarlegge rettigheter siden 2008. Grunnlovens § 89 gir domstolene «rett og plikt» til å kontrollere den politiske prosessen, men her i landet har ikke «uavhengige, upartiske, raske og grundige undersøkelser av påstander om menneskerettighetsbrudd i sammenheng med lover, retningslinjer og praksis for narkotikakontroll» blitt behandlet i samsvar med internasjonale standarder. I stedet har de forfulgte vært uten rettsvern i 16 år, og ni justisministre har ignorert kravet om at staten må demonstrere at tiltak er nødvendige for å nå målene de er ment for og at ikke mindre restriktive midler er tilgjengelig for å oppnå de samme målene. Du har siden du gikk av som statsadvokat vært ansatt som lagdommer, og hvor mange narkotikabrukere og selgere har du idømt straffereaksjoner? Kan du gjette?

Hvor mange barn har siden 2008 mistet mor eller far til fengselsstraff for narkotikalovbrudd på grunn av deg? Har du noen ide?

Samtlige av disse straffereaksjonene kunne vært unngått om du i 2008 hadde gjort jobben din, heller enn å beskytte et korrupt system. Samtlige har gjort vondt verre for både brukere og samfunn, men har du tenkt over det underveis?

Johs Andenæs beskrev prøvelsesretten som et «kjernepunkt i rettsstaten». Du er velkjent med dens vekt og både redere og eiendomsbransjen har nytt godt av domstolenes kontroll med lovgivning. Det er derfor oppsiktsvekkende at norske domstoler ikke ville gjøre det samme for landets rusbrukere. Siden 1970-tallet har de personlige friheter stått høyere i hierarkiet av demokratiske verdier enn økonomiske rettigheter, hvilket tilsier at de i høyere grad vernes av domstolene overfor lovgivningsmakten, men domstolene har med sin avvisning av prøvelsesretten vist at rettssystemet i praksis vektlegger overklassens økonomiske rettigheter foran utstøtte grupperingers rett til selvbestemmelse og frihet. Avslører ikke dette dobbelt bunn hos rettsvesenet, og er det forenelig med rettsstatens prinsipper?

Prøvelsesretten er klar. Etter å ha avvist dens relevans i Sør-Østerdal tingrett, fortsatte du allikevel din underminering av rettssikkerheten i Eidsivating lagmannsrett den 3-18. februar 2009. Kan du huske denne rettsaken og om den utspilte seg som normalt?

Tiltale brukte sin frie forklaring til å ansvarliggjøre påtalemyndighet og domstoler. Lagdommer Berit Haga avviste prøvelsesretten, og tiltale spurte om dommeren erkjente at menneskerettighetene står over straffeloven. Dommeren svarte ikke, og tiltalte spurte igjen før dommeren responderte: «Jeg vil ikke svare. Det er et lurespørsmål». Etter dette forlot tiltalte retten og kom ikke tilbake, ikke engang for domsavsigelsen. Fremsto dette som en rettsprosess Norge kan være stolt av?

Ifølge deg og lagdommeren var dette en normal rettsprosess. Dommen nevner ikke at noe utenom det vanlige skjedde, men du godkjente denne rettsprosessen, til tross for at

advokat John Christian Elden informerte om at straffefrihetsgrunner var oversett. Som han skrev i ankeforberedelser den 19 april 2010:

For [tiltaltes] vedkommende er det inngitt en særskilt ankegrunn under lovanvendelsen som han har utdypet i sitt brev av 9. mars 2010 til Høyesterett med vedlegg. Ankegrunnen synes i korte trekk å være at narkotikalovgivningen i Norge er i strid med menneskerettighetene, og at således lex superior prinsippet som er festet i menneskerettsloven medfører at straffelovens § 162 må settes til side som konvensjonsstridig. For denne anførsel viser jeg til hans grundige og omfattende argumentasjon.

Du på din side ville ikke forholde deg til forsvarets «grundige og omfattende argumentasjon». I stedet tok Førstestatsadvokat Torgersen over påtalemyndighetens forberedelser for Høyesterett, og siden har systemet gått sin skjeve gang. Ikke bare har Riksadvokaten lukket øynene for Hedmark og Oppland statsadvokatembeters underminering av rettssikkerhetsgarantier, men Oslo Statsadvokatembeter har tre ganger beskyttet forbudet fra konstitusjonell kontroll. Vi skal i vitnemålet til den Høyere påtalemyndighet se hvordan statsadvokatene har sviktet ansvar for rettssikkerheten i 16 år, og hvordan Høyesteretts praksis med domfellelser feilaktig blitt brukt til å rettfærdiggjøre straffeloven. Men hvorfor ville ikke du i 2008 belyse et verkende sår? Var prinsipiell og historisk kontekst for vondt?

Identitet er knyttet til handling og folk er psykologisk predisponert til å ville være på det godes side. I 60 år har staten fortalt politifolk at de er helter for sin innsats i narkotikakrigen, og det er ikke lett for ansatte i politi- og påtalemyndighet å ta inn over seg at de har tatt del i et forfeilet prosjekt. Psykologisk er situasjonen den samme som for en soldat som oppdager at han har tatt del i en krig som er bygd på løgner og som kun har tjent kyniske maktaktører. Sterke forsvarsmekanismer settes i sving, og det samme ser vi i ruspolitikken. Jo tydeligere det blir at forbudet ikke har fungert som tenkt, desto mer i vranglås går systemet. Selv rettstatsgarantier blir ignorert når større erkjennelse presser på, og kulturen hos statsadvokatene har i 60 år blitt formet på forbudets premisser. Det kom derfor ikke som noen overraskelse at Riksadvokat Georg Rieber Mohn i 1994 sørget for å arrestere den debatten som Andenæs forsøkte å få i gang,² akkurat som at det ikke var noen overraskelse at Riksadvokatens kontor i 2009 forsøkte å stoppe rettsutvikling. Kan vi i ettertid se dette som et forsvar mot avgrunnen som Nietzsche omtalte, den som truer med mørke sannheter, men som også kan helbrede?

Fornektelse og projeksjon er naturlige forsvarsmekanismer. De benyttes når en personlighet har for mye investert i et etablert paradigme til å ta skrittet videre, og den amerikanske

² Georg Rieber Mohn, *Legalisering av narkotika? Lov og Rett* (1994) utg. 33-10 s. 629–631

forfatteren Upton Sinclair sa en gang at «det er vanskelig for en mann å innse noe, når lønna hans avhenger at han ikke forstår det». Tror du det er derfor den prinsipielle debatten som Andenæs etterlyste i 1994 har uteblitt, og var det derfor du som statsadvokat i 2008 ikke ville se ruspolitikken i historisk kontekst?

Vi skal se mer til begrunnelsene som opprettholdt et forbud. Det som er sikkert, er at straffelovkommisjonen allerede hadde avkledd keisere uten klær og at en uavhengig, upartisk, og kompetent rett ville erkjent at ruspolitikken var på et konstitusjonelt sidespor. Påtalemyndigheten derimot motsatte rettssikkerhetsgarantier, og Førstestatsadvokat Runar Torgersen fortsatte tildekkingen. Resultatet var derfor at Høyesterett i beslutning 10. juni 2010, uten forsvarlig begrunnelse, avviste prøvelsesretten. Forsvarets advokat Jon Christian Elden ba forgjeves Høyesterett begrunne beslutningen prinsipielt, men fikk aldri svar. Satte ikke Høyesterettsdommerne, på dette viset, nasjonen i en enda vanskeligere situasjon enn det statsadvokatene hadde gjort?

Det sier mye om kraften i offentlig panikk at aktede dommere var villige til å stille seg så laglig til for hogg for ettertiden. Om det er en instans med hovedansvar for rettssikkerhet, er det Høyesterett, og hva sier rettskildene om å nekte en anke i prinsippspørsmål? Må ikke ankenekt begrunnes bedre enn at beslutningen er enstemmig?

Rettskildene er klare på at domstolene, i anker som avviser uavgjorte og viktige prinsippspørsmål, må levere en bedre begrunnelse. Til tross for dette, ble Høyesteretts avgjørelse derfra brukt av lavere domstoler til å beskytte forbudet fra konstitusjonell kontroll.³ Fordi Høyesterett nektet å behandle om narkotikalovene stred med menneskerettighetene, mente både dommer og påtalemyndighet at dette var et bevis på lovens gyldighet. Men fremstår ikke det som mer sirkelargumentasjon?

Til domstolenes forsvar, hadde ennå ikke NOU 2019: 26 avslørt det manglende grunnlaget for straff. Heller ikke Rolleforståelsesutvalget hadde problematisert styringsjussens prioritet på bekostning av rettighetsjuss, og det var forståelig at Høyesterett toet sine hender. Høyesterett er ikke kjent for sin aktivisme, men for å være en integrert del av et apparat som ivaretar etablerte interesser. Til tross for dette er prøvelsesretten klar, og den politiske prosessen hadde allerede sviktet etter at Stoltenberg-regjeringen avviste Straffelovkommisjonens utredning. Flertallet av kommisjonens medlemmer uttalte at kriminalisering ikke kunne forsvares opp mot skadefølgeprinsippet, og at politikerne hadde en uheldig tendens til å la seg styre av visjoner heller enn realiteter. Flertallet anbefalte derfor sterkere domstolskontroll, hvilket også professor i kriminologi Nils Christie hadde etterlyst i 1996, så burde ikke domstolene ha sørget for et effektivt rettsmiddel?

³ 10-082132AST-BORG/03

Igjen, legg merke til hvordan et større problem oppstår. Det begynte i 2008 med at politi- og påtalemyndighet ble gjort oppmerksom på vilkårlig forfølgelse og svikt i ledelse, men fordi politiet ikke ville ta et oppgjør med jakten på syndebukker og ingen dommere arresterte påtalemyndighetens trenering av rettssikkerhetsgarantier, gikk det fra vondt til verre for rettsstaten. Innen 2011 hadde seks Høyesterettsdommere beskyttet forbudet fra konstitusjonell kontroll, og Førstestatsadvokat Torgersen fremsto som arkitekten bak en økende rettsskandale. På vegne av Riksadvokaten, hadde Torgersen i 2009 forfattet et brev hvor Riksadvokaten tok for gitt at forbudet oppfylte et legitimt formål. Den juridiske argumentasjonen som Torgersen benyttet seg av for å avvise prøvelsesretten, vitner om det lavmål som opprettholder et forbud, for det får jurister til å omfavne tyranniet. Vi skal i rettens trettende dag få høre Torgersens vitnemål, men Torgersen var pennen bak den Høyere påtalemyndighets argument, og gjennom rusreformen fortsatte han å se vekk fra hensyn til rettssikkerheten.

Det var fordi Torgersen tolket mandatet snevert at Rusreformutvalget ikke belyste en blindsoner. Det var på grunn av denne blindsonen at Alliansen for rettighetsorientert ruspolitikk (AROD) gikk til sivil ulydighet, og sier det ikke mye om hvor tomme rettsstatsgarantier er i vår tid, at domstolene i 2022 igjen avviste prøvelsesretten?

Den politiske prosessen hadde sviktet atter en gang, og etter rusreformen fremsto påtalemyndighetens og domstolens tillit til lovgiver i et stadig grellere lys. Til tross for at straffelovkommisjonen viste at straff ikke kunne forsvares, og rusreformrapporten avslørte at panikk var motoren bak lovutformingene, sørget en kompakt politisk majoritet for at fordeler og ulemper med et regulert marked målt opp mot et kriminelt marked ikke ble vurdert. Offentlig panikk gjorde det mulig for regjeringen å videreføre straff på tilbakeviste premisser, men koblingen til menneskerettsbrudd ble stadig mer opplagt, og er ikke det eneste som kan forsvare Høyesteretts beslutning at påtalemyndigheten heller ikke denne gang hadde forberedt saken korrekt?

Vi skal i retten i morgen se at Sturla Henriksbø ble den fjerde statsadvokaten som motsatte seg prinsipiell avklaring. Det er allikevel klart at påtalemyndigheten har et betydelig ansvar for rettsutviklingen på strafferettsfeltet, herunder ved å bringe de rette sakene inn for Høyesterett og løfte frem rettsspørsmålene sakene reiser, og har ikke en statsadvokat som motsetter seg prøvelsesretten sviktet påtalemyndighetens viktige rolle både som kontrollør og rettssikkerhetsgarantist?

Hva tenker du om at statsadvokatene gjerne bruker 60 dager i retten på å dømme folk til 21 års fengsel, men at de ikke vil bruke noen dager på å avklare om grunnlaget for straff er forsvarlig? Er ikke det verre enn hykleri? Er det ikke forræderi?

Prøvelsesretten er uten tvil den viktigste målestokken på domstolenes integritet. Johs Andenæs beskrev den som et av vestens viktigste bidrag til verdenskulturen, og lovgivers

intensjon med Grunnlovens § 89 var å tydeliggjøre grunnlaget for vår rettsorden. Fremstår da domstolene som uavhengige eller upartiske når de vektlegger redernes økonomiske rettigheter over forfulgte grupperingers frihetsrettigheter? Er det mulig å skille mellom rettens og politikken område, når forfulgte grupperinger gjør gjeldene at frihetsrettigheter er krenket?

Som Professor Ole Kristian Fauchald beskriver dynamikken mellom rettens og politikken sfære, er «forholdet mellom jus og politikk (...) tosidig. Jusens grunnelementer i form av lovgivning og internasjonale forpliktelser er et resultat av politiske prosesser, og jussen setter igjen rammer for de etterfølgende politiske prosessene. Det er derfor en vekselvirkning mellom jus og politikk; en vekselvirkning som innebærer en kontinuerlig dynamikk».⁴

Det er slik det skal være. Tiltalte hadde gjort gjeldende at straffelovens § 231 var i strid med moralske grunnverdier, og det er utvilsomt at konstitusjonelle rettsregler vil i noen grad legge bånd på og føring for den politiske handlefriheten. I demokratier fungerer jussen (ideelt sett) som garanti mot misbruk av politisk makt, og det gir ikke mening i tider med moralsk panikk å tillegge staten en absolutt skjønnsmargin. Når panikk er påvist av rusreformutvalget, kan man ikke fastslå at politikerne har misforvaltet den tillit som de er gitt og at det er jussens oppgave å veilede prinsipielt, slik at ikke enkeltgrupperinger må lide for etablerte fordommer satt i system?

Dette er basis for enhver rettsstat. Det er derfor vi har prøvesrett og et maktfordelingsprinsipp, for tradisjonelt har enkelte grupperinger mer innflytelse enn andre, og lobbyister kan få lover igjennom som ikke er tilstrekkelig kvalitetssikret. Slike lover kan være preget av dobbeltmoral og det er domstolenes oppgave å sikre borgerne mot politisk nedprioritering og byråkratisk paternalisme.

Historisk sett er sydebukkmekanismen, vår tilbøyelighet til å gi ut-grupper skylda for problemer som vi har et kollektivt ansvar for å løse, den tendens som i størst grad løfter frem totalitære tendenser. Rettsløshet oppstår når domstolene ikke vil gi belastede grupperinger prøvesrett, så er ikke retten, sin rolle bevisst, et instrument for demokratiet?

Retten skal sørge for likhet i representasjon og deltagelse i den politiske prosessen for de som mangler politisk stemme, og i menneskerettslige spørsmål er det ikke mulig å skille juss fra politikk. Jo mer marginalisert en gruppering er, desto større er sjansene for feil ved den politiske prosessen, og det tilfaller derfor domstolene å kvalitetssikre lover. Juss som fagfelt avhenger av dette. Man kan si det sånn at politikken, ideelt sett, tar sikte på å fremme rettsstatsidealer, men det er domstolenes jobb å kontrollere at den rent faktisk gjør det.

⁴ Ole Kristian Fauchald, Jus eller politikk? Reform av norsk verneområdeforvaltning, finnes [her](#)

Spørsmålet er vel derfor ikke om domstolene trår feil ved å gå inn i den politiske prosessen, som mange dommere frykter, men hvor effektiv retten er til å sikre borgerne frihet?

Det fremstår som om statsadvokatene og domstolene har glemt eget ansvar. Allikevel har staten interne retningslinjer og bestemmelser som skal bidra til at forvaltningen løser oppgavene sine og opptrer på en måte som fremmer integritet og tillit. Noen av de mest sentrale er utformet i Etiske retningslinjer for statstjenesten. Det forutsettes at hver enkelt virksomhet med utgangspunkt i retningslinjene videreutvikler og styrker den etiske bevisstheten blant de ansatte, og slik legger et godt grunnlag for lederes og ansattes muligheter for etisk refleksjon. De sentrale punktene i retningslinjene er hensynet til innbyggerne og statens omdømme, lojalitet, åpenhet, tillit til statsforvaltningen, og faglig uavhengighet og objektivitet. Påtalemyndigheten og domstolen skal spille en rolle som voktere av våre felles institusjoner, rettsstaten og folkestyret, så bør påtalejurister og dommere straffes?

Domstolenes behandling vitner om at noe er alvorlig galt. Som Professor Jørgen Aall har sagt, ligger etter norsk rett «kompetansen til å prøve lovens forhold til Grunnloven og konvensjonen hos de alminnelige domstoler, ikke egne forfatnings- eller forvaltningsdomstoler som i mange andre land. Og den ligger ikke bare hos Høyesterett; dommerfullmektigen i Grukkedal kan sette loven til side som stridende mot Grunnloven».⁵ Samtlige dommere ble gjennom rettsrundene gjort kjent med dette, men ingen ville utfordre straffeloven. Heller enn å vurdere forholdet mellom mål og middel, tok dommerne for gitt at straff på rusfeltet har sitt på det tørre, og lette etter bekræftelser i rettskildene. Spørsmålet er om en dommer kan stole på etablerte rettskilder når panikk er dokumentert? Når poenget med prøvelsesretten er å bevise at ruspolitikken har forsøplet lov og rett, blir det ikke absurd å avvise rettighetssikring ved å vise til praksis?

Det er dette domstolene har gjort feil. Ruspolitikken har i 60 år vært kuppet av personer med en ekstrem ideologi, hvor umyndiggjøring, sykeliggjøring, demonisering og vold har vært etablert praksis. Det blir mer og mer klart at dette gjør rusproblemet verre, ikke bedre, og etter rusreformrapporten er vi i en situasjon hvor straff videreføres på tilbakeviste premisser. Er jurister da vår tids fariseere, eller har dere andre ambisjoner for fagfeltet?

Det skal nevnes at statsadvokaten som motarbeidet avklaring av rettigheter også er politiker i KrF, hvilket forverrer situasjonen. Statsadvokat Sturla Henriksbø benyttet sin posisjon til å beskytte partiets ruspolitikk fra konstitusjonell kritikk, og i rolleforståelsens tid hva tenker du om at statsadvokaten gikk imot etiske retningslinjer og 200 års rettsutvikling? Har påtalemyndigheten i dette vært solidarisk med lovgivers intensjon ved

⁵ Jørgen Aall, *Rettsstat og menneskerettigheter* (2011) s.92.

kodifisering av prøvelsesretten i Grunnlovens § 89, eller er det mulig at vilkårlig forfølgelse fortsetter og at rettsvern utarmes?

Politidirektoratets etiske retningslinjer fremhever at rollen som «samfunnets sivile maktapparat» gjør det «spesielt viktig for medarbeidere i politiet å ha et bevisst forhold til etikk, og hva som er god moral og hvordan man bør handle». Påtalemyndighetens etiske retningslinjer er klare på at enhver ansatt skal fremme en rettspleie i samsvar med verdier og prinsipper som en rettsstat bygger på, «herunder rettssikkerhet, likhet for loven og individets grunnleggende frihet og autonomi», men verken Politimesteren, Politidirektoratet eller Riksadvokaten har irttesatt Henriksbø. Akkurat som deg, unnslipper statsadvokater som motsetter seg prøvelsesrett. Er dette et uttrykk for at alt er bra med rettsstaten, eller tyder det på at nedprioritering av rettighetsjuss utgjør et større problem?

Fordi domstolene, påtalemyndigheten, og lovgiver har opprettholdt en blindsoner, kan ingen avvise at ukultur er grunnen til at ledelsen ikke har tatt tak i statsadvokatens svik. Godt mulig er ledelsen fornøyd med at påtalemyndigheten i 16 år har satt rettssikkerhet til side for å beskytte Straffelovens §§ 231 og 232 mot en rettighetsanalyse, for Riksadvokaten gjorde det samme i 2009. Godt mulig er ukultur en så stor utfordring at Justisminister, Høyesterett og Storting heller beskytter forbudet fra konstitusjonell kontroll enn å erkjenne feil, og godt mulig er du en del av problemet. Godt mulig har 60 år med økte budsjetter og maktmidler gitt grobunn til et apparat som vrir tilbud og etterspørsel til en offer- og overgriperkontekst heller enn å gå i seg selv, for verken domstolene eller Kontroll- og konstitusjonskomiteen har foretatt nærmere undersøkelser.

Hva vi vet er at rettighetsjuss har vært nedprioritert. Vi vet også at Grunnlovens § 89 skal tilby en utvei, men at Høyesterett tre ganger uten forsvarlig begrunnelse har hindret et effektivt rettsmiddel, så kan du se konturene av et større problem?

Spørsmålet er spesielt aktuelt sett i lys av Rolleforståelsesutvalgets rapport. Dette er den fjerde rapporten over 20 år som avslører en blindsoner av menneskerettsutfordringer, og kontroll- og konstitusjonskomiteen ble i 2022 og 2023 gjort oppmerksom på at ukulturen som Rolleforståelsesutvalget påpeker er del av et større problem som ikke kan lokaliseres til NNPF, men til det narkotikafrie idealet. Komiteen mottok informasjon som viste at ringvirkningene utgjorde stadig større skade på rettsstaten, for det er dette idealet som i 60 år har delt samfunnet, som har fått lovgiver til å overse hykleri og manglende hold i lovverk, som har fått ni justisministere til å beskytte forbudet mot konstitusjonell kontroll, som har fått påtalemyndigheten til å svikte rettssikkerheten, og som har fått domstolene til å ta avstand fra 200 års rettstradisjon. Rolleforståelsesutvalget etterlyste lederansvar, og Grunnlovens § 89 er klar, så burde ikke Kontroll- og konstitusjonskomiteen ta ansvar og fylle rettsstatsbegrepet med innhold?

Som retten fikk se i går, avviste Kontroll- og konstitusjonskomiteen forespørselen om en undersøkelse for riksrett. Til tross for dette, er det klart at Høyesteretts posisjon er uforenelig med en konstitusjonell praksis som siden 1970-tallet har vektlagt personlige friheter over økonomiske rettigheter. Når domstolene ellers ser det som sin plikt å sikre redernes og eiendomsbransjens økonomiske interesser, består en kontradiksjon som vitner om en rettsstats fallitt. Det var ikke lovgivers vilje ved formalisering av prøvelsesretten at den utøvende og dømmende makt skulle svekke 200 års rettsutvikling, og fordi Ansvarlighetsloven § 17 retter seg mot det medlem av Høyesterett, som i en sak som står for Høyesterett eller kan komme inn for Høyesterett, i noen betenkning eller innstilling, ved handling eller unnlattelse, medvirker til noe som er stridende mot Grunnloven (selv om gjerningen gjøres uaktsomt), er ikke riksrett på sin plass?

Dette er et spørsmål som heller ikke Kontroll- og konstitusjonskomiteens leder gjerne ville besvare. Hva vi har vært vitne til i denne retten, er i stedet den skade som det narkotikafrie idealet har gjort på Norges grunnlovsarv, for anklagene om rettighetsbrudd har ikke blitt forsvarlig behandlet. Siden 2008 har ansvarsfraskrivelse utsatt et oppgjør med ukultur, og denne retten må enten tilby et effektivt rettsmiddel eller ytterligere svekke nasjonens forsvar mot politistaten. Vi har sett at påtalemyndigheten, domstolene, og Kontroll- og konstitusjonskomiteen har dekket over et større problem for rettsstaten. Vi har også sett at effektiv minoritetsbeskyttelse uteblir, og vi skal gå lovgiver og Høyesterett etter i sømmene.

Høyesteretts svikt

Som vi har sett, viste Riksadvokat Tor-Aksel Busch til Ot.prp. nr. 22 (2008–2009) som en garanti mot maktmisbruk. Med utgangspunkt i denne proposisjonen til Stortinget, hvor Justisdepartementet avviste straffelovkommisjonens forslag om avkriminalisering, hevdet Riksadvokaten i 2009 at Straffelovens § 162 (nå § 232) sto på trygg grunn, og denne proposisjonen ligger også til grunn for Høyesteretts vurdering av at forbudet oppfyller et legitimt formål.

Høyesterett har tre ganger nektet å vurdere om forbudet oppfylte et legitimt formål. I dom av 8. april 2022 gav Høyesterett allikevel problemstillingen oppmerksomhet, og når det gjelder forbud og menneskerettigheter, viser Justisdepartementet og Rushåndhevingsutvalget til HR-2022-731-A som en bekreftelse på at straff oppfyller et legitimt formål. Spørsmålet er om Høyesteretts dom speiler en verdig rettsprosess eller er resultat av offentlig panikk. Rushåndhevingsutvalget tar for gitt at det er det første, men i Prop. 92 L (2020–2021) fulgte Helsedepartementet opp Rusreformutvalgets forslag ved å foreslå endringer i helse- og omsorgstjenesteloven, straffeloven, straffeprosessloven, politiloven, brukerromsloven og legemiddeloven. Departementet mente at straffansvaret for bruk av narkotika og erverv og innehav av en mindre mengde narkotika burde oppheves.

Slik befatning med narkotika burde etter departementets syn møtes med tilbud om hjelp, ikke med straff, se punkt 6.4 på side 33–34. Det er etter departementets mening klart at straff ikke kan forsvares og at motforestillinger som er kommet inn gjennom høringene er uten vekt. Kunne ikke Høyesterett med fordel ha sett til denne oppdaterte vurderingen enn Ot.prp.nr.22 (2008–2009)? Når et legitimt formål skal vurderes, er det ikke naturlig å vektlegge funnene fra omfattende utredninger mer enn grunne politiske motforestillinger?

Høyesteretts vurdering av at straff forfølger et legitimt formål bygger på Ot.prp. nr. 22 (2008–2009). I punkt 4.2.2.5 på side 93 fremheves skadevirkningene av narkotikabruk for brukernes familie og sosiale miljø, for samfunnets økonomi og for den generelle trygghet og fred. På side 94 påpeker departementet at kriminalisering er viktig av hensyn til allmennprevensjonen og for å markere grunnleggende verdier i samfunnet – og fordi vern om folkehelsen er et sentralt formål bak straffebestemmelsene om narkotikalovbrudd, mener Høyesterett at forbudet ikke strider med Grunnlov og menneskerettigheter. Domstolen ser vekk fra at Ot.prp. nr. 22 (2008–2009) avviser større faglige arbeid basert på grunne motforestillinger, og om vi ser på Høyesteretts redegjørelse avsnitt 38, vektlegges signaleffekten som tilstrekkelig god grunn til å se vekk fra kilder som Straffelovsrapporten og Prop. 92 L (2020–2021). Fordi et politisk flertall er bekymret for signaleffekten av en avkriminalisering, ser Høyesterett det «slik at kriminalisering av befatning med narkotika fortsatt har et legitimt formål». Men om utredninger i 20 år har avvist straff, og FN og stadig flere land legger til grunn at kuren er verre enn sykdommen, burde ikke domstolen vektlagt et større bilde?

At Høyesterett vektlegger to sider med politiske motforestillinger heller enn Prop 92 L (2020–2021) og tre omfattende utredninger som viser problemet med den politiske prosessen, er ikke dette et varsel om at noe er galt?

Når Høyesterett konkluderer «at kriminalisering av befatning med narkotika fortsatt har et legitimt formål» viser dommen til side syv i helse- og omsorgskomiteens innstilling til Stortinget⁶, hvor medlemmene fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet, og Fremskrittspartiet går imot rusreform og forslaget om en generell avkriminalisering av narkotika. Det er verdt å legge merke til at Høyesterett i denne forbindelse overser kognitiv dissonans, for når samtlige av komiteens medlemmer på side en er enige om at «Rusreformen er en erkjennelse av at rusproblematikk i hovedsak er en helseutfordring og med det et anliggende for helsetjenesten, og ikke for justissektoren», på hvilket grunnlag vil flertallet videreføre straff? Hvis rusproblematikk ikke er jussens område, hvorfor opptar narkotikalovbrudd 40 prosent av lovbruddene som behandles av tingrettene?

⁶ Inst 612 L (2020–2021)

Grunnlaget for straff, som Prop. 92 L (2020–2021) gjør klart, er ikke eksisterende. Vi skal se mer til hvordan Justis har sviktet fagansvar, men i lys av rusreformrapportens funn av offentlig panikk, samt at fagfolk i 40 år har påpekt sydebukkmekanismen som førende, hva er signaleffekten ved at Høyesterett baserer seg på kilder og metode som er uten troverdighet? Om Høyesteretts dom fremstår som et bestillingsverk fra forbudstilhengerne, mister ikke domstolene legitimitet?

Vi har sett at dette var ikke første gangen Høyesterett ble bedt om å sikre ruspolitikken. Tre ganger siden 2010 har cannabisbrukere gjort gjeldende grunnlovens beskyttelse, men tre ganger har Høyesterett avvist å avgjøre om forbudet oppfyller et legitimt formål. Til sammen har ni Høyesterettsdommere beskyttet forbudet mot konstitusjonell kritikk, og er dette i tråd med ansvaret delegert av Grunnloven? Tillegges ikke domstolene den dømmende kompetanse, og skal ikke domstolene sikre individene deres rettigheter?

Domstolene skal beskytte minoriteter mot flertallsstyret. Både Straffelovkommisjonen, Rusreformutvalget, og Domstolskommisjonen la opp til slik beskyttelse, men vi har sett at Høyesterett i HR-2022-731-A vektlegger flertallsstyret på bekostning av sitt konstitusjonelle mandat. Kan man fortsatt si at rettsikkerheten er ivaretatt? Er det mulig at domstolene i over 10 år har sviktet ansvar delegert etter Grunnlovens § 89?

Grunnlovens § 89 gir domstolene «rett og plikt» til å kontrollere den politiske prosessen. Prøvelsesretten ble artikulert for å fremheve viktigheten av effektiv minoritetsbeskyttelse, og flere hundretusen narkotikasaker har gått igjennom rettsapparatet siden 2010, når Høyesterett begynte praksisen med å beskytte forbudet mot konstitusjonell kontroll. Kunne samtlige ha vært unngått om det ikke var for nedprioritering av rettighetsjuss? Er det mulig at en riktig utført rettighetsanalyse kunne ha bekreftet påstander om rettighetsbrudd, og at Norge som nasjon for 10 år siden kunne begynt å legge bak seg et kollektivt traume?

Kan du forestille deg hvor Norge ville vært i dag, om du i 2008 hadde underlagt ruspolitikken konstitusjonell kontroll? Kunne Norge gått i bresjen for rettighetsjuss, heller enn å underminere den? Kunne Norge internasjonalt vært et eksempel til etterfølgelse, heller enn det motsatte?

Vi vet fra Rolleforståelsesutvalgets rapport at styringsjuss har hatt prioritet på bekostning av rettighetsjuss. Vi vet også at rettigheter ikke får vekt den dagen staten anerkjenner dem, men når forfulgte grupperinger krever rettsstatens beskyttelse, og vi vet at dette skjedde for 16 år siden i Sør-Østerdal tingrett. Vitnemålene fra påtalemyndigheten gjør det utvilsomt at statsadvokatene og den Høyere påtalemyndighet har sviktet sitt samfunnsoppdrag, og om instruks fra lovgiver ikke er fulgt opp, hva bør Kontroll- og konstitusjonskomiteen gjøre? Hvis påtalemyndighet og domstoler har beskyttet ruspolitikken fra konstitusjonell kontroll heller enn å forberede saken riktig for retten, og 16 år med rettsløse tilstander har fulgt, må

ikke noen holdes ansvarlig for flere hundretusen tilfeller av vilkårlig forfølgelse? Er det mulig å forestille seg en større krise for rettsstaten?

Vi skal se mer til svakhetene ved Høyesteretts dom, men før HR-2022-731-A og NOU 2024:12 var alt Justis kunne vise til sin egen vurdering i Ot.prp.nr.22 (2008–2009). Høyesterett og Riksadvokaten bygger på denne vurderingen når de hevder at straff oppfyller et legitimt formål, og vi må til Ot.prp.nr.22 (2008–2009) for klarhet i feilen som Riksadvokaten og Høyesterett begikk ved å stole på den politiske prosessen. På side 93 og 94 forklarer Justis hvorfor departementet ikke vil følge opp forslaget fra Straffelovkommisjonen om å avkriminalisere bruk av narkotika. Gode grunner må til for å avvise et fagpanel som brukte flere år på å vurdere grunnlaget for straff og som konkluderte med at det forelå usaklig forskjellsbehandling mellom brukere av lovlige og ulovlige stoffer. Allikevel, dette er Justisdepartementets vurdering:

Flertallet i Straffelovkommisjonen fremholder at siden bruk av alkohol og tobakk er straffri, bør også bruk av narkotika være straffri. Departementet deler ikke dette synet. Som mindretallet i Straffelovkommisjonen mener departementet at selv om bruk av visse typer rusmidler er tillatt, er dette noe som snarere taler mot enn for å tillate flere skadelige stoffer.

Vi ser her at Justisdepartementet forkastet forslaget fra Straffelovkommisjonen fordi departementet ikke ville risikere større skade. Er det sannsynlig at et forbud mot andre stoffer enn alkohol og tobakk gir en gevinst for folkehelsen? På eventuelt hvilket grunnlag?

Hensynet til folkehelse har vært sentralt i ruspolitikken. Justisdepartementet vektlegger dette i sin avvisning av Straffelovkommisjonens flertall, og helse- og omsorgskomiteen gjorde det samme i sin innstilling til rusreformen. Allikevel, vi må ikke glemme at forbudet begynte med en tilsidesettelse av konstitusjonelle prinsipper. Frykten for narkotika var stor og lovgiver antok i 1961, da FNs narkotikakonvensjon ble undertegnet, at verden ville bli narkotikafri innen 25 år. Slik gikk det ikke, og med tiden har det vist seg at forbudet ikke reduserer tilbud og etterspørsel. I stedet har organisert kriminalitet vokst frem, og jo mer energi staten bruker på narkotikabekjempelse desto mer stigma, kriminalitet, vold, frihetsberøvelse, sykelighet, og dødelighet har samfunnet fått tilbake. Dette har skjedd uten mye positivt å vise til, og siden 1980-tallet har prisen målt i overdoser og frihetsberøvelse vært klar. Hvordan er disse pengene og maktmidlene godt brukt når stadig mer tyder på at inngrepene i privatliv har en høy pris og mindre inngripende tiltak er bedre egnet?

Behovet for beskyttelse av barn og unge har alltid vært forbudstilhengernes mantra. At vi tillater ett skadelig rusmiddel, betyr ikke at det er lurt å slippe løs flere, er argumentet som Justiskomiteen og Justisdepartementet i 2009 brukte for å avvise Straffelovkommisjonens forslag om avkriminalisering. Argumentet går igjen i Arbeiderpartiets, Senterpartiets, og Fremskrittspartiets avvisning av Prop. 92 L (2020–2021), men enhver jurist vet at det er en

uskyldspresumsjon i Grunnloven, så er ikke ruspolitikken på ville veier? På hvilket grunnlag snus bevisbyrden?

Vi har sett at heller enn å vektlegge større utredninger som avviser kriminalisering på rusfeltet, tar Høyesterett politikernes visdom for gitt. Dette til tross for at tre kommisjoner har vist problemet med den politiske prosessen og Straffelovkommisjonen har oppfordret til mer inngående domstolskontroll. Det følger at i den grad HR-2022-731-A brukes til å forsvare straff risikerer man å videreføre fordommene som gjør vondt verre, så hva mener du om en slik plattform for straff? Er det ikke påfallende hvordan en blindsone består? Er det ikke underlig hvordan straffelovens §§ 231 og 232 unndrar seg faglig kritikk?

Status er at fremfor å vektlegge 20 år med utredninger som avviser straff, aksepterer Høyesterett forsikringen fra Justis om at loven står på solid grunn. Derfra, ved å bruke HR-2022-731-A til å forsvare forbudet, viderefører Justisdepartementet fordommene som bygde loven, men burde Høyesterett ha vektlagt «lovgiversignalene ved reaksjonsfastsettelsen» når offentlig panikk er dokumentert? Etter at arbeider som Straffelovkommisjonen, Rusreformrapporten, Rolleforståelsesutvalget, og Riksadvokatens undersøkelse i mindre narkotikasaker har tydeliggjort et problem mellom grunnloven og flertallsstyret, burde ikke Høyesterett gjort sin analyse på et prinsipielt fundament?

Ingen uavhengig eller kompetent domstol ville brukt lovgivers signal som et kompass for menneskerettighetsanalyse. I stedet avslører Høyesterett dårlig dømmekraft i sin lojalitet med det politiske flertallet. Som forsvaret vil vise, er det en sammenheng mellom offentlig panikk og menneskerettighetsbrudd. I den grad panikk har formet politikk, vil ikke autonomi, likhet, forholdsmessighet og uskyldspresumsjon være vektlagt, og samfunnet vil lide under et overdrevent straffe- og kontrollapparat.

Det er dette forsvaret mener er situasjonen og hadde Høyesterett gjort en analyse basert på prinsipper ville forbudets problem med Grunnloven vært klart. I stedet, ved å vektlegge Arbeiderpartiets, Senterpartiets, og Fremskrittspartiets avvisning av rusreformen, videreføres offentlig panikk og de forfulgte forblir uten effektivt rettsmiddel. Så hva tenker du om Høyesteretts tilnærming? Når rettigheter skal behandles, bør retten undersøke om grunnlaget for forfølgelse holder mål eller lytte til et politisk flertall som vil ha straff på tilbakeviste premisser? Er menneskerettigheter underlagt flertallets diktatur, eller den kraft som skal ta oppgjør med totalitære tendenser?

Det er verdt å merke seg at slik Høyesteretts rettighetssikring fungerer, kan ikke rettigheter trygges før ti representanter på Stortinget får bedre dømmekraft. I den grad ti politikere fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet, eller Fremskrittspartiet tar til fornuft, vil det bli politisk flertall for rusreform og Høyesterett kan konkludere at forbudet ikke lenger oppfyller et legitimt formål. Men hva med retten til effektivt rettsmiddel? Skal de undertrykte være avhengige av

at en kollektiv psykose går over av seg selv, eller har domstolene plikt til å beskytte politisk svakerestilte grupperinger?

Grunnlovslæren er klar på at Høyesterett svikter ved å la lovgiver definere utkommet av rettighetsanalyser. I den grad domstolen ikke beskytter marginaliserte grupperinger forlates rettsstatens prinsipper, så er du bekymret? Kan vilkårlig forfølgelse videreføres fordi rettsstatsprinsipper ikke anerkjennes?

Det er en gammel sannhet i jussen at det i tider med tyranni bare finnes tre valg: Forræderi, medløperi, og grunnlovsforsvar. I en tid som vår, hvor offentlig panikk sørger for en blindsone som muliggjør vilkårlig forfølgelse, kan du se andre muligheter? Har vi ikke alle et ansvar for rettsstatsbygging, og er ikke samtlige jurister som svikter dette ansvaret enten medløpere eller forrædere?

Vi har sett at Høyesterett ikke tillegger grunnlovens prinsipper noen vekt. Dommerne kan på sin side velge å se bort fra ansvaret for effektivt rettsmiddel, men kan de ta forræderi ut av grunnlovslæren?

Forræderi kan ikke under noen omstendighet tas ut av grunnlovelæren. Det fremstår derfor som at kriteriene for Riksrett ikke bare er oppfylt, men at Kontroll og konstitusjonskomiteen burde tatt tak i Høyesteretts svik mot lovgivers intensjon ved innføringen av Grunnlovens § 89. Komiteens leder har ikke gitt en god forklaring på hvorfor komiteen ikke igangsatte undersøkelser, og det fremstår som om Kontroll- og konstitusjonskomiteen har sviktet. Regjering og Høyesterett er fortsatt beskyttet fra Ansvarlighetslovens rekkevidde, så hvordan sikre rettsstaten? Er Riksadvokat Maurud rettsstatens siste håp?

Det fremstår klart at forbudet har gjort et makkverk av jussen. Medløperi med en korrump politisk prosess forutsetter at grunnlovens prinsipper forblir uten vekt, og det er ikke bare lovgiver som sliter med å forsvare skillet mellom lovlige og ulovlige stoffer. Heller ikke Høyesterett har forklart hvorfor brukere av illegale stoffer må umyndiggjøres, og vi vet ikke hvorfor erkjennelsene fra alkoholpolitikken ikke kan overføres på andre rusmidler. Alt vi vet er at Høyesterett og Justisdepartementet er enige i at straff forfølger et legitimt formål, ved å vise til hverandres behandling, men *hvordan* forblir uforklart.

Man skulle tro at regjeringen må være levende opptatt av en så alvorlig situasjon for rettstilstanden, men det har ikke vært tilfellet. Tvert imot, Statsministeren har overlatt ansvaret for Justisdepartementet til ekstremister, hvilket har satt Riksadvokaten i en ubehagelig situasjon. Riksadvokaten har ansvar for sikring av rettsstat når andre instanser svikter, og hvis forbudet har samme problem med menneskerettigheter som rase- og homofililovgivning, men lovgiver og justisdepartement vil ha straff på tilbakeviste premisser, må ikke Riksadvokaten rydde opp?

Politijuristenes leder Are Frykholm etterlyste i [april](#) 2021 lederansvar. Grunnet manglende legalitetskontroll, uttalte Frykholm at lappetappelsninger ikke holder mål og at en mer

grunnleggende gjennomgang måtte til, men ansvarsfraskrivelsene fortsetter. Dette påtvinger politi og påtalemyndighet et vanskelig valg, for må de ikke enten ta del i overgrep eller stå opp mot systemisk ukultur?

Det krever integritet å ta ansvar for rettsikkerhet i tider med panikk. Allikevel, politiet [skal](#) «være et ledd i samfunnets samlede innsats for å fremme og befeste borgernes rettsikkerhet», «og enten alene eller sammen med andre myndigheter verne mot alt som truer den alminnelige tryggheten i samfunnet», og er det noe som truer «borgernes rettsikkerhet» mer enn offentlig panikk?

Justisdepartementet har siden 2009 vært ansvarliggjort for vilkårlig forfølgelse på rusfeltet. Ni justisministere har beskyttet forbudet mot konstitusjonell kontroll, og på hvilket tidspunkt tenker du at Riksadvokaten bør gripe inn for å få rettsstaten på rett kjøp? Er det ikke på høy tid, om signaleffekten av å krenke menneskerettigheter skal vektlegges?

Grunnlaget for straff

Etter Høyesteretts dom er departementets drøfting i Ot.prp.nr.22 (2008–2009) basis for straff. I den grad dette forsvaret ikke holder vil manglende grunnlag for Straffelovens § 231 og 232 avklares, og departementets behandling er lite betryggende. I Ot.prp.nr.22 (2008–2009) forklarer Justisdepartementet at «de narkotiske stoffer står . . . i en annen historisk og kulturell stilling», men mener du at kultur er grunn til å straffe?

Forsvaret er enig i at kultur ikke er tilstrekkelig grunn til å holde på straff. I så fall ville det ikke vært mulig å kritisere totalitære regimer, og menneskerettighetene krever en bedre begrunnelse. Vi må derfor lete etter andre grunner, og Justisdepartementet viser til signaleffekten:

Departementet legger . . . betydelig vekt på at avkriminalisering vil gi et uheldig signal overfor unge personer i en valgsituasjon. En avkriminalisering kan oppfattes slik at narkotikabruk ikke lenger anses som skadelig eller farlig, jf. Ot.prp.nr.90 (2003–2004) side 89. Et slikt signal er uheldig når handlingen fortsatt anses som uønsket.

Forsvaret spør derfor: Om en handling er uønsket, må den kriminaliseres? Må staten kriminalisere røyking, overspising, pornotitting, og mangel på sannferdighet for at folk skal skjønne at bedre vaner er foretrukket? Er mangel på kriminalisering av slik atferd et tegn på at staten oppfordrer til destruktive livsmønstre eller et tegn på at viktige grenser mellom individ og stat respekteres?

Departementets vektlegging av signaleffekten er ankret i Ot.prp.nr.90 (2003–2004), men etter NOU 2019:26 har videreføring av straff en tvilsom normdannende status. Rusrapporten viser at offentlig panikk har formet politikken, at forbud må forsvares, og at grunnlaget for straff etter en omfattende gjennomgang ikke holder mål. Utredningen er det mest grundige

arbeidet som er gjort av norske myndigheter og finner ingen forbindelse mellom straff og narkotikabruk:

Etter utvalgets vurdering gir den beste tilgjengelige kunnskapen et nokså klart grunnlag for å konstatere at kriminalisering av bruk av narkotika har utilsiktede negative virkninger. Samtidig synes det ikke å være godt empirisk belegg for en eventuell preventiv effekt av straffleggingen, i hvert fall ikke en effekt det ikke er grunn til å tro kan oppnås gjennom bruk av alternative virkemidler. Etter dette kan utvalget ikke se at begrunnelseskravet for strafflegging av disse handlingene er oppfylt. (s. 30)

Det er altså sannsynlig at forbudet signaliserer byråkratisk overformynderi og at borgere bør ta ansvar for egen rusbruk. Justisdepartementet og Rusreformutvalget er uenige i om statens innsats for folkehelsen gjør mer skade enn nytte, men en ting er sikkert: I den grad politikken bygger på feil premisser, signaliserer ikke forbud det motsatte av hva Stortinget, regjeringen og Justisdepartementet ønsker?

(legger frem bilde av Marius Borg Høiby med bar overkropp og tusenlapper i buksene)

Skandalen rundt kronprinsparets sønn viser at forbudet helt klart ikke har hatt ønsket signaleffekt. 60 år med hykleri på rusfeltet har tvert imot skapt en ungdomskultur som forakter politi, og forsaret mener at integritet er en nøkkel hvis samfunnet skal bygge bro over avstanden mellom teori og praksis. Verdiane, idealene, og prinsippene som følger av vår grunnlovsarv er et kompass som viser vei ut av totalitære farvann og det er vanskelig å se at påtalemyndigheten eller domstolene er tjent med dagens situasjon. Vi spør derfor, hva slags «signal» sender en politikk som kriminaliserer uproblematisk narkotikabruk, gjør narkotikabruk farligere enn nødvendig, og straffer selgere av mindre farlige stoffer enn det staten selv distribuerer?

Tradisjonelt er det å straffe folk for atferd som er mindre skadelig enn lovlig regulert atferd et tegn på religiøs fanatisme mer enn fornuftsbasert bekymring, så hvordan er ruspolitikken forskjellig fra tidligere tiders vilkårlige forfølgelse? Hvordan avgjør ulike stoffmengder om brukere skal sykeliggjøres eller demoniseres? Og når spredningsfaren ikke er større enn for alkohol, hvordan rettfærdiggjøre straff opp til 21 år?

Fordi skillet mellom lovlige og ulovlige stoffer er kulturelt, og ikke basert på fornuft, er slike spørsmål umulig å svare på. Det kommer derfor ikke som en overraskelse at verken Justis eller Høyesteretts behandling gir svar. Høyesteretts vurdering av likhetsprinsippet viser til Stortingets behandling av rusreformen, hvor problemstillingen ble ignorert, og domstolen belyser ikke forskjellsbehandlingen mellom brukere av lovlige og ulovlige stoffer. Heller ikke Justisdepartementets samlede vurdering i Ot.prp.nr.22 (2008–2009) er tilfredsstillende. Vi vet bare, ut fra denne, at «noe» taler imot likebehandling, og at «Departementet er enig med Forbundet Mot Rusgift i at samfunnets behov for beskyttelse mot en stadig større

narkotikatrafikk, medfølgende sosiale problemer, vinningskriminalitet og utrygghet, med styrke taler for fortsatt å oppstille straff».

Vi ser her at Justisdepartementet bruker problemene som følger med et forbud til å begrunne straff. Synes du at dette virker fornuftig?

Andre steder i verden er narkotikahandelens forbindelse til kriminelle organisasjoner, medfølgende sosiale problemer, vinningskriminalitet, og utrygghet årsaken til at stadig flere statsledere ønsker å regulere narkotikamarkedet. I september 2022 [omtalte](#) Colombias president forbudet som «et folkemord» og sa til FN at «demokratiet vil dø» om ikke staten tar kontroll over markedet, så er ikke Justisdepartementets bedømmelse uverdlig for en rettsstat?

Justis begrunner sin vurdering med «at Sanksjonsutvalget i NOU 2003: 15 side 268 – 269 legger til grunn at befatning med narkotika – bruk og besittelse – er en så alvorlig overtredelse at kvalifikasjonskravet for å ta i bruk straff er oppfylt», men ingen bør vektlegge denne rapporten. Siden NOU 2003: 15 har NOU 2019: 26 konkludert med det motsatte på et langt bedre grunnlag, og ifølge Rusreformutvalget kan selv «innføringen av straffelignende administrative gebyrer etter omstendighetene komme til å stå i et motsetningsforhold til innbyggernes rett til privatliv mv. og retten til helse». (s. 176) Om dette er uforholdsmessig, hva med dagens strafferammer? Hvorfor er en selger til større last enn en bruker?

Det er vanligvis slik at tilrettelegging for bruk tillegges mindre last enn bruken. For alkohol, for eksempel, er det sosialt nedsett å misbruke men ikke å selge alkohol. Hvorfor er det annerledes for illegale stoffer? Om belastningsprinsippet vektlegges, burde ikke misbrukere være mer uglesett enn rekreasjonsbrukere og selgere? Hvorfor er det én tankegang for alkohol og en helt annen for illegale stoffer?

Flere grunnlovsdomstoler har ankret retten til cannabisbruk i selvbestemmelse, og om det er gode nok grunner til å velge, hvorfor blande statens maktapparat inn i rusbruk? Kan du si noe om dette som ikke er overførbart på alkohol?

Forbudstilhengere besvarer gjerne dette spørsmålet med å forklare at det er forskjell på rusmidler og at bruk ikke er uproblematisk. Likevel er alkohol ifølge [uavhengige](#) forskere det verste av alle rusmidler, så hvorfor skal brukere risikere straff og problemene som følger av et illegalt marked? Kan forbudet forsvares når det gjør verden farligere og rusreformutvalget «ikke kan se at begrunnelseskravet for strafflegging av disse handlingene er oppfylt»?

Det kommer ikke som en overraskelse at heller ikke du kan forsvare ruspolitikken. Justisminister og jusprofessorer har vitnet før deg, og ingen har vist at straff kan forsvares. Alt vi har hørt er den samme type logikk som opprettholdt slavelover, og vern av minoriteter er en grunnleggende del av statens ansvarsoppgaver. Straffelovkommisjonen la til rette for slik beskyttelse i 2002, men Justis mente i Ot.prp.nr.22 (2008–2009) at flertallet anla «en for

snever forståelse av skadefølgeprinsippet» ved kun å vektlegge de «direkte skadevirkningene» overfor brukerne.

Justisdepartementet har et problem med slik argumentasjon fordi det samme er tilfellet for alkoholbruk, overspising, abort, og motorsykkelkjøring: i den grad slike aktiviteter øker i omfang vil skade medfølge, så bør ikke domstolene klargjøre på hvilket grunnlag slik logikk forbeholdes for illegale stoffer spesielt? Om for eksempel kvinners råderett over egen kropp veier så tungt at ikke ektemann, barn, familie, eller samfunn har noe å si på en beslutning om abort, blir det ikke absurd å nekte selvbestemmelse i spørsmål om rusbruk?

Å kaste usikkerhet på fremtiden har vært en strategi som har hjulpet forbudstilhengerne å motstå liberalisering av ruspolitikken. I 60 år har straffeentusiaster brukt skadene fra forbudspolitikken som et argument for at mindre inngripende tiltak ikke holder, men er ikke dette å unndra seg kravet fra bevisbyrden?

Det er ikke uten grunn at forsvaret holder regjering og Justis- og beredskapsdepartement ansvarlig for vilkårlig forfølgelse. I 60 år har det vært økende splid mellom fagfolk og politikere, og departementet har valgt feil side. Vi ser dette på Straffelovkommisjonens arbeid. NOU [2002: 04](#) viste ikke bare at forbud var uforenelig med strafferettens prinsipper, men betvilte politikernes kompass:

Det kan (...) se ut til at lovgiver i mange sammenhenger har hatt en for optimistisk tro på hva som kan oppnås med straff. I mange tilfeller kan det se ut til å ha vært en kort vei fra en handlingstype har vært mislikt av de styrende myndigheter, til den har blitt belagt med straff. Forholdet mellom straffens nyttevirkninger og omkostninger har ikke alltid blitt tilstrekkelig vurdert i denne sammenhengen. ([4.2.3.4](#))

Straffelovkommisjonens kritikk styrkes av Rusreformutvalget som påpeker det samme. NOU 2019: 26 sier dette om den politiske behandlingen av Straffelovkommisjonens rapport:

Avgjørende argumenter for departementets beslutning om ikke å ta til følge forslaget om avkriminalisering synes dermed å ha vært at strafflegging markerer at narkotika er uønsket i samfunnet, og at strafflegging for innbyggerne, særlig unge, til å avstå fra å eksperimentere med narkotika. Hvorvidt det fantes empirisk bevis for at bruk av straff faktisk hadde hatt en preventiv effekt, og om avskrekking hadde vært et virkningsfullt virkemiddel for å redusere rusmiddelbruk blant unge, ble ikke drøftet i denne forbindelse. (s. 53)

Dermed bør det være klart at Justisdepartementet har sviktet sitt faglige ansvar. Assistert av Høyesterett, Rushåndhevingsutvalget, og overfladiske resonnementer har departementet prioritert politisk manøvrering over menneskerettslige hensyn og slik gjort det mulig for offentlig panikk å fortsette. Dette fenomenet innebærer ikke bare en avstand mellom teori og praksis, men at avstanden ikke tas tak i på grunn av systemsvikt. Rolleforståelsesutvalget

bekreftet i 2023 at ukultur videreføres fordi rettighetsjussen ikke respekteres, og realiteten er at Justisdepartementet viderefører straff på tilbakeviste premisser. Ikke bare brukes «kultur» flere ganger for å rettferdiggjøre diskriminering, men departementets vurdering viser en utdatert holdning til straff. Som departementet anfører i Ot.prp.nr.22 (2008–2009):

Det er ikke bare tale om straffens avskrekkende funksjon. Kriminaliseringen av narkotikabruk er etter departementets oppfatning også viktig for å markere grunnleggende verdier i samfunnet. Straffen utgjør slik sett et viktig element i den pedagogiske påvirkning som samfunnet ellers står for, for eksempel i hjem og skole.

Dette er hva vi sitter igjen med når Justis sitt forsvar av straff er gjennomgått. Dette fanteriet er det Høyesterett, Riksadvokaten, og Rushåndhevingsutvalget må se bort fra for å konkludere at forbudet oppfylder et legitimt formål. Justis- og beredskapsdepartementet viser til forbud og straff som nødvendig for vern av samfunnets moral, men representerer dette verdier som regjeringen bør formidle?

Her spørsmål 1 eller 2 ut fra svar avgitt.

- (1) Det er godt å se at du er betenkt. Troen på voldens oppdragende effekt er for lengst utgått på dato i psykologien, kriminologien, og rettsosnologien, og vi går ut ifra at du og andre jurister ikke bruker slike virkemidler mot egne barn. I ruspolitikken forstår stadig flere at straff skader, så fortjener ikke Norge et rettssystem som tar konsekvensene?
- (2) Det er påfallende hvor vanskelig det er for en jurist som har gjort karriere på overgrep å revurdere sin posisjon. Likevel er troen på voldens oppdragende effekt for lengst gått ut på dato i psykologien, kriminologien, og rettsosnologien, og vi går ut ifra at du ikke bruker slike virkemidler mot egne barn. I ruspolitikken er det opplagt at straff skader, så fortjener ikke Norge et rettsvesen som tar konsekvensene?

Det må være ille å erkjenne omfanget av ruspolitikken problem. I 60 år har gode intensjoner gitt vei til en dyster sti av overgrep, på grunn av svikt i ledelse, og nedprioritering av rettighetsjuss og vilkårlig forfølgelse er resultatet. Det er allikevel sikker rett i spørsmål om tvang og frihetsberøvelse at det ikke anses tilstrekkelig at inngrepet kan forsvares etter tillatte formål. Inngrepet må også bevise å ha vært «helt nødvendig», og Jusprofessor Jørgen Aall sier om nødvendighetsvurderingen at det må være «et presserende samfunnsmessig behov for inngrepet og dessuten at det står i forhold til formålet».⁷ I den grad kuren er verre enn sykdommen, kan straff forfølge et legitimt formål?

Lovgiver og påtalemyndighet har frem til i dag tatt for gitt at forbudet oppfylder et legitimt formål. Spørsmålet er avgjørende for denne retten å vurdere, og det ser ikke lyst ut for

⁷ AALL, RETTSSTAT OG MENNESKERETTIGHETER (2008) 128

forbudet. Om straff ikke er hensiktsmessig, er det ingenting igjen av forbudets troverdighet, men verken Høyesterett eller Rushåndhevingsutvalget vil ta det dit. I stedet brukes likhetsprinsippet for å beholde straff, men er det mulig å avgjøre om brukere skal sykeliggjøres eller straffes, uten å veie individets rett til frihet mot samfunnets behov for beskyttelse? Om ikke dette gjøres, risikerer ikke staten at borgerne straffes på vilkårlig grunnlag?

Selv om Høyesterett ikke finner det rettslig problematisk å straffe rusavhengige for egen bruk av narkotika, kommer man ikke utenom at stortingsflertallet har valgt å opprettholde kriminalisering for én gruppe for å beholde reglene for andre. Situasjonen er altså at likhetsprinsippet opprettholder kriminalisering, men om et kriminelt marked fremmer folkehelse bedre enn et regulert marked er tvilsomt. Riksadvokaten har forlatt et rusfritt ideal til fordel for mer rasjonelle hensyn og internasjonalt ser vi en bevegelse mot statlig kontroll av cannabismarkedet, nettopp fordi forbudet har skapt store problemer og liten gevinst. Er ikke status i dette større bildet at Norge må revurdere konstitusjonelle forpliktelser, og er du trygg på at du som dommer handler riktig ved å bygge autoritet på Stortingets, Høyesteretts og Rushåndhevingsutvalgets arbeid?

Fra forsvarers perspektiv fremstår det som om Stortinget, regjeringen, påtalemyndigheten og domstolene har gjort hva de kan for å hindre effektiv minoritetsbeskyttelse. Før NOU 2019: 26 hadde rettigheter aldri vært vurdert, og fokus gjennom rusreformen var å vurdere straffansvaret for bruk av og befatning med mindre mengder narkotika. Regjeringen Solberg foreslo i Prop. 92 L (2020–2021) å oppheve straffansvaret for bruk av og befatning med mindre mengder narkotika til egen bruk fordi mindre inngripende midler fremstår mer hensiktsmessige, men ingen vil se på et større bilde og regjeringen ønsker ikke en generell avkriminalisering. Heller enn å ta konsekvensene av 20 år med utredninger som viser at straff gjør vondt verre, vil regjeringen ha tilbake maktmidler som Riksadvokaten i 2021 vurderte som uforholdsmessige, og NOU 2024: 12 er resultatet. Denne rapporten er i brede lag kritisert som et hvitvaskingsprosjekt for en regjering som vil straffe på tilbakeviste premisser, og det fremstår som forutbestemt at rettighetsanalysen skulle ende i lovendringer som løser regjeringens straffeproblem. Forsvaret skal derfor gjennomgå Rushåndhevingsutvalgets arbeid, før vi belyser Justisdepartementets svikt.

Rushåndhevingsutvalgets rettighetsanalyse

Rushåndhevingsutvalget skulle utrede om de straffeprosessuelle virkemidlene politiet har i dag «er egnet til effektivt å kunne avdekke narkotikabruk hos unge». Regjeringen og politiledelsen påstår at de trenger tilgang til maktmidler for å redusere rusbruk og skader som følger, og på et overordnet plan fastsetter mandatet at utvalget «skal synliggjøre implikasjoner for politiets tvangsmiddelbruk av eventuelle foreslåtte endringer i det

strafferettslige sporet, og også foreslå avbøtende tiltak om det er hensiktsmessig». Når tidligere utredninger har avvist at straff er forenelig med strafferettens prinsipper burde utvalget ha gjennomgått de synlige implikasjonene av politiets tvangsmiddelbruk, men dette er ikke gjort.

En opplagt svikt er derfor at utvalget ikke vektla kontrollomkostningene eller vurderte måloppnåelsen etter 60 år med tvangsmiddelbruk. Det følger at rettssikkerheten ikke er ivaretatt, for om utvalget ikke belyste måloppnåelsen og kontrollomkostningene, hvordan kunne utvalget «identifisere og foreslå tiltak for å avbøte konsekvensene av å fjerne fengselsstraff som straffereaksjon i disse sakene»?

Det sier seg selv at forholdsmessighet forutsetter et meningsbærende forhold mellom mål og middel, og at utvalget ikke kunne «drøfte om det i bruk- og besittelsessaker fortsatt bør være adgang til ransaking av person i medhold av straffeprosessloven § 195», uten å gjøre en analyse som vektla individets rett til frihet målt opp mot samfunnets behov for beskyttelse. Først etter grundig avveining av fordeler og ulemper kan tvangsmidler fremstå nødvendige, men utvalgets rettighetsanalyse er vridd i tyranniets tjeneste.

Vi ser dette i punkt 11.1.3 hvor utvalget ser nærmere på sitt mandat:

Et sentralt tema i mandatet punkt 2 omhandler forholdsmessigheten av tvangsmiddelbruk. Kravet til forholdsmessighet ved bruk av tvangsmidler er regulert i straffeprosessloven § 170 a annet punktum. Bestemmelsen er plassert i lovens fjerde del om tvangsmidler. Men kravet om forholdsmessighet er et alminnelig prinsipp i straffeprosessen. Bestemmelsen må anvendes analogisk ved bruk av straffeprosessuelle inngrepshjemler plassert andre steder i straffeprosessloven og i andre lover. I mandatet heter det: I lys av de praktiske utfordringene for politiet med å trekke grensen mellom ulike grader av avhengighet ved vurderingen av bruk av tvangsmidler, skal utvalget vurdere om den konkrete straffereaksjonen mistenkte risikerer, må være avgjørende for utfallet av forholdsmessighetsvurderingen etter straffeprosessloven § 170 a, eller om det rettslig sett er mulig å ha en bredere tilnærming. Blant annet skal utvalget utrede om det i forholdsmessighetsvurderingen i større grad kan legges vekt på at bruk av narkotika er et stort samfunnsproblem, og at beslag og tilintetgjøring av narkotika er viktig for å hindre spredning av stoffer med skadepotensial og til å motvirke bruk og etterspørsel. Utvalget skal også vurdere om det i større grad kan tas hensyn til det praktiske behovet politiet kan ha for å avdekke om en rusavhengig har befatning med narkotika utover slike mengder som anses å være til egen bruk.

Vi ser her hvorfor utvalgets rettighetsanalyse er et våpen mot de forfulgte. Utvalget gjør ikke en analyse for å avklare om maktmiddelbruken er nødvendig, men for å sikre et juridisk rammeverk basert på et maksimalt nivå av fiendebildedyrking: Har ikke samfunnet vært tilstrekkelig på vakt? Kan lovverket strammes inn ytterligere for å avdekke bruk og salg?

Det er slike spørsmål som regjeringen vil ha svar på, og utvalget leverer. Det fremstår irrelevant om maktmidlene gjør vondt verre eller om signalet fra lovgiver fungerer etter intensjonen: Om riksadvokaten ikke vurderer rusbruk som et alvorlig nok lovbrudd for at tvangsmidler kan benyttes, oppretter regjeringen et utvalg som er villig til å se mer alvorlig på saken, og slik videreføres vilkårlig forfølgelse.

Vi må ikke glemme at utgangspunktet for Rushåndhevingsutvalget er at Rusreformutvalget i 2019 viste at straff ikke kan forsvares. Et knapt politisk flertall ville ikke erkjenne nederlag og rusreformen ble nedstemt, men riksadvokaten tok lovgivers signal på alvor og trappet ned brukerjakten.

Det er disse føringene som regjeringen og politiledelsen vil reversere, og vi ser utslaget av utvalgets vilje til å etterkomme regjeringens ambisjoner i punkt 12.5.6 hvor utvalget mener at riksadvokatens brev av 9. april 2021, hvor det uttales at kroppslig undersøkelse i form av urin- eller blodprøve for å avdekke rusmiddelbruk er et uforholdsmessig inngrep, er for kategorisk. For å etterkomme regjeringen, mener utvalget at forholdsmessighetsvurderingen bør være mer nyansert og foreslår en markert utvidelse av hvilke momenter lovteksten uttrykkelig nevner. Dagens formuleringer er «sakens art og forholdene ellers», mens utvalget foreslår at det i lovteksten skal stå «sakens art, inngrepets art, hensynet til rettshåndhevelse, hensynet til den inngrepet rettes mot og forholdene ellers». Tanken er at lovteksten enda klarere skal tilkjenne at forholdsmessighetsvurderingen er bred, og at hensynet til rettshåndhevelse er et viktig moment i vurderingen. Rushåndhevingsutvalget utvider slik forholdsmessighetsvurderingen til å inkludere behovet for rettshåndheving, men hvorfor vektlegge dette hensynet? Er dette momentet egnet til å fremme rettssikkerheten?

Det er gode grunner for at Straffeprosessutvalget ikke inkluderte dette hensynet i NOU 2016: 24. Lovforslaget kapittel 14 inneholder grunnvilkår og fellesregler for tvangstiltak. Ett av utvalgets forslag er å klargjøre hvilke momenter som er sentrale i forholdsmessighetsvurderingen og lovforslaget § 14-1 (2) første punktum lyder slik: «Tvangstiltak kan bare benyttes når inngrepet er nødvendig og forholdsmessig.»

I annet punktum er det nærmere retningslinjer for vurderingen: *Ved vurderingen skal det tas hensyn til om mindre inngripende tiltak i tilstrekkelig grad kan ivareta formålet, sannsynligheten for at formålet med tiltaket vil bli ivaretatt, inngrepets virkning for den som rammes, og sakens karakter.* I lovforslaget nevnes flere sentrale momenter i forholdsmessighetsvurderingen, men behovet for rettshåndheving nevnes ikke. Kan det være fordi hensynet til rettshåndheving ikke er et argument for straff men for maktutøvelse? Er det ikke tradisjonelt i totalitære regimer at slike hensyn vektlegges?

Det er helt klart et tegn på totalitære fakter når Rushåndhevingsutvalget går til dette skrittet, og vi ser på analysen at andre momenter ved forholdsmessighetsvurderingen ikke tillegges vekt. Utvalget tar for gitt at mindre inngripende tiltak ikke i tilstrekkelig grad kan

ivareta formålet, undersøker ikke forholdet mellom mål og middel, og sakens karakter eller inngrepets virkning for den som rammes er ikke synlig vektlagt. Slik leverer utvalget en analyse som ser bort fra reelle hensyn. Dette for å forebygge trenden mot de facto avkriminalisering og gi politiet inngang til tvangsmidler, men om utvalget skal vurdere «om det etter gjeldende rett er tilstrekkelig klare rammer for politiets tvangsmiddelbruk», og «om politiet kan og bør gis tilgang til også andre straffeprosessuelle virkemidler enn etter gjeldende rett», må ikke utvalget utrede konsekvensene av tvangsmiddelbruken? Risikerer ikke utvalget ellers å gjøre vondt verre?

Straffeprosessutvalget gjorde klart at for at tvangstiltak skal være nødvendige og forholdsmessige, må først mindre inngripende tiltak være vurdert om de kan ivareta formålet og inngrepets virkning for den som rammes, samt sakens karakter må være vurdert. Ingenting av dette er gjort, så hvordan vet vi om tvangsmiddelbruken er forholdsmessig? Er det forsvarlig av et utvalg som skal ivareta rettssikkerhet å gi grønt lys for bruken av mer maktmidler når visjonen om et narkotikafritt samfunn ikke gir mening, viktige [spørsmål](#) står ubesvart, og panikk og nedprioritering av rettighetsjuss er påvist av tidligere utredninger?

Forsvaret finner dagens situasjon meget betenkelig. 200 års rettstradisjon er truet fordi maktmennesker vil bygge imperier på dominans, og utvalgets rettighetsanalyse svikter ikke bare de forfulgte, men ansatte i politiet. Politiskolens Tania Randby Garthus har [påpekt](#) at «Det er noe dypt problematisk med et politi som glemmer etiske vurderinger opp mot midlene de bruker og der midlene ikke er underlagt noen form for kontroll», men er ikke Rushåndhevingsutvalget, påtalemyndigheten og domstolene skyldig i det samme? Har ikke dere ikke i fellesskap underminert rettssikkerheten?

Ikke alle politifolk kjøper utvalgets forsikring om at maktmiddelbruken er nødvendig i et moderne samfunn. Som den tidligere politimannen Jon Christian Møller [uttalte](#) den 20. august 2024 på X: «Jeg var en del av kulturen og gjorde disse greiene i årevis, det var slik vi opererte. Først da jeg sluttet i politiet, forsto jeg hvor ille vi holdt på. Vi skapte mye mer faenskap enn vi «forebygget». Det var skammelig, og er grunnen til at jeg nå engasjerer meg sterkt.»

Stadig flere politifolk vet altså bedre, og settes ikke politiet i en umulig situasjon ved å videreføre mytene som bygde forbudet? Er det forsvarlig å ta for gitt at forbudet oppfyller et legitimt formål?

Dette er Rushåndhevingsutvalgets største synd. I rettighetsanalysen klypte og limte utvalget fra offisielle fasadebegrunnelser for å konkludere at forbudet oppfylte et legitimt formål, men på hvilket grunnlag er straff forsvarlig når formålet med loven er oppgitt og stadig flere land regulerer cannabismarkedet for å beskytte folkehelse? Kan du forestille deg et faglig grunnlag for Straffelovens § 231 og 232?

Rushåndhevingsutvalgets svar er at forbudet oppfyller et legitimt formål ved å vise til lovgivers signal, men er dette signalet en pålitelig retningsanviser når panikk er påvist?

Straffelovkommisjonen påpekte for 20 år siden det manglende grunnlaget for å bruke lovens strengeste straff mot narkotikaforbrytere. Ikke bare det, men i rusrapportens kapittel 3.2 og 3.3 brukes ord som «offentlig panikk», «uproporsjonalt bilde», «misvisende forestillinger», «feilinvestering i straff», og «virkelighetsresistent misgjerning» for å oppsummere ruspolitikken utvikling. Vi har å gjøre med en politikk preget av «moralsk indignasjon og hevnmotiver», «stereotype fremstillinger», og hvor «vitenskapelige konstruksjoner av narkotikaproblemet har spilt en underordnet rolle». «Panikk» brukes flere ganger, og kunne dette fenomenet vært førende i 60 år om likhet, forholdsmessighet, selvbestemmelse og frihetspresumsjon var tilstrekkelig vektlagt?

Om grunnlovsprinsipper ikke er vektlagt, er heller ikke rettssikkerheten ivaretatt. Pågrepelse og frihetsberøvelse krever solid begrunnelse, og ifølge Rusreformutvalget mangler det et godt empirisk belegg for en eventuell preventiv effekt av strafflegging av rusmiddelbruken i samfunnet, som ikke kan oppnås gjennom alternative virkemidler. Rushåndhevingsutvalget kunne ikke se bort fra dette uten å bidra til et juridisk makkverk, hvilket det er flere eksempler på.

Når Rushåndhevingsutvalget forsøkte å besvare om rettshåndhevelse knyttet til bruk og besittelse av narkotika har ført til «overskuddsinformasjon» som har hatt verdi for å avdekke «bakmenn», oppgir utvalget at «Det er ikke enkelt å fremskaffe informasjon om temaet. Som ledd i sitt arbeid har utvalget vært i kontakt med Riksadvokatembetet og Politidirektoratet for å undersøke om det finnes pålitelig kunnskap om temaet. Slik kunnskap finnes ikke. . . . Fraværet av pålitelig informasjon og usikker heten knyttet til den informasjon som finnes med fører at utvalget ikke går nærmere inn på dette temaet». (s 178)

Vi ser at uskyldspresumsjonen tillegges null vekt. Utvalget tar for gitt at *noe* godt kommer ut av maktmiddelbruken og at bruk av ransaking, pågrepelse, varetekt, og andre tvangsmidler er nødvendige i et moderne samfunn, og ingen steder veies kontrollskader.

Tilbøyeligheten til å se vekk fra elementære rettsprinsipper finner vi igjen i kapittel 6.2.6.2 hvor forholdet til Barnekonvensjonen oppsummeres. Utvalget forteller på side 124 om vilkårene som ligger til grunn for Barnekonvensjonen Artikkel 33 og det går klart frem at «Tiltakene som iverksettes må være egnet til å forebygge at barn bruker narkotika». Utvalget forteller videre at «Vilkåret om at tiltak overfor barn må være egnet for formålet, har blitt problematisert i tilknytning til bruk av ruskontrakter og ruskontroll som vilkår for påtaleunntatelser». I denne forbindelse nevnes NIMs rapport fra 2022 som påpekte «at det ikke var forskningsmessig belegg for å si at ruskontrakter har en forebyggende effekt, og at det derfor kan spørres om dette er et egnet tiltak for å beskytte barn mot bruk av narkotika etter barnekonvensjonen artikkel 33».

Dette tilsier at frihetspresumsjonen skal vektlegges, men utvalget våger ikke. Om forskningsmessig belegg skulle være et kriterium for straff, ville forbudslinjens fundament rakne, og det vil ikke utvalget. Utvalget forklarer derfor «at konvensjonens pålegg om egnede tiltak ikke kan innebære at det kreves forskningsmessig belegg for at tiltaket har ønsket effekt på generelt nivå. Dette vil i så fall utelukke svært mange aktuelle forebyggende tiltak». (s. 124)

Slik unngår utvalget konsekvensene av menneskerettighetene. Heller enn å erkjenne at *ingen* tiltak som forbudstilhengerne har satt i gang har faglig grunnlag, og at forbudet gjør vondt verre, gjør utvalget sitt for å hvitvaske regjeringens prosjekt. Utvalget bruker derfor etablert rett til å avvise kravet om at tiltak skal være forskningsbasert. Det må i stedet «alltid foretas en konkret vurdering i den enkelte sak av om tiltaket er egnet for å oppnå formålet», men vi ser på dagens rettsvesen hvordan det fungerer: Rundt 40 prosent av sakene for tingrettene omhandler feilaktig kriminaliserte substanser som gjør borgere til fritt vilt, i 60 år har lovgiver sett vekk fra forskning og rettsprinsipper for å jakte på sydebukker, og like lenge har jurister sørget for en blindsoner til tross for at forbindelsen til fortidens vilkårlige forfølgelse er opplagt.

Dette er juristenes svik. Jakten på sydebukker har vært dokumentert i 40 år av kriminologi og retts sosiologi, men karrierekåte jurister står i tyranniets tjeneste. Takket være slik tradisjon kan regjeringens skip flagge med «Allmennprevensjon» og «folkehelse», mens menneskeliv ødelegges, idet landskapet tåkelegges tilstrekkelig til at tillit består. Justisdepartementet har i over 20 år vært skyldig i dette. Implikasjonene av Straffelovkommisjonens, Rusreformutvalgets, og Rolleforståelsesutvalgets arbeid forblir ignorert av jurister som svikter fagansvar, og i den grad hensynet til rettshåndhevelse ikke vektlegges må en bredere forholdsmessighetsvurdering gjøres – som avdekker manglende minoritetsbeskyttelse.

30 år med sviktet fagansvar

Hensikten med loven er alfa og omega. Målet med forbudet var et narkotikafritt samfunn, hvilket politikerne i 1961 trodde ville være oppnådd innen 25 år. Det gikk ikke slik, og de siste 10 år har FN vektlagt intensjonen bak de ruspolitiske konvensjonene – som var beskyttelse av folkehelse. Europarådet og FN er klare på at forbudet har hatt store omkostninger som ikke kan forsvares ut fra et folkehelseperspektiv, og dette gjenspeiler seg i anbefalinger om at medlemslandene går vekk fra kriminalisering. Når formålet med narkotikaloven er oppgitt, og represjon har gjort vondt verre, befinner ikke regjeringens ruspolitikk seg på tynn is? På hvilket grunnlag er politiets maktmiddelbruk forsvarlig når målet om et narkotikafritt samfunn er oppgitt og stadig flere land regulerer markedet for å beskytte folkehelse?

Å vise til signaleffekten har tradisjonelt vært lovgivers svar når forbudet bestrides. Problemet er at signalet ved å holde på straff ikke har hatt den effekten som lovgiver ønsker. Ettersom stadig flere land regulerer cannabis for å beskytte folkehelse, kan heller ikke Norge ta for gitt at forbudet oppfyller et legitimt formål, så forestill deg 60 år med en straffepolitikk som opprinnelig tok sikte på å fjerne fedme. Visualiser at politiet i løpet av denne tiden har brukt mer og mer maktmidler og ressurser på å stanse overvekt, men at antallet overvektige øker. Det er logisk at antallet «misbrukere» øker fordi straffetiltakene gjør livsforholdene verre, men tenk om regjeringen, etter flere utredninger som svekker grunnlaget for straff, oppretter et utvalg for å sikre maktmiddelbruken: Ville det vært forsvarlig om et slikt utvalg begrenset seg til å undersøke om maktmidlene var effektive for å avdekke overvekt, eller tilsier rettssikkerheten at maktmiddelbruken må sees i sammenheng med en feilet visjon?

Prinsipielt er problemstillingen den samme for ruspolitikken. Et avgjørende moment for tvangsmiddelbrukens legitimitet er knyttet til hvor sannsynlig det er at formålet med tvangsmiddelbruken vil realiseres, og visjonen om et narkotikafritt samfunn er lenger unna for hver dag. I stedet er folkehelse den nye målestokken, og er det forsvarlig å utelukke regulering når visjonen om et narkotikafritt samfunn ikke gir mening, viktige spørsmål står ubesvart, og offentlig panikk og nedprioritering av rettighetsjuss er påvist av Rusreformutvalget og Rolleforståelsesutvalget? Fordrer ikke en politikk på totalitære premisser bedre kvalitetssikring?

Disse tre faktorene; tilgjengelighet, holdninger til bruk og faktisk bruk, er sentrale når det skal avgjøres hvor vellykket ruspolitikken fungerer. Hvis et utvalg hadde undersøkt om forbudet oppfylte et legitimt formål, ville det ikke vært klart at forbudet har feilet etter samtlige målestokker? Ville det ikke blitt klart at politiets maktbruk på rusfeltet har kastet bensin på et stadig større bål?

At straffeprojektet ville kommet dårlig ut ser vi på folks holdninger. I en [undersøkelse](#) i 1968 mente 96 prosent at all bruk av cannabis burde være forbudt. I dag er befolkningen langt mer delt og rundt halvparten ønsker legalisering. Det er ikke uten grunn at folkets tillit til politiet er redusert, for om staten utstøter mennesker og utpeker dem som et problem på grunn av rusbruk som brukerne opplever som uproblematisk, er det rart at de trekker seg unna hjelpeapparat? Om staten forfølger borgere som velger mindre skadelige rusmidler enn dem som staten tilbyr, bør vi overraskes om respekt for lov og orden forvitrer?

Det er opplagt at mer av samme medisin ikke er godt for noe, og retten må ta med i betraktningen et større bilde. Ideen opprinnelig var å gjøre samfunnet narkotikafritt, og forfølgelsen begynte i 1968 gjennom skjerping av legemiddeloven og at straffeloven fikk en egen paragraf for omsetning av narkotiske stoffer. Siden har politiets ressurs- og maktmiddelbruk økt betraktelig, og vi ser resultatet på etterforskede lovbrudd. Frem til 1980 [var](#) det hvert år mindre enn 50 etterforskede narkotikalovbrudd per 100 000 innbygger. Innen 1990 var antallet [økt](#) til 200 etterforskede narkotikalovbrudd per 100 000 innbygger,

og innen begynnelsen av 2000-tallet var det [opptil](#) 1000 etterforskede narkotikalovbrudd per 100 000 innbygger.

Til sammen snakker vi om nærmere en million straffereaksjoner hvor narkotika er involvert. I tillegg kan regnes mange tilfeller av varetektsfengsling som ikke endte i sak eller domfellelse, og det er umulig å veie den smerte og fortvilelse som ligger bak tallene. Fra et titalls arrestasjoner i året til titusenvise av frihetsberøvelser hvert år har maktmiddelbruken bredd om seg, mens strafferammene har økt fra 6 måneder til 21 år, og hva har samfunnet fått tilbake? Har alle kontrollkostnadene gitt noe annet tilbake enn mer død og ødeleggelse?

[Undersøkelser](#) av tilgjengeligheten viser at andelen som oppgir at de kan skaffe cannabis har økt kraftig fra 1968, da andelen ja-svar var 14 prosent. Til tross for eksponentiell økning i maktmidler og strafferammer, var andelen ja-svar steget til 29 prosent i 1994, og videre til 36 prosent i 2004. Siden har cannabis vært like tilgjengelig, mens gjennomsnittlig styrkegrad har [økt](#) fra 5 prosent i 2000 til 29 prosent og realprisen er redusert med 80 prosent. Dette til tross for en mangedobling av innsatsstyrken, så har maktmiddelbruken virket etter hensikten eller har samfunnet viklet seg inn i et destruktivt mønster?

Heller ikke tilbudssiden har forbudet vært egnet til å hamle opp med. SSBs beregning av den totale narkotikaomsetningen i Norge er beregnet til 1,75 milliarder kroner. Dette er penger som lovgiver hvert år putter i kriminelles lommer og Bretteville-Jensen har anslått at politi og tollvesen beslaglegger ca. 10 % av stoffmengden, et tall som Rushåndhevingsutvalget finner troverdig. 10 prosent er altså resultatet etter at narkotikabekjempelsen har gjort Norge til et av Europas mest kontrollerte samfunn. På dette grunnlaget hevder regjeringen at mer tvangsmiddelbruk er avgjørende for sikring av folkehelse, men har politiets innsats gjort annet enn å holde prisene kunstig høye og gi organisert kriminalitet en kilde til fantastisk profitt?

Hvis lovgiver ikke kan vise til bedre måloppnåelse, er ikke krigen mot narkotika for lenge redusert til en katt og mus lek hvor uheldige brukere og selgere kvernes igjennom straffehjulet for å bringe økonomi og prestisje til politi og domstoler, men sorg og lidelse til andre involverte?

Regjeringen tar for gitt at politiets innsats er nødvendig, men hva betyr det at politiet beslaglegger 10 prosent? Hvis vi tenker oss om, betyr det at prisen på varer holdes kunstig høy, slik at organisert kriminalitet får grobunn. Det betyr at glattceller fylles, at familier mister nære og kjære til kriminalomsorgen, at brukerne opplever utrygghet og utvikler psykiske lidelser, at selgere organiserer seg i gjenger for å posisjonere seg, og at samfunnet utsettes for den dynamikken som vi kjenner så godt – den som fremmer hensynsløshet, overdoser og hardere fronter. Det er dette regjeringen merkelig nok vil ha mer av, men dobbeltmoralen og profittmulighetene bak forbudet har skapt massiv korrupsjon. Organisert

kriminalitet kan bare vokse i den grad lov og orden mister tak, hvilket skaper mistro til politiet og grobunn for ytterligere korrupsjon, så bør ikke jurister snart si ifra?

Ikke bare har politiets innsats vært nytteløs i målsetningen om et narkotikafritt samfunn. Kontrollomkostningene er så ødeleggende at andre statsledere vurderer legalisering som eneste løsning. Det er med god grunn, for hva betyr det om 10 prosent av varene ikke blir beslaglagt? Hvor ille ville det blitt om politiet la ned hele innsatsen mot narkotika?

Det er lite som tyder på en problematisk økning i bruk. For de aller fleste har ikke legal status stort å si, enten de velger å bruke eller ikke, og forbudt-frukt effekten er reell. Vi vet ikke i hvilken grad unge lokkes til cannabis av plantens forbudte status, men signaleffekten av forbud har ikke hatt ønsket effekt. Det er klart ut fra målestokker som tilgjengelighet og sosial aksept, og den reelle effekten av legalisering er at varer av bedre kvalitet ville erstattet dårligere og at elendige dealere ville mistet markeder. Incentivet for vold og represalier ville blitt mindre, hvilket ville gjort bruk og salg tryggere, og verden ville blitt et fredeligere sted. Rent faktisk, [rapporter](#) har i lang tid understreket at jo mer politiet blander seg i narkotikamarkedet, desto mer vold og utrygghet oppstår i lokalsamfunn, så hvorfor beholde forbudet? Frykten for legalisering fremstår ikke rasjonell, så er det et spill for budsjetter og prestisje?

Alt tyder på det. I 60 år er straff blitt videreført på stadig tynnere grunnlag, og argumentene som brukes er så elendige at stadig flere mister respekten for myndighetene. Ruspolitikken rettfærdiggjøres med sin støtte i befolkningen, men gjenspeiler ikke en eventuell støtte juristenes svik? Hvorvidt en politikk preget av indre motsetninger vil oppleve problemer med hensyn til aksept og tilslutning i befolkningen, avhenger av om kontradiksjoner forstås som kontradiksjoner, og tror du at ruspolitikken ville hatt så bred oppslutning om fagfolk hadde advart om det tvilsomme forholdet til grunnloven?

Kontradiktoriske forestillinger har Festinger (1957) kalt kognitiv dissonans. Erfarer vi en slik kognitiv dissonans, hevder Festinger at vi vil forsøke å fjerne eller redusere dissonansen fordi vi etterstreber konsistens i våre oppfatninger. Å oppleve at det er en inkonsistens i settet av meninger eller oppfatninger vi innehar, kan være så ubehagelig, hevder Festinger, at det sporer til å ville endre tilstanden på samme måte som opplevelsen av sult eller tørst. Forutsetningen for å ville korrigere og harmonisere sine meninger, vil imidlertid måtte være at de oppleves å stå i et motsetningsforhold. Det er her forsvaret mener at juristene har sviktet, for om flere jurister hadde advart, ville ikke folk ha lyttet?

Vi skal se mer til mytene som forbudet bygger på. Stadig flere ser ruspolitikken som et tilfelle av keiserens nye klær, og du tror ikke at juristene, med sin lojalitet til forbudspolitikken, kan ha bidratt til et forfeilet prosjekt?

- (hvis nei) Du fremstår preget av den kognitive dissonans som Festinger og andre har beskrevet. Allikevel, om det narkotikafrie idealet hadde lokket litt mer, ville ikke

samtligesom straffer på rusfeltet akseptert dødsstraff i kampen mot narkotikaondet? Ville ikke debatt og motforestillinger vært forbudt fordi det «førte til mer bruk», og fremmer ikke regjeringen slike føringer?

- (hvis ja) Det er godt å se betenkeligheter fra en etablert jurist. Parallellene til fortidens vilkårlige forfølgelse vil bli belyst senere, men om det narkotikafrie idealet hadde lokket litt mer, ville ikke samtligesom straffer på rusfeltet akseptert dødsstraff i kampen mot narkotikaondet? Ville ikke debatt og motforestillinger vært forbudt fordi det «førte til mer bruk», og fremmer ikke regjeringen slike føringer?

Historisk ble dødsstraff foreslått av Lars Myrvold, en ordfører fra Senterpartiet i 1974. Vi ser også at NNPF støtter henrettelse av narkotikasmuglere i medlemsbladets «smått og godt» spalte, og vi finner rikelige eksempler på at regjeringen beskylder debattmotstanderne for at Norge taper krigen mot narkotika. Det er derfor historisk og prinsipiell kontekst er viktig, og påtalemyndighet og domstoler svikter sitt samfunnsoppdrag så lenge vilkårlig forfølgelse består og effektiv minoritetsbeskyttelse uteblir. Er ikke straff på tilbakeviste premisser per definisjon vilkårlig, og er det ikke i ettertid opplagt at lovgiver burde ha sørget for bedre faglig styring?

Straffelovkommisjonens rapport viste i 2002 at forbudet var uforenelig med strafferettens prinsipper. Om ruspolitikken de siste 20 år skulle hatt sitt på det tørre, burde lovgiver ikke etter dette utredet fordeler og ulemper av et regulert marked målt opp mot et kriminelt marked og undersøkt om retten til frihet var tilstrekkelig vektlagt?

Tilliten til myndighetene og ulike forvaltningsorganer er høy i Norge. Statsforvaltningen er utviklet på samlende prinsipper og verdier som har historiske røtter i Norge, og som vi deler med mange andre land. Sentralt står folkestyre, rettssikkerhet, lovlighet, faglighet, uavhengighet, lojalitet, åpenhet og objektivitet. Jo sterkere forvaltningskulturen er forankret i disse prinsippene og verdiene, desto mindre sannsynlig er det at minoritetsgrupperinger faller utenfor rettsstatens beskyttelse. Det er derfor embetsholdere er beskyttet av et særlig vern i stillingen. Når demokratiet svikter, skal de sikre faglighet og rettssikkerhet, men det er vel etablert gjennom forskning og embetsmenns erfaring at forvaltningen utsettes for krysspress og at kravene om lojalitet, nøytralitet og faglig uavhengighet trekker i ulike retninger. Knut Dahl Jacobsen omtalte dette i en klassisk og ofte sitert artikkel⁸ fra 1960 som et delikat balanseforhold som det var krevende å håndtere. Embetsmenn skal være lojale iverksettere av den politiske vilje, men de skal også være politisk nøytrale, og de skal gjøre innsigelser når politikerne ønsker å gjennomføre beslutninger som ikke er lovlige, eller som det kan rettes sterke innsigelser mot på faglig grunnlag.

⁸ Tidsskrift for samfunnsforskning, hefte 4, 1960, s. 231–248, Lojalitet, nøytralitet og faglig uavhengighet i sentraladministrasjonen.

Slike innsigelser er ikke registrert fra justisdepartementet når Helsedirektør Karl Evang på begynnelsen av 1960-tallet brukte epidemimodellen for å rettferdiggjøre totalitære tiltak på rusfeltet. Vi ser i stedet at forbudet kom til verden mye på samme måte som tiltakene mot Corona-viruset. For å beskytte samfunnet ble sterke tiltak iverksatt, og mens samtiden innser at innskrenkningene forbundet med Corona politikken var overilt, har ruspolitikken fortsatt i 60 år utenfor konstitusjonell kontroll. Til tross for dette, gjelder i straffesaker et prinsipp om at enhver rimelig tvil om faktum skal komme tiltalte til gode. Hvilken betydning har dette prinsippet hatt for ruspolitikken?

I tillegg til den epidemiologiske beskrivelsen, som sosiologer i dag tar avstand fra, ble det på 1960-tallet i mediene gitt et bilde av narkotikaforbryteren som et hensynsløst individ. Narkotikaforbryteren ble tegnet som en pestspreader som uten skrupler spredte død og elendighet i sin higen etter penger og profitt. Når lovgiverne begrunnet behovet for straffeskjerpelse ble det eksplisitt vist til at det var denne type individer – bakmennene – man ville til livs,⁹ og billedliggjøringen av narkotikaforbryteren som «bakmann» bidro til å rettferdiggjøre strenge straffereaksjoner. Straffelovrådet lot seg lede av lovgivers signal om mer straff, men i 1994 tok lederen for straffelovrådet, Johs Andenæs, kraftig avstand fra ruspolitikken. Han mente at ettertidens dom mulig ville være at narkotikapolitikken hadde vært historiens største feilinvestering i straff, og siden straffelovkommisjonens arbeid har det faglige grunnlaget for ruspolitikken vært ikke-eksisterende. Hvordan er det å stå her 30 år etter at Andenæs etterlyste prinsipiell debatt? Er det betenkelig å se hvordan tiden har gått uten at fagfeller fulgte opp?

Forsvaret forstår om du som jurist vil beklage støtte til et forfeilet prosjekt. Det ville vært godt å vite at dette sosiale eksperimentet har vært styrt av gode intensjoner, men det er dessverre ikke mye som tyder på det. Historikere har knyttet forbudet til fremmedfrykt som ble utnyttet av profitt- og maktinteresser. Her i Norge fikk vi krigen mot narkotika etter påtrykk fra USA, og det var President Nixon som offisielt startet krigen mot narkotika i 1969. Er du klar over Nixon administrasjonens motivasjon?

Mens Nixon fremstilte narkotikakrigen som kamp for å redde ungdommen fra et onde, var den egentlige grunnen å finne et påskudd for å plage borgerrettighetsaktivister. John Ehrlichman, en av Nixons fremste rådgivere, har [innrømmet](#) dette. Som han forklarte Harper Magazine:

Nixon-kampanjen i 1968, og administrasjonen etter det, hadde to fiender: venstresiden som var mot krigen og svarte mennesker. Du forstår hva jeg sier? Vi visste at vi ikke kunne gjøre det ulovlig å være mot krigen eller svart, men ved å få publikum til å assosiere hippiene med marihuana og svarte med heroin. I den grad vi kriminaliserer

⁹ Justiskomiteéns merknader til lovforslaget om å heve maksimalstraffen til 21 års fengsel for narkotikaforbrytelser., Inst. O. Nr. 55 – 1983-1984: 4.

begge sterkt, kan vi forstyrre disse samfunnene. Vi kan arrestere lederne deres. plyndre hjemmene deres, bryte opp møtene deres og baktale dem kveld etter kveld på nyhetene. Visste vi at vi løy om stoffene? Selvfølgelig gjorde vi det.

Også H. R. Haldeman, stabssjef i det Hvite Hus under Nixon, har [innrømmet](#) at krigsprofitørers interesse for sosial kontroll var utgangspunktet for krigen mot narkotika. Er du sjokkert over maktens kynisme, eller antar du fortsatt at det ligger gode intensjoner bak krigføringen?

Her i Norge har rapporter avvist straff på rusfeltet i over 20 år. Internasjonalt har det manglende faggrunnlaget vært bekreftet av rapporter i over hundre år, men ingenting av dette har hatt relevans for Justisdepartementet. Hva tenker du om at forbudet videreføres på så tynt grunnlag: Styrker eller svekker det mistanken om at makten har en annen agenda enn den uttalte?

Den uttalte hensikten med forbudet er å beskytte samfunnet fra narkotika. Har narkotikaloven redusert tilbud og etterspørsel etter illegale stoffer, eller har forbudet vært en gavepakke for krigsprofitører?

Lovgivers tro på forbud fremstår lite gjennomtenkt. Det er utvilsomt at forbudet har vært ubrukelig middel til et narkotikafritt samfunn. I stedet har stadig mer budsjetter og maktmidler gått til dominans- og kontrollindustri, mens stadig flere har blitt kastet i fengsel. Resultatet er mer kriminalitet, sykelighet, fremmedgjøring og død, drevet frem på en politistats premisser, så fortjener et politisk parti som vil ha mer av det samme folks tillit?

En ting er politikere som vil straffe uten grunnlag. Narkotikaloven har vært en melkeku som har gitt politikere et grunnlag for å posisjonere seg som forkjempere for folkehelse, samtidig som en politistat bygges, og krigen mot narkotika har vært billig valgflesk. Populistiske politikere har tjent godt på å spre frykt i befolkningen, og det er lett å forstå hvorfor den politiske prosessen har sviktet. Politikere har aldri vært kjent for sin integritet, og stortingsrepresentantene er under påtrykk av særinteresser som vil ha et størst mulig sugerør inn i statskassa. På alle områder av stortingets virksomhet er det derfor ikke nødvendigvis de beste løsningene som foreslås. Det er i stedet de mektigste aktørene som påvirker den politiske prosessen, men jurister har ansvar for at grunnlovsstridige lovforslag ikke får gjennomslag. I den grad Justisdepartementet ivaretar sitt fagansvar, vil totalitære og destruktive tendenser holdes i sjakk, og spørsmålet er hvordan Justisdepartementet har ivaretatt ansvaret for rettssikkerheten? Tror du at juristene på lovavdelingen har ivaretatt fagansvar, eller at de har beilet for den politiske ledelsen?

Et tilbakeblikk viser at Justis aktivt har presset frem strengere lover. I Ot.prp. nr. 46 (1967–1968) fremla Justis- og politidepartementet forslag om en ny § 162 i straffeloven. Formålet var å kunne møte de mer profesjonelle aktørene i narkotikamiljøet med hardere reaksjoner. Justis regnet med at Norge i fremtiden måtte regne med stadig grovere narkotikalovbrudd

fra utenlandske profesjonelle aktører. På bakgrunn av dette tok Justis til orde for at høyere strafferammer ville kunne bidra til avskrekking for utenlandske profesjonelle aktører, og mente at strafferammene ikke burde settes under 10 år. Lovendringa ble sanksjonert 21. april 1972 med ei utviding av strafferamma til 10 år, men hjalp det? Virket økningen i strafferammer forebyggende for internasjonale bakmenn eller ødeleggende for norske borgere?

Som Rusreformutvalget har påpekt, var det først og fremst brukerne som fikk stadig lenger dommer for innblanding i narkotikamarkedet. Disse ble fengslet over en lav sko, og fikk stadig strengere straffer. En gjennomgang av straffeutmålingspraksis i 1980 [viste](#) at enkeltsaker allerede hadde «beveget seg helt opp mot maksimumsgrensen i § 162». De fleste dommene etter § 162 gjaldt narkotikalovbrytere som selv brukte narkotika, og som solgte narkotika for å finansiere eget bruk, men i Ot.prp. nr. 62 (1980–1981) fremla Justis- og politidepartementet igjen forslag om heving av strafferammen, denne gangen til 15 år. Departementet [erkjente](#) uro for om en økt strafferamme ville medføre strengere straffeutmålingspraksis som rammet misbrukerne enda hardere, men tok likevel til orde for heving av strafferammen.

Ved lovendring 12. juni 1981 økte derfor strafferammen i § 162 til 15 år, men justis var ikke fornøyd. Departementet presset umiddelbart på for videre fullmakter, og ba i brev av 1. oktober 1981 om at Straffelovrådet skulle komme med forslag til ytterligere endringer av strafferammen. Straffelovrådet [svarte](#) i NOU 1982: 25 *Narkotikalovbrudd, ran og heleri* at det ikke var noen grunn til en skjerping av straffeutmålingspraksis, blant annet ut fra at Norge i nordisk sammenheng «stort sett [var] det strengeste land på dette område, ikke bare med hensyn til strafferamme, men også med hensyn til utmålingen i konkrete saker». Ifølge Straffelovrådet burde det være forholdsmessighet mellom forbrytelse og straff, og ut fra en sammenligning med straffen for andre lovbrudd lå narkotikastraffene på et nivå «som må vekke betenkeligheter overfor en ytterligere skjerpelse». Videre understreket Straffelovrådet at det ikke var grunn til «å vente noen særlig allmennpreventiv virkning av en skjerpelse av straffenivået», men juristene på lovavdelingen var lojale til lovgiver og et forslag som innebar en utviding av strafferammen til 21 år, ble likevel fremmet. Som ved forrige revisjon av § 162 var det potensielt enda grovere fremtidige narkotikalovbrudd og symboleffekten av strafferammen som ble trukket fram som vektige moment til støtte for dette.

Straffelovrådet var klar på at en heving av strafferammen burde begrenses til visse typer stoff, men Justis så bort fra dette. Diskusjonen om maksimumsstraffen for de groveste narkotikaforbrytelser skulle være 15 år eller heves til fengsel i 21 år ble isteden [skildret](#) som overdimensjonert, og også cannabis ble inkludert. Departementet ville ikke høre snakk om differensiering av strafferamme med grunnlag i at stoffene hadde forskjellig skadepotensial, og den 8. juni 1984 ble strafferammen utvidet til 21 år. Det er en regel i jussen at jo

strengere lov desto strengere er kravene til lovgivningen, men hvor mange jurister har stått opp for effektiv minoritetsbeskyttelse?

Om vi ser på andre forbrytelser som av lovgiver har plassert i kapittel 23 om vern av folkehelse og det ytre miljø, sammen med narkotikalovbruddene, har det skjedd en utvikling. Strafferammen for «allmennfarlig forgiftning» er for eksempel redusert fra 21 til 15 år, dermed er det mer klanderverdig å gjøre seg skyldig i omgang med et større parti cannabis enn å forsettlig spre «smittestoffer eller smittestoffprodukter gjennom luft, vann, jf. straffelovens § 238. Det er også tilsynelatende mer klanderverdig å ha omgang med en betydelig mengde narkotika enn forsettlig å tilsette «gift eller stoffer med tilsvarende virkning i næringsmidler eller andre gjenstander bestemt for alminnelig bruk eller salg» og dermed «[volde] allmenn fare for liv eller helse» eller «[forårsake] forgiftning som medfører fare som nevnt», jf. §§ 232 og 239. Når dette er status for lov og rett, er det ikke opplagt at lovgiver har sviktet fagansvar? Burde ikke dommere og påtalejurister lenke seg fast foran Stortinget i protest?

Astrid Skretting [uttalte](#) i 1991 at «Blant jurister er det bred enighet om at straffeutmålingen for narkotikaforbrytelser ikke er i samsvar med straffenivået for øvrig og at dette er et problem i norsk rettspleie.» Det fremstår opplagt som om Justisministeren er av en annen disposisjon, men hva gjør det med rettsikkerheten når jurister stiller seg til disposisjon for å straffe på tvilsomt grunnlag? Burde juristene på lovavdelingen ha advart heller enn å støtte opp om lovgivers signaler?

Kan du tenke deg hvor vi hadde vært i dag om lovavdelingen etter NOU 2002: 04 hadde hatt integritet til å stå imot politisk press, eller om jurister i 1994 hadde fulgt opp Andenæs sitt forsøk på debatt?

Kjell Andorsen skrev i *Kritisk Juss* i 1995 at «Hevningen av straffenivået i narkotikasaker har et paradoksalt og nærmest desperat preg».¹⁰ Målet var et narkotikafritt samfunn, og som Andenæs påpekte, «da problemet likevel økte, så man det som et bevis på nødvendigheten av strengere straff».¹¹ Dette er logikken som har drevet frem økte strafferamme. Allikevel, forarbeidene til straffeloven 2005 [inneholder](#) en lengre drøftelse av hvordan lovgiverne bør nærme seg spørsmålet om hvilken atferd som skal belegges med straff. Lovgiverne oppstiller tre grunnleggende prinsipper som skal styre kriminaliseringsvurderingen. Departementet utlegger prinsippene slik:

Skadefølgeprinsippet bør være utgangspunkt og grunnvilkår for kriminalisering: Atferd bør bare gjøres straffbar dersom den fører til skade eller fare for skade på interesser som bør vernes av samfunnet. I tillegg må to andre kriterier vurderes for at loven skal

¹⁰ Andorsen, Kjell V., *Straff og narkotika, hvor går vi?* *Kritisk Juss* 1995, 104-113

¹¹ Andenæs, Johs., *Liberalisering av Narkotikalovgivning, Lov og Rett* 1994 (625-28)

sette straff for en bestemt atferd: (1) Straff bør bare brukes dersom andre reaksjoner og sanksjoner ikke finnes eller åpenbart ikke vil være tilstrekkelige. (2) Straff bør bare brukes dersom nyttevirkningene er klart større enn skadevirkningene.

Utgangspunktet for kriminaliseringsspørsmålet er således skadefølgeprinsippet, hvilket vil si at det er normalt bare den skadelige atferd straffelovgivningen bør ramme. Forutsatt at atferden er skadelig, gjelder ytterligere to begrensninger. Begrensningen departementet peker på i punkt (1) i sitatet, kalles i det følgende for subsidiaritetsprinsippet, og den de peker på i punkt (2) for hensiktsmessighetsprinsippet. Lovgivernes fremgangsmåte, der de baserer kriminaliseringsspørsmålet på anvendelsen av disse tre prinsippene, kalles for prinsippstyringen av strafferettspolitikken og Straffelovkommisjonen regnet prinsippene som «sentrale momenter for om en handlingstype bør være straffesanksjonert».

Etter straffelovkommisjonen er prinsipiell styring derfor vektlagt av norske myndigheter. Kriminaliseringsprinsippene oppstilles i [Ot.prp.nr.90 \(2003–2004\)](#) om straffelovens alminnelige del, som dannet grunnlaget for [lov 20. mai 2005 nr. 28](#) om straff. Dermed «underskrev» Stortinget på prinsippene før de hadde fått anledning til å se hvilke konsekvenser de ga anvisning på i konkrete saker. Justisdepartementet la til grunn at en slik fremgangsmåte best ville tilrettelegge for en «bred og prinsipiell debatt» om kriminaliseringsspørsmålet, ettersom konkrete enkeltspørsmål ikke ville skygge for en debatt om de overordnede utfordringene som straffelovarbeidet ga opphav til. Har ikke allikevel slik debatt uteblitt på rusfeltet? Har ikke forbudstilhengere satt premissene for debatten?

Prinsippstyringen innebærer en nyvinning vurdert opp mot den pragmatiske tilnærmingen til kriminaliseringsspørsmål som har vært rådende i norsk rett. Nyvinningen består i at prinsippene skyver i forgrunnen de generelle verdiene som vurderes som særlig grunnleggende ved avgjørelsen av kriminaliseringsspørsmål, for det skaper et grunnleggende problem for lovgiverne dersom de ikke ønsker å åpent fravike prinsippene.

Utfordringen for prinsippstyringen er derfor, som Førstestatsadvokat Thomas Frøberg har påpekt i *Prinsippstyring i strafferettspolitikken*,¹² at fasadebegrunnelser kan brukes til å omgå problemet og at «faren for kamouflasjebegrunnelser øker proporsjonalt med størrelsen på spriket mellom prinsippene og de resultatene lovgiverne ønsker å nå.» Vi berører med dette et viktig spørsmål for lov og rett, for gjelder ikke dette for narkotikalovgivningen? Har ikke fasadebegrunnelser som «folkehelse», «signaleffekt», og «forsvar av samfunnets moral» videreført straff på tilbakeviste premisser i over 20 år?

Forsvaret minner om at Straffelovkommisjonen anbefalte avkriminalisering av rusbruk ut fra skadefølgeprinsippet, samt at Rusreformutvalget avviser straff. Det er ingen forskning som tyder på at forbudet har levd opp til intensjonen om å fremme folkehelse, ei heller en positiv

¹² Kritisk Juss 2010 s 38-63 – (KRJU-2010-38)

signaleffekt, og Førstestatsadvokat Thomas Frøberg påpeker i samme artikkel utfordringer forbundet med fasadebegrunnelsene. Han gjør oppmerksom på at «Et bredt definert skadefølgeprinsipp kan utgjøre en vel så stor trussel mot den personlige autonomi som for eksempel en sterkt moralistisk straffelovgivning», og at «under slike forhold blir prinsippene først og fremst et kraftig retorisk virkemiddel, idet de ikler politiske vurderinger en språkdrakt som gir inntrykk av at kriminaliseringen er i overensstemmelse med de idealer vi mener straffelovgivningen skal tilgodese.» Er ikke dette et problem i ruspolitikken? Er ikke prinsippene som skulle tøyse statens maktapparat i realiteten blitt til et slagkraftig virkemiddel for inngrep i den private sfære?

Alt tyder på det, for ironisk nok er prinsippet om likhet for loven eneste grunn til at forbudet består. Det var derfor rusmisbrukere ikke ble unntatt straff i den politiske prosessen rundt rusreformen, og også Rushåndhevingsutvalget vektlegger prinsippet i totalitær retning, med fokus på om avkriminalisering av tyngre brukergrupperinger er i strid med det strafferettslige likebehandlingskravet. Men hvem andre enn politistatens disipler vekter likhetsprinsipper til inntekt for despotiet? Blir ikke ettertidens dom tung å bære?

Det er klart at likhetsprinsippet forbyr all usaklig forskjellsbehandling når straff er involvert, og at mer helhetlig tenkning innebærer at de illegale stoffene reguleres på lik linje med alkohol og tobakk. Dette var som vi har sett løsningen for straffelovkommisjonens flertall. Etter rusreformrapporten er grunnlaget for å avvise straff enda klarere, og hvis det følger av uskyldspresumsjonen at bevisbyrden for straffeskyld påhviler staten, kan signaleffekten og gode intensjoner rettferdiggjøre et forbud? Når en av tre 16-30 åringer har prøvd cannabis, og straff videreføres på tilbakeviste premisser, er ikke signalet som sendes at makten er korrumpert?

I Norge hviler den fungerende strafferetten på en bred allmennpreventiv plattform og dette er tydelig i narkotikasaker. Norge er blant Europas strengeste land når det gjelder straff for narkotika, både når det gjelder hvilke stoffer som omfattes og når det gjelder straffens styrke. Samtidig ligger vi også i Europatoppen når det gjelder antallet tunge rusmisbrukere, overdoser, og dødsfall. Likevel begrunnes straffutmåling i narkotikasaker ofte med allmennprevensjon, som for eksempel [Rt-2005-343](#): «Ved utmåling av straff for grove narkotikaforbrytelser vil de allmennpreventive hensyn veie tungt». Men vil de det? Vet vi at strenge straffer har en slik faktisk effekt, eller er det i realiteten her snakk om en fordømmelse av en handling, uavhengig av straffens virkninger for narkotikaomsetningen?

Det eneste som er sikkert, er at det ikke henvises til noen undersøkelser som ligger til grunn for slike antakelser om straffens påståtte virkning for allmennheten. Allmennprevensjonsargumentet skjuler i stedet et rettsløst landskap, og vi ser heller aldri noen empiriske henvisninger i norsk rett som støtte for allmennpreventive argumenter. Men bør ikke straff begrunnes på en bedre måte enn antakelser i form av rene gjetninger uten forankring i virkeligheten på annen måte enn hva dommere tror (og kanskje egentlig bare håper) vil ha

effekter? Hvis det er usikkert og vanskelig å måle den faktiske sammenhengen mellom valg av reaksjonsform og handlingens hyppighet, hvorfor bruke allmennprevensjonsargumentet som begrunnelse for straff og utmåling i det hele tatt, når det er så alvorlige forhold vi snakker om?

Allmennprevensjonen hviler på et nødvendig premiss; at den faktisk virker. Dette reiser et omgående spørsmål til strafferettsvitenskapen og til den praktiske begrunnelsen: Hvorfor er den ikke i større grad empirisk fundamentert? Det virker som om man helt har skjøvet ut de empiriske vitenskapene fra et felt som i så stor grad er empirisk begrunnet. For eksempel [heter](#) det i Ot.prp.nr.90, pkt. 6.3.1: «Gjenstand for behandling her er bare straffens tilsiktede virkninger», men hvorfor er det bare de tilsiktede og ikke de faktiske virkningene som er av interesse i et prevensjonsperspektiv?

Morten Kinander har reflektert over dette. Mye av det vi har delt over er hans tanker, og som han [sier](#): «Alternativene synes i realiteten kun å være to. Enten så orker man ikke å foreta en empirisk undersøkelse av rettens virkninger, eller så har det vist seg vanskelig å faktisk dokumentere de ønskede resultatene uten at man av den grunn vil gi opp troen på at det virker. Det gjøres i hvert fall ikke noe forsøk på å vise den empiriske realiteten i det man mener er en faktisk konsekvens av straffen. Det er oppsiktsvekkende. Og hvorfor skal det være de tilsiktede virkningene som er gjenstand for behandling? Er dette et utslag av ren ønsketenkning om hvordan man vil straffen skal fungere? Hva departementet gjerne skulle ønske var virkningene av straffen, er i et begrunnelsesperspektiv saken helt uvedkommende. Dette blir som om en meteorolog kun skulle melde om det tilsiktede været. Man sier at noe eksisterer, men ikke kan måles, og at dette er det egentlige grunnlaget for straffen. Denne betydningen av allmennprevensjon kan selvfølgelig ikke utelukkes, men den kan like lite bekrefte. Den er med andre ord like riktig som den er gal. Og det er ikke et holdbart utgangspunkt for en strafferettsvitenskap».

Argumentasjonen som opprettholder forbud er altså et problem for rettsvitenskapen, idet undersøkelser viser at det er liten sammenheng mellom utbredelsen av narkotika og reaksjonsformene. Likevel forutsettes det rett og slett en forbindelse, noe som er forståelig når man ikke opererer med *andre* begrunnelser for å straffe enn straffens påståtte virkninger. Da ender det med at man helt lukker øynene for den verden man skal regulere, hvilket ruspolitikken er et eksempel på. Fordi lovgiver sviktet sitt fagansvar etter NOU 2002: 04, genererte rettssystemet gjennom 2000-tallet hele 65 480 straffedommer for brudd på straffeloven og nesten like mange for brudd på legemiddeloven. Samtlige kunne vært unngått om juristene hadde fulgt opp Johs Andenæs sitt forsøk på å fremme en prinsipiell debatt, men offentlig panikk hadde innen da svekket fagfeltet og ingen sørget for effektiv minoritetsbeskyttelse.

På 2010-tallet fortsatte derfor vilkårlig forfølgelse. Innen da var riksadvokaten og domstolene informert om koblingen til fortidens heksejakt, men prøvelsesretten ble avvist.

Høyesterett tilkjente lovgiver full tillit i 2010, da forbudet første gang ble bestridt, og 88 058 reaksjoner for brudd på straffeloven fulgte dette tiåret. Igjen kan vi legge til nesten like mange reaksjoner for brudd på legemiddeloven, og alt dette kunne vært unngått om påtalemyndigheten i 2008 hadde forberedt saken korrekt for domstolene i Sør-Østerdal Tingrett.

Dette ble ikke gjort fordi du sviktet lederansvar. Også andre vitner vil dokumentere statsadvokatenes og den høyere påtalemyndighets svikt av rettssikkerheten og det var ikke før 2018, nesten 20 år etter at Straffelovkommisjonen avsluttet sitt arbeid, at lovgiver måtte hankes med rettigheter. Det ble mer og mer opplagt at forbudet gjorde vondt verre, og internasjonale trender gjorde at rusreform meldte seg. Rusreformutvalget ble et nytt nederlag for forbudet, men atter en gang svarte lovgiver med å avvise sitt eget bestillingsverk, og hva sier dette om den politiske prosessen? Kan lovgiver avvise så viktige funn uten å tape legitimitet?

Vi har allerede sett svikten etter at straffelovkommisjonen anbefalte likebehandling med alkohol og tobakk, og at lovgiver, etter så sterk kritikk som Rusreformutvalget kom med, burde sørget for en utredning som vurderte et regulert marked målt opp mot et kriminelt. Når det ikke skjedde, hva annet enn manglende integritet og systemsvikt gjør at ruspolitikken fortsetter på et konstitusjonelt sidespor?

Etter det mest omfattende arbeidet som er gjort av norske myndigheter på området ble det med NOU 2019: 26 klart at prinsipper som likhet, selvbestemmelse, forholdsmessighet, og frihetspresumpsjon ugyldiggjorde straff mot brukere. Det ble klart at forbudets omkostninger var enorme, mens gevinsten var usikker, og at avkriminalisering er i tråd med internasjonale forpliktelser. Som utvalget sa om dette:

Menneskerettighetsperspektivet står . . . sentralt i de fleste anbefalinger. Et hovedsiktemål er å forhindre brudd på menneskerettigheter som følger av kontrollpolitikken, som vilkårlig fengsling og uproporsjonale straffer for narkotikakriminalitet.¹³

Dette er viktig. Vilkårleg fengsling er forbudt, og om vi kan oppnå bedre resultater med mindre inngripende midler befinner vi oss i tvilsomt konstitusjonelt terreng. Det var derfor utvalget anbefalte avkriminalisering, men om dette er godt nok er usikkert. Fordi politikerne utelukket et regulert marked, satte utvalget et moralsk skille mellom bruk og salg. Utvalget aksepterte slik blindsonen som lovgiver ville legge lokk på, men Rusreformutvalget skulle forberede gjennomføringen av regjeringens rusreform der ansvaret for samfunnets reaksjon på bruk og besittelse av illegale rusmidler til eget bruk overføres fra justissektoren til helsetjenesten. Hjelp – ikke straff, var mottoet som inspirerte rusreform, og utvalget skulle

¹³ NOU 2019: 26 [Rusreform – fra straff til hjelp](#), kapittel 7.5.2.2., s 185

utrede de foreslåtte endringenes forhold til Norges folkerettslige forpliktelser, blant annet FNs narkotikakonvensjoner og menneskerettighetene. Den foreslåtte lovgivningen innebar straff for alt over noen brukerdoser, og er det da mulig å gå fra kriminalisering til sykeliggjøring av rusbruk uten en generell rettighetsanalyse?

Utvalget gjorde ingen vurdering av rettighetsbildet til de forfulgte på rusfeltet, fordi Solberg-regjeringen ville holde ruspolitikken i forbudsparadigmet. Utvalget opererte i stedet med et moralsk skille mellom bruk og salg, og fokuserte på rettssikkerheten til brukerne. Åpenbarer ikke dette en blindsoner? Når straff for bruk ikke kan forsvares, og utvalget finner mindre inngrep uforholdsmessige, hvordan kunne utvalget implisitt godkjenne varetektsfengsling og 21 års strafferamme som nødvendige maktmidler? Hvis straff ikke kan forsvares for besittelse av narkotika til eget bruk, er det ikke mulig også et problem med straffen for salg?

At strafferammen for salg ikke kan forsvares ble påpekt av Straffelovkommisjonen i 2002. Kommisjonens flertall vurderte strafferammene som uforholdsmessige, og anbefalte maks straff på 6 år for cannabislovbrudd. Det er et krav at jo strengere straff, desto strengere krav stilles til lovverket, så hvordan oppleves det for deg å fengsle selgere? Etter hvert som verden beveger seg fremover og stadig flere land regulerer cannabismarkedet, kjenner du ikke økt uro knyttet til strafferammene for salg?

Ifølge [Politi-loven](#) skal politiet «ikke ta i bruk sterkere midler uten at svakere midler må antas utilstrekkelige eller uhensiktsmessige, eller uten at slike forgjeves har vært forsøkt». Om politiet bruker makt på områder som ikke behøves, er ikke Norge lenger en rettsstat, men en politistat, og politi-loven er en av grunnlovens viktigste forsvarsverk mot tyranniet. Det er derfor viktig at politi-loven følges. Men om fordeler og ulemper ved et regulert marked ikke har vært utredet, hvordan kan vi være trygge på at politiet bruker minst mulig makt? Hvordan har mindre inngripende midler «forgjeves vært forsøkt»?

Vi vet godt at mindre inngripende midler ikke forgjeves har vært forsøkt. Vi vet også at forbudet ble etablert som resultat av en korrumpert politisk prosess, og om vi ser tilbake var problemene med cannabis, psilocybin, og andre stoffer langt mindre før forbudet. Alt tyder med andre ord på at et regulert regime er mer hensiktsmessig enn et kriminelt marked, så hvordan kan de maktmidler som anvendes være «nødvendige» og stå «i forhold til situasjonens alvor, tjenestehandlingens formål og omstendighetene for øvrig»? Hvordan kan du si at ansvaret for lov og orden er ivarettatt, så lenge politisk og administrativ ledelse ikke vil vurdere mindre inngripende midler?

Når det gjelder rettssystemets integritet, har Douglas Husak, professor i juss ved Rutgers Universitet, bemerket: «Krig har blitt erklært mot narkotika. Hvis krig skal erklæres, skulle man først håpe at to betingelser ville være oppfylt. For det første bør fienden være tydelig identifisert, for det andre bør fiendens spesielle betydning demonstreres. Dessverre er ingen

av betingelsene tilfredsstilt av krigen mot narkotika». ¹⁴ Hvis dette er tilfelle, fremmer ikke narkotikaloven rettsløshet og urettferdighet?

Paul Hunt, FNs tidligere spesialrapportør for retten til høyest oppnåelige helsestandard, sa en gang at de internasjonale narkotikakontroll- og menneskerettighetssystemene eksisterer i parallelle universer. En konvergens av de to universene er i gang, og FN går stadig lenger i retning av et regulert marked. Som Volker Türk, FNs menneskerettighetskommisær, [uttalte](#) den 5. februar 2024:

To turn an economy away from the cultivation of illicit crops, it is important that communities – including farmers, women and Indigenous Peoples – are meaningfully consulted on options for alternative livelihoods. We also need measures that can take control of illegal drug markets, such as responsible regulation that can eliminate profits from illegal trafficking, criminality and violence.

Med tanke på at verdenssamfunnet går i retning av regulering for å innfri folkerettslige forpliktelser, mens prinsipløse norske jurister vil gå andre veien, er Norges status som rettsstat truet?

Den norske regjeringen sidestiller forbud med solidaritet i praksis, men vi snakker mer sannsynlig om byråkratisk vanstyre av uvanlig destruktiv karakter. Det er derfor Rusreformrapporten var nedslående for lovgiver, og både Oslo-politiet og Oslo Statsadvokatembetes innspill til Rushåndhevingsutvalget er på linje med forvaret. Statsadvokatene [erkjenner](#) at dagens situasjon innebærer krevende regler å håndtere. De ba utvalget derfor klargjøre om politiet skal etterforske og avdekke bruk av narkotika eller ikke, hvilket innebærer en rettighetsanalyse, og også Oslo politidistrikt støtter avklaring fordi dagens rettstilstand gjør det vanskelig å likebehandle saker. Politiet ba [derfor](#) utvalget ta «stilling om likhetsprinsippet også tilsier en kraftig reduksjon i straffenivået for rekreasjonsbrukerne», og om svaret var negativt ville politiet at utvalget tok «stilling til om forskjellsbehandlingen reelt sett er forholdsmessig», hvilket innebærer en analyse som veier individets rett til frihet mot samfunnets behov for beskyttelse.

Dette ble ikke gjort, og straffens tvilsomme fundament vil skaper mer usikkerhet helt til forholdet til Grunnloven klarlegges. Spørsmålet er avgjørende for en helhetlig rusreform, hvilket Hurdalsplattformen er helt tydelig på at regjeringen skal legge fram, og først når Ansvarlighetsloven er kommet til anvendelse kan strafferetten tas inn i et nytt paradigme. Først da kan juss som fagfelt komme til sin rett etter at rettsvesenet i 60 år har forfalt, for Rushåndhevingsutvalget er resultatet av regjeringens politiske spill, og terskelverdier opprettholder en blindsoner slik at forbudet kan fortsette.

¹⁴ DOUGLAS HUSAK, *DRUGS AND RIGHTS* (1992) 20

Så la oss snakke om terskelverdiene. Lovgiver og Høyesterett bruker dette kastesystemet for å skille mellom kjøp og salg, hvilket fungerer dårlig. Ett gram cannabis kan deles like mye som 20 gram kan røykes alene, og problemet med vilkårlig forfølgelse fortsetter. Vi skal se mer til det, men om tilbud og etterspørsel ikke vris til en offer- og overgriperkontekst, hvorfor skille kjøp fra salg? Hvordan avgjør ett eller hundre gram om brukere kan sykeliggjøres eller demoniseres?

Rushåndhevingsutvalget hadde rett i at terskelverdiene er uten juridisk eller medisinsk grunnlag, men dette systemet ble fastsatt av Høyesterett i 2022 for å gi lovgivers signaler rettslig vekt. Til tross for dette har ingen forklart hvordan ulike stoffmengder avgjør om brukere skal sykeliggjøres eller demoniseres og både «signaleffekt» og «spredningsfare» forblir svak begrunnelse for straff, uten empiri. Vi har sett at verken Justisministeren eller andre jurister kan forklare forskjellsbehandlingen på rusfeltet, og det skal ikke mye til for å innse at terskelverdier er ubrukelige retningsanvisere for straff. Hva er da poenget? Er terskelverdier et resultat av manglende vilje til selvinnsikt?

Det fremstår som om terskelverdiene reelle nytte er at de gir forbudstilhengere et grunnlag for å leve uten skam i en brytningstid. Terskelverdiene har vist seg uten et prinsipielt fundament og Høyesterett har brukt signaler fra lovgiver for å finne en grense som fritar for straff: ettersom avkriminaliseringen går fremover – og lovgivers signal modnes – kan grensen forventes å bli hevet til siste forbudstilhenger har dødd og verden kan tilpasse seg en mer helhetlig standard for menneskerettigheter. På denne måten kan de ansvarlige se vekk fra parallellen til tidligere totalitære eksperimenter, men er dette en holdbar løsning? Er det ikke å la ofrene bære undertrykkernes byrde?

Forbudstilhengere setter ikke pris på rettighetsjuss fordi de har vridd tilbud og etterspørsel til en offer- og overgriperkontekst. Slik blir brukere umyndiggjort og selgere demonisert. Men er det ikke samme lov om tilbud og etterspørsel og samme varierende bruksmønstrene for lovlige og ulovlige stoffer?

Hvis det er samme lov om tilbud og etterspørsel og samme varierende brukermønstrene, er det riktig å se narkotikahandel i en offer- og overgriperkontekst? Avslører ikke dette en blindsoner som bør belyses?

Hvorfor gå bort fra det tradisjonelle målet om skyld? Normalt, det være seg kniver, økser, eksplosiver eller lovlige rusmidler, er sosial ringeakt og moralsk klanderverdighet forbeholdt dem som misbruker et produkt, ikke de som tjener på salget: Hvorfor har en cannabisselger mer skyld enn en misbruker? Hvorfor fortjener narkotikaselgere verre straffer enn mordere og folk som voldtar barn? Om ikke jurister kan forsvare slike lover, hvorfor har Norge slike straffer, 22 år etter at straffelovkommisjonen påpekte et misforhold?

Mens lovgiver og politi tidligere fremstilte all bruk av illegale stoffer som misbruk er det få som gjør det samme i dag og forskning tyder på at det er samme varierende brukermønstre

som for alkohol. Men om ikke all bruk er misbruk, hvorfor vris tilbud og etterspørsel til en offer- og overgriperkontekst? Hvorfor er narkotikaselgerne så ille?

Jurister kan vanskelig svare på dette spørsmålet, ettersom tyranni og autonomi er motsetninger i et meningsbærende univers. Vi vet at brukere heller vil ha med selgere å gjøre enn politiet og mens selgere har tilbudt en vare det er gode nok grunner til å bruke, har politiet tilbudt umyndiggjøring, tvang, og frihetsberøvelse. Hvis menneskerettighetene beskytter bruk, som stadig flere domstoler hevder, har ikke politiet et større etisk problem enn selgere? Har ikke de som ledet an i utryddelsen mer å svare for?

Spørsmålet berører forbudets kjerne, moralen som forsvarer forfølgelse. Som Riksadvokaten erkjente i høringsuttalelse til Rusreformutvalget er forskjellsbehandlingen av rusbrukere et paradoks, hvilket sliter på lovens autoritet: Kan ideen om god og dårlig moral være snudd på hodet? Kan det være årsaken til at panikk videreføres, og kan prinsipiell tenkning helbrede samfunnet?

Poenget med ruspolitikken, bare ikke uttalt, er å gjøre rusbruk så farlig som mulig. All bruk betraktes som misbruk, det er ingen kvalitetssikring, og jo verre brukerne har det desto mindre lukrativt er det for andre å bli «narkomane». Regjeringen satser derfor på straff for å holde rusbruk nede, men kan folk ha tillit til den politiske prosessen? Om ikke skillet mellom lovlige og ulovlige stoffer er rasjonelt, kan borgere lære annet av ruspolitikken enn å gjennomskue hykleri?

Politiets [innbyggerundersøkelse](#) viser at av 100 spurte, har 72 tillit til politiet. Politidirektøren er fornøyd, men kritikere [mener](#) at hvis bare de med erfaring hadde blitt spurt så hadde tillitten vært lik null. Tenker Statsministeren at narkotikalovgivningens styrket tilliten til politiet eller svekket den?

Hva tyder på at lovgiver vet bedre i spørsmål om rusbruk enn den enkelte borger? Har ikke lovgiver flere ganger sett vekk fra ekspertutvalg for å videreføre politikk på tilbakeviste premisser? Viste ikke pandemihåndteringen i 2020-23 hvor lett frihetsrettigheter forkastes og hvor ivrig totalitære løsninger omfavnes?

Det er ikke lenger tabu å overføre jussens prinsipper på rusfeltet, og stadig flere går ut mot et regime som sliter med Grunnloven. Advokat Anne Kristine Bohinen har [anført](#) at den lave straffbarhetsgrensen i trafikken medfører en «krenkelsesfest» overfor mennesker som velger et alternativt rusmiddel til alkohol, og det er kjent at grensene bygger på [manglende](#) vitenskapelig grunnlag. Mens det er en klar sammenheng mellom alkoholverdier i blodet og nedsettelse av kjøreferdigheter, kan man ikke si det samme for cannabis, men allikevel har 28.000 bilister blitt straffet for ruskjøring, selv om de ikke nødvendigvis har vært ruset. Er ikke dette i strid med det grunnleggende prinsipp om at staten kun straffer borgere som har utvist klanderverdig atferd?

I forbindelse med Høyesteretts behandling av grenseverdiene for THC i trafikken, våknet jurister til den tvilsomme tilstanden for lov og rett. Advokat Torkjell Øvreboe fortalte om en jussprofessor som [sammenlignet](#) situasjonen med hekseprosessene:

I en hekseprosess fra middelalderen hadde en forsvarer anført at det ikke fantes hekser. Dommeren hadde svart at det selvsagt finnes hekser, siden man hadde innført lover mot dem. Samme type argument møter man også i dag. Retten konkluderer med ruspåvirkning fordi loven sier at de skal anses som ruset. Imidlertid er dette en påstand uten vitenskapelig belegg, på samme måte som å hevde at det eksisterer hekser.

Hva tenker du om slike paralleller? Er lærdommen relevant og kan historisk kontekst hjelpe samtiden videre?

All ære til jurister som ser forbindelsen til tidligere tiders vilkårlige forfølgelse, men hvorfor stoppe innsikten ved grenseverdiene i trafikken? Hvis man erkjenner at trafikkregimet ikke er nødvendig og forholdsmessig, hvordan unngå å se det samme problemet for forbudet?

Sett fra Grunnlovens perspektiv vitner det om kognitiv dissonans å ikke erkjenne et større bilde. Det er tross alt ikke bare i trafikken at grenseverdier er uten vitenskapelig hold og at straff videreføres i strid med rettsstatsprinsipper. Også for cannabisbruk generelt mangler empiri som forsvarer straff og forbudet videreføres fordi grunnlovens prinsipper er uten vekt. Sett fra jussens perspektiv er statens skjønnsmargin større for inngrep i trafikken enn i hjemmet, så avsløres ikke et problem for ruspolitikken generelt?

Som vi har vært inne på, viser innspill til Rushåndhevingsutvalget fra Oslo politidistrikt, Oslo Statsadvokatembeter, Politihøgskolen, og en rekke andre aktører at en gjennomgang av rettssikkerheten er nødvendig. Fordi ingen utredning er gjort består en blindsoner, men Justisminister Mæland [innrømmet](#) at det er «veldig krevende vurderinger, bevisvurderinger og skjønnsvurderinger» som politiet må ta stilling til i møte med rusbrukere, og at en politijurist ikke alltid er tilgjengelig. Vi ser av riksadvokatens rapport at politiets vurderinger systematisk har vært utilstrekkelige, så er Rushåndhevingsutvalget egnet til å trygge? Kan ikke brukere forvente at stripping og ransakelse avhenger av om de møter politifolk fra miljøet rundt tidligere NNPF?

Vi vet etter 60 års jakt på rusbrukere at det eksisterer en ukultur i politiet, og en statsadvokat fra tidligere Norsk Narkotikapolitiforening (NNPF) har hevdet at Riksadvokatens retningslinjer ikke vil endre mye. Vi kan se på Rushåndhevingsutvalget at denne fraksjonen har sterke røtter, men politiet er delt. Det er først og fremst representanter for tidligere NNPF som ønsker å straffe på tilbakeviste premisser, mens LEAP Scandinavia representerer en motpol. Sistnevnte gruppering har lenge jobbet for en helhetlig og fordomsfri ruspolitikk, og er det ikke logisk å se til dette miljøet dersom politiets navn og rykte skal bedres? Etter Rolleforståelsesutvalgets rapport, bør ikke politi- og påtalemyndighetens innsats reformeres i tråd med grunnlovens verdier?

Vi har sett problemet med terskelverdier og Riksadvokaten har akseptert prinsippet om å gå fra straff til hjelp i større narkotikasaker. Som sagt i hørings svar til rusreform:

I dag er vi der at selv meget alvorlige narkotikalovbrudd møtes med alternative straffereaksjoner hvis det vurderes som den beste individualprevensjonen. I en høyesterettsdom avsagt i august i fjor ble en 46 år gammel kvinne som hadde misbrukt narkotika i om lag 30 år, dømt til betinget fengsel på vilkår om narkotika program med domstolskontroll for befatning med nær 10 kilo metaamfetamin. Den alternative ubetingede fengselsstraffen, og den subsidiære straffen ved brudd på vilkåret, var fengsel i seks år. Høyesterett anså at en slik betinget reaksjon gjorde det langt mer sannsynlig at hun ikke ville falle tilbake til rusbruk og ny kriminalitet, og det ble avgjørende for resultatet (i tillegg hadde det gått lang tid fra handlingen ble begått). Riksadvokaten anser dommen som et utslag av det etter hvert alminnelige syn at langtkommende narkomane som er motivert for endring, trenger annen oppfølging og et annet innhold i straffen enn hva soning av fengselsstraff innebærer. Dommen er således uttrykk for den tilnærming vi deler, nemlig en dreining fra straff til hjelp.

Hvordan er dette annerledes for andre som har forbrutt seg mot straffelovens § 232? Forskning tyder på at ideen om narkohaien er politisk fiksjon og at flertallet som sitter på lange dommer er brukere. Undersøkelser viser også at jo lengre straff, desto vanskeligere er veien tilbake til samfunnet, og er det ikke rimelig å anta at samfunnet tjener mer på en betinget dom enn å sende folk mange år i fengsel? Forebyggende ser dette ut til å være den beste løsningen, så hvorfor opprettholde straff?

Vi har sett problemet med å vektlegge allmennpreventive hensyn, og ingen dommere bør vektlegge dette momentet i en rettighetsanalyse. Kriminolog Sverre Flaaten har påpekt at de fleste dommere personlig er meget skeptiske til ideen om at forbudet har individ- eller allmennpreventiv effekt,¹⁵ og dersom slike hensyn brukes for å beholde straff betyr det at noen ofres for at andre ikke skal gjøre det samme. Likevel avhenger demonisering av narkotikasalg av at tilbud og etterspørsel vris til en offer- og overgriperkontekst, og ingen kan forklare hvorfor. I stedet for å straffe av gammel vane, burde ikke politiet protestere? Når halvparten av Europas borgere og store deler av USA har legalisert tilsvarende handlinger, er det ikke for ille å fortsette heksejakten?

Arbeidet til Ronald Keith Siegel, en amerikansk psykofarmakolog som var førsteamanuensis i forskning ved Instituttet for psykiatri og atferdsvitenskap ved Universitetet i California, Los Angeles, motsier at staten har en legitim statlig interesse i narkotikabekjempelse. Gjennom

¹⁵ «På spørsmål om deres syn på allmenn- og individpreventiv effekt av straff i forhold til narkotikalovbrudd, er dommerne nærmest desillusjonerte. De færreste synes begrunnelsen i allmenn- og individpreventiv effekt er treffende eller anvendelig. Verken den allmennpreventive [eller] den individpreventive effekten fungerer som meningsbærende for dem i relasjon til narkotikalovbryteren.» FLAATEN, *HEROINISTER OG KONTORISTER* (2007), s.175

sin karriere var Siegel konsulent for flere statlige kommisjoner. Forskningen fokuserte på effekten av stoffer på menneskelig atferd, inkludert en rekke kliniske studier der frivillige mennesker tok medisiner som ketamin, LSD, cannabis, meskalin, psilocybin og THC, og når han vitnet i 2005 om langtidseffektene av metamfetamin og kokainbruk i Robert Blake-drapssaken, beskrev juryens formann Siegel som «et av de mest overbevisende vitnene».

I sin bok *Intoxication* hevder Siegel at å søke endrede bevissthetstilstander er en naturlig del av vår biologi, omtrent som driften etter drikke, mat og sex. Han anser dette som en fjerde drift, og hvis vi anerkjenner søken eller transcenderende opplevelser som del av vår biologi, gir kriminalisering av rusopplevelser mening?

I *Human Rights and Drug Control* kobler Melissa Bone, lærer i strafferett ved universitetet i Leicester, Siegels argument til menneskerettigheter. Hun skriver om narkotikabruk som en fjerde drivkraft:

Denne forestillingen samsvarer med menneskerettighetsfundamentalisme og ideen om at rettigheter er forankret i selve menneskets natur. Dette perspektivet erkjenner at menneskerettighetene har menneskeheten som sitt opphav, siden det er visse verdier, sosiale normer og behov som deles på tvers av alle kulturer, og derfor er noen behov ikke lokale, men menneskelige. Selv om menneskerettighetsfundamentalisme er gjenstand for kritikk, er hensynet til at rettigheter stammer fra vår menneskelige natur verdt å vurdere. Faktisk, hvis menneskerettighetene beskytter den menneskelige tilstanden ved design, og menneskelig narkotikabruk er et naturlig fenomen forankret i vår felles menneskelighet, så kan menneskerettighetene brukes til å bekrefte rusbruk som et menneskelig behov på en måte som kan hjelpe mennesker til å vokse og blomstre.¹⁶

Hvis rusbruk er en naturlig del av menneskelivet, forklarer det hvorfor narkotika har vunnet narkotikakrigen. Det forklarer også hvorfor forbudet har svekket statens autoritet, og så bør ikke jurister se en større visjon enn å føre krig mot den menneskelige tilstanden?

Siden 2009 har Riksadvokat og Justisdepartement vært informert om vilkårlig forfølgelse på rusfeltet, men ingen har tatt ansvar for bruken av straff. Til tross for en forpliktelse til å kvalitetssikre lovgivning, forblir de forfulgte uten effektivt rettsmiddel, og ifølge Politiloven skal politiet «ikke ta i bruk sterkere midler uten at svakere midler må antas utilstrekkelige eller uhensiktsmessige, eller uten at slike forgjeves har vært forsøkt». Avdekker ikke dette et tvilsomt forhold til folkeretten? Hvis kuren er verre enn sykdommen, hvordan kan de midler som i dag anvendes sies å være «nødvendige», eller stå «i forhold til situasjonens alvor, tjenestehandlingens formål og omstendighetene for øvrig»?

¹⁶ Melissa L. Bone, *Human Rights and Drug Control: A New Perspective* (2021) 36

Det er ikke bare lovgiver som har sviktet ansvar. Rusmiddellovbrudd er den største kategorien av straffereaksjoner i retten og frihetsrettigheter krever spesielt vaksom beskyttelse. Til tross for dette, har ni høyesterettsdommere hindret grunnlovssikring og flere hundretusen straffesaker er omstridt etter at Høyesterett i 2010 for første gang beskyttet forbudet mot kritikk. Ingen av disse dommerne har utvist det skjønn som stillingen krever. Samtlige har vært like villige til å ignorere rettsstatsprinsipper som politikerne de skulle kontrollere, så hva tenker du om ukultur i staten? Kan offentlig panikk forme ruspolitikk i 60 år uten at ukultur er et problem?

Hva tenker du om ukultur i ledelse? Kan offentlig panikk videreføres tiår etter tiår uten svikt i ledelse? Er det blitt en tradisjon i narkotikabekjempelsesmaskineriet å finne ledere som støtter narkotikaloven uavhengig av rettmessighet?

(hvis nei)

- Så du tenker ikke at 60 år med forbud har fremmet en kultur hvor storting, regjering, justisdepartement og andre krigsprofitører har begrenset debatten av hensyn til bevaring av prestisje, budsjetter, og maktmidler? Du finner det ikke påfallende hvordan den styrende eliten har holdt Norge i straffesporet, og at forbudet forblir beskyttet som en hellig ku?

Senterpartiet forsøkte høsten 2022 å spille politisk mynt på behovet for mer maktmidler og mer straff ved å påstå at rusbruken hadde økt etter at Høyesterett utmålte straffefrafall for tunge rusbrukere og riksadvokaten begrenset tilgangen til maktmidler. Det er siden [avdekket](#) at Senterpartiet brukte udokumenterte påstander, eller hva andre vil kalle løgn, for å få gjennomslag for en politikk som bryter med menneskerettigheter. Ifølge FN er straffefrihet det største problemet for beskyttelse av menneskerettighetene, så bør ikke Justisministeren holde partikolleger ansvarlige?

Det er dessverre liten sjanse for at Mehl vil ta jobben med å holde partikolleger ansvarlige. Justisministeren selv er en av dem som bruker løgner for å fremme partilinjen, og den 5. september 2023, [kommenterte](#) politimannen Bård Dyrdal Justisministerens [påstand](#) at man har «registrert en *dobling* av unge voksne i alderen 18-30 år som har prøvd narkotika». Statsviter Dag Wollebæk gjorde klart at det er «ingen data som støtter denne vanvittige påstanden», og Dyrdal påpekte «at en justisminister som feilinformerer for å få gjennom politikk på falske premisser, er livsfarlig». Hadde han vært Stortingsrepresentant, så hadde han bedt henne om å klargjøre om dette var en misforståelse eller noe hun gjorde bevisst, og hva tror du? Når løgner og manglende interesse for forskning og rettsstat er blitt et mønster, forteller ikke det alt vi trenger å vite?

Det er liten tvil om at Mehl bør frykte politiets vrede. Den dagen politifolk oppdager at de har risikert liv og helse for å jakte på medmennesker og at de har fratatt dem jobb, barn og livsgrunnlag for å tilfredsstille byråkrater som ikke vil erkjenne feil, er det lite igjen av

Justisministerens autoritet. Den dagen kommer helt sikkert, for skaden som følger av forbud blir større, og politifolk må leve med stadig mer på samvittigheten. Hvordan tror du for eksempel at politimannen som ved et uhell skjøt en 22 år gammel gutt på Grønland og gjorde han lam vil tenke om maktbruken på rusfeltet, når han forstår at gutten like gjerne kunne solgt sprit? Hva skal foreldrene til gutten mene om politiets innsats?

Om retten lurer på hvordan det er for politifolk å våkne til uretten i ruspolitikken, så lytt til Knut Røneid som mistet sønnen sin. Ikke fordi sønnen døde av narkotika, men fordi han tok livet sitt etter at politiet tok fra ham førerkort for mistanke om cannabisbruk. Lytt til også politifolk som har raidet leiligheter og sett unge mødre dø av overdose fordi de i panikk har svelget dopet sitt. Lytt til politifolk som har sett foreldreløse barn vokse opp, og som har forstått hvordan forbudet utsetter dem for en ødeleggende dynamikk, fra brukere til selgere til innsatte og stadig mer nedkjørt. Lytt til slike politifolk, og retten vil forstå at jo flere som har beskyttet Mehl underveis, desto styggere blir fallet. For om Stortinget, Riksadvokat, og dommere ikke vektlegger signaleffekten av å holde Justisministeren ansvarlig for menneskerettsbrudd, men fortsetter å straffe på tilbakevist grunnlag, er ikke det et signal om at rettsstaten har spilt fallitt og at en ukultur har utviklet seg hvor maktmennesker står over loven? Hvor lang tid tar det da før borgerne innser hva slags monster som forbudet har skapt? Hvor lang tid før Justisministeren på vei til butikken får bank av gamle damer med veska? Hvor lang tid før faren til Mehl ikke finner et eneste jorde han kan sette kuene sine på, fordi dattera hans er en landssviker?

For hver dag vi utsetter et rettsoppgjør, desto mer begredelig blir situasjonen. ARODs sivile ulydighet har avslørt den politiske prosessens svikt og i den grad Justisministeren ikke har tatt ansvar for forfulgte grupperinger, kommer Ansvarlighetsloven til anvendelse. Ut fra svarene avgitt rettens andre dag, er det klart at Justisministeren ikke har handlet i tråd med stillingsinstruks og grunnlovens krav, og i Rolleførståelsesutvalgets rapport del 4.2.2, Politiledelse – styring og ansvar, beskrives sentrale demokratiske verdier som legger føringer på offentlige organisasjoners funksjon. Først og fremst vektlegges «hensynet til borgernes personlige frihet og myndighetenes ansvar for at offentlige organisasjoner, slik som politiet, har mekanismer som hindrer overtredelse av grensene for personlig frihet og ansvar». Opplever du at slike mekanismer har fungert? Hvorfor eventuelt ikke? Er forbudsånden blitt til et monster som sørger for egen overlevelse?

Forbudsfolk vil si at narkotika er farlig og at forbud er det tryggeste rammeverket, men i 1996 opprettet nederlenderne en kommisjon bestående av åtte eksperter fra en rekke fagfelt som vurderte konsekvensene av et fullt regulert narkotikamarked. De publiserte funnene i *Drug Control Through Legalization* – en plan for regulering av narkotikaproblemet i Nederland, og deres innsikt var bemerkelsesverdig. Det ble anslått at full legalisering ville ha liten effekt på utbredelsen av brukere; at samfunnet ville spare milliarder; og at forbudet var

et ineffektivt, urettferdig, unødvendig og destruktivt tiltak. Dette er hva kommisjonen bemerket om effekten som en legalisering ville ha på kriminalitet:

Full legalisering av narkotika i Nederland vil resultere i en reduksjon av det kriminelle markedet med rundt 1 milliard nederlandske gylden og av total kriminalitet med rundt 50-80 prosent. Denne enestående nedgangen vil redusere kriminalitetsraten tilbake til nivået på slutten av syttitallet.

Dette illustrerer at den stadig økende kriminaliteten ikke har vært et naturlig fenomen som skyldes oppløsning av tradisjonelle religiøse og sosiopolitiske organisasjoner, skilsmisser, tv-vold, immigrasjon, arbeidsledighet etc. Fremveksten av kriminalitet ser ut til å ha en klar og korrigerbar årsak: Forbudet mot narkotika. Antar du at forbudet har gjort en bedre jobb i Norge?

I 1971 konkluderte en nederlandsk kommisjon med at ruspolitikken burde skilles fra straffeloven for å avverge en uendelig og stadig mer eskalerende konflikt. Hulsman-kommisjonen observerte at om straffeloven anvendes på narkotikapolitikken, «vil etterforskningsapparatet utvide seg til en enorm, veltrent og svært våpenvillig enhet, som kontinuerlig må forbedres og utvides for å holde tritt med den uendelige eskaleringen». Som Loek Hulsman, lederen av den nederlandske kommisjonen, uttalte:

Hvis vi velger å gjøre strafferetten til hovedmålet for å avskrekke narkotikabruk, så er ikke dette valget bare utilstrekkelig, men også ekstremt farlig. Det skal gang på gang vise seg å være et utilstrekkelig middel, noe som vil føre til at de som går inn for å iverksette straff vil gå inn for enda strengere tiltak inntil etterforskningsvirksomheten blir hundre ganger mer intens enn den er under dagens situasjon. (...) Disse tiltakene vil forsterke polariseringen mellom ulike grupper i samfunnet, noe som kan resultere i en økning i voldshandlinger.

I ettertid ser spådommen ut til å ha gått i oppfyllelse. Har ikke også kriminologenes advarsel materialisert seg i norsk ruspolitikk? Har ikke forbudet vært et like utilstrekkelig middel her hjemme til tross for en mangfoldig eskalering av voldskapitet?

På 1970-tallet var Norge velsignet med en robust kriminologitradisjon. Likevel var det rusfrie idealet sterkere, og mens den nederlandske regjeringen lyttet til eksperter og kom opp med Coffeeshop-systemet, har den norske regjeringen ignorert all motstand mot ruspolitikken i 50 år. Når vi ser tilbake, burde Riksadvokaten og domstolene ha tatt Nils Christie på alvor da han i 1996 [omtalte](#) de ansvarlige for ruspolitikken som «fanatikere» og fastholdt viktigheten av at de ble holdt «under så sterk humanistisk kontroll som mulig»? Kunne ikke en rettighetsanalyse på denne tiden ha spart det norske folk for mye?

Faktum er at over 500,000 straffereaksjoner kunne vært unngått. Millioner av liv ville vært endret til det bedre og hundretusenvis av unge ville ikke gått gjennom straffehjulet. Det er dette som er juristenes verk og fagfeltets arv. Som vanlig når historien skal skrives, har

jurister bygd tyranni, og det krever stadig mer godvilje å anta at det ligger gode intensjoner bak. Historien er tross alt klar på at forbudet hadde sin opprinnelse i fremmedfrykt og maktmenneskers ønske om mer sosial kontroll, og det er ikke lenger mulig for forbudstilhengere å tro på egne skrøner. De antar for eksempel at forbudet opprettholder god moral og at langt flere vil dukke under om ikke samfunnet beskyttes, men hvordan passer dette med situasjonen i Nederland, hvor man etter 50 år med legalisert cannabis ikke har merket større problemer?

Forbudstilhengere har rett i at avhengighet har store ringvirkninger. Jobb, familie, helse, og livskvalitet står på spill, men selv om noen blir avhengige, har staten et ansvar for å forhindre denne opplevelsen? Er ikke personlig vekst, som inkluderer bygging av integritet, avhengig av frihet? Kan vi vokse som mennesker uten plass til å oppleve og utforske, og er det ikke statens oppgave å sørge for tryggest mulig rammer?

Ikke bare er personlig vekst avhengig av autonomi, men retten til selvutvikling er sentral i menneskerettighetstradisjonen. Ytrings- og tankefriheten er knyttet til denne og brukere bekrefter at cannabis og psilocybin har stor verdi for moralsk, kognitiv og åndelig utvikling. Ja, det er mulighet for avhengighet av cannabis, men brukerne kjenner sin helse og det opp til dem å ta ansvar. Det samme gjelder for alkohol. Det er alltid mulighet for at folk drikker seg i hjel, men vi vet at kriminalisering gjør vondt verre, så bør ikke jurister erkjenne at symboleffekten av et forbud blir stadig mer grotesk?

Forsvaret har gjort oppmerksom på det manglende grunnlaget for straff og at grunnlovens prinsipper er uten vekt. Tilhengere av forbud vil hevde at uten straff ville alt vært verre, men i de områdene hvor cannabis har vært legalisert en stund, som i Uruguay og Colorado, er det stadig færre som vil tilbake til umyndiggjøring og tvang. Det er derfor eksempler på at ansvarlig regulering er mulig – og det lover ikke godt, verken for politiet eller innbyggerne, at et regulert marked er utelukket.

For cannabisbrukere og produsenter er dette åpenbart. De har rett til ikke å bli urettferdig diskriminert i forhold til alkoholbrukere og produsenter, men har ikke politiet rett til å være den best mulige versjonen av rettshåndhevelse? Har ikke ansatte i påtalemyndigheten rett til å arbeide med loven uten en gnagende følelse av at noe er råttent? Har ikke dommere og fengselsbetjenter rett til å gjøre jobben med god samvittighet? Har ikke barn rett til å vokse opp i en verden uten dobbeltmoral og hvor unødvendig inngripende lover resulterer i tap av mor, far, søster eller bror? Har vi ikke alle rett til å leve uten propaganda, fremmedgjøring, eller dragsuget fra den illegale økonomien?

Nærmere 30 prosent av alle narkotikalovbrytere blir også [dømt](#) for vinningsforbrytelser. Kan du forestille deg hvor mange vinningsforbrytelser som kunne vært unngått om det ikke var for dynamikken som følger av kriminalisering?

Tenk for eksempel på hva regulering av det illegale markedet kan gjøre for å redusere tyveriene og innbruddene i våre hjem. Drøyt 15 prosent av alle grove tyverier fra leiligheter, bolighus og hytter blir oppklart. Når tyveriene omfatter mindre verdier, og skjer uten en forsering av låste hindringer (simpelt tyveri), er oppklaringsprosenten noe lavere. Hvis tyveriet skjer fra områdene rundt hjemmet - for eksempel fra garasjer, oppgang loft eller kjeller - er det enda mindre sannsynlig at en gjerningsperson blir tatt. Hvis vi likevel ser på hvem som blir tatt for tyveriene i hus og hjem, har de narkotikasiktede mer enn [halvparten](#) av disse siktelsene. Kan dette bety at den økningen som har vært i kriminalitet siden 1960-tallet i store trekk skyldes regjeringens ruspolitikk?

Vi vet fra levekårsundersøkelsene (LKU) at vold og trusler blir anmeldt langt sjeldnere enn tyveri og skadeverk. Av alle tilfeller av vold og trusler som kartlegges i LKU, oppgir ofrene at 15 prosent er anmeldt. LKU gir grunnlag for å anta at de fleste mindre grove tilfellene av trusler og fysisk vold ikke ender opp i de registerbaserte kriminalstatistikkene. Kan du forestille deg hvor mye uregistrert vold og trusler som er relatert til narkotikamarkedet?

Ran er en annen lovbruddstype hvor de narkotikasiktede utgjør rundt halvparten av alle siktelsene. En [studie](#) fra Samfunnsspeilet i 2008 viste at antallet ranssiktelsener er relativt få, men hele 70 prosent av alle siktelsener mot ranere i 20-åra var mot personer som også var siktet for narkotikalovbrudd. Nå som kriminelle ikke lenger raner banker, er det mulig at narkotikamarkedet er blitt enda hardere? Om Barnekonvensjonen skal vektlegges, plikter ikke regjeringen å tilby bedre beskyttelse enn et forbud som gir grobunn til slik dynamikk?

Høyesterett bruker «spredningsfare» som utgangspunkt for et system med terskelverdier og dette begrepet ligger til grunn for strafferammene i narkotikasaker. Allikevel, bare så lenge tilbud og etterspørsel vris til en offer- og overgriperkontekst fremstår trusselen som reell. Det snakkes ikke om hvor mye vin vi kan ha i kjelleren før det skaper samfunnsproblemer, ei heller om hvor mange øl man kan kjøpe i butikken, og sammenlignet med alkohol er problemene med cannabisbruk mindre. Av utfordringene som følger er urene stoffer, psykoser, omgang med kriminelle, kriminelle intriger, og problemer med politi og barnevern relevant. Vi kan legge til den byrde som en evig krigstilstand påfører samfunnsutviklingen, men alt dette er knyttet til forbudet. Gir det da mening å snakke om «spredningsfare» i tradisjonell kontekst? Ligger ikke den reelle spredningsfaren i forbudets ideologi? Er det ikke denne som gjør blind for et større bilde, som avhenger av dobbeltmoral og fiendebilder for å bestå, og som er kilden til så mye lidelse?

Det er viktig å huske på at Rusreformutvalget, etter en grundig gjennomgang, ikke kan se at begrunnelseskravet for strafflegging av bruk og besittelse er oppfylt. Som Riksadvokaten [påpeker](#) er forskjellsbehandlingen av lovlige og ulovlige stoffer i stedet et paradoks, for spredning av cannabis har også positive sider. Virkningen kan gjøre folk mer kreative, sosialt engasjert, og interessert i personlig vekst. Den endrede bevissthetstilstanden kan øke kvaliteten på sosialt samvær, gi innsikt, bedre livskvalitet, og lette plager. Dette gjelder ikke

bare majoriteten av brukerne, men også de med daglig behov, så er det ikke på tide å revurdere begrepet spredningsfare, slik at jussen kan formes i tråd med mindre villedende termer?

AROD har gjennom varslede aksjoner i perioden 2022-24 delt ut over en kilo cannabis. Politiet og Riksadvokaten har ikke grepet inn, og hva betyr det at AROD uforstyrret kan dele ut cannabis i Hovedgaten? Antyder det at forbudets tid er forbi? Er forholdet til Grunnloven så betent at Riksadvokaten ikke vil håndheve regjeringens politikk, eller kan du tenke seg andre grunner til avviket fra reglen om straff?

Hvis politiet ikke griper inn i varslede aksjoner med brudd på terskelverdier, men holder seg unna for å hindre et rettighetsargument i retten, er ikke dette en innrømmelse av skyld? Viser ikke påtalemyndigheten en quislings feighet når forsvarsløse brukere utpekes for straff, mens brukere som står opp for rettssikkerhet og selvbestemmelse ignoreres?

AROD har siden sommeren 2024 åpenlyst drevet en cannabisklubb i Oslo. Vårt Oslo beskrev i september 2024 «stor pågang», men politiet ville ikke gripe inn. Hva betyr det at cannabisklubber kan operere fritt? Hvis ikke politiet vil ta tak i åpne brudd på narkotikalovgivningen, bør etaten jakte på brukere som gjemmer seg? Bør Statsadvokatene, politidirektoratet, ACTIS eller NNPF skrive høringsinnspill for mer maktmidler?

Departementet forutsetter i tildelingsbrev for 2024 at påtalemyndigheten yter relevante faglige bidrag til rettsutviklingen, inkludert rettspleien. Virksomheten skal videre innrettes slik at den evner å bringe prinsipielle spørsmål inn for domstolene for rettsavklaring, men i realiteten har påtalemyndigheten siden 2008 sørget for at prinsipielle spørsmål ikke blir fremmet for domstolene. Påtalemyndigheten har en håndfull ganger motsatt seg dette, og har påtalemyndigheten slik sviktet sitt samfunnsoppdrag?

Politiet har et samfunnsoppdrag som helt overordnet består i å forebygge, bekjempe kriminalitet og skape trygghet for befolkningen. Har håndhevelse av narkotikaforbudet «forebygget rusbruk, bekjempet kriminalitet, eller skapt trygghet for befolkningen»?

I straffesaker gjelder prinsippet om at enhver rimelig tvil om faktum skal komme tiltalte til gode. Hvilken betydning har dette prinsippet hatt for ruspolitikken? Har forbudstilhengere oversett uskyldspresumsjonen og gjort det umulig for brukere å vise sin uskyld?

Det fremstår som klart at juristene har tillagt staten absolutt skjønnsmargin til tross for at forbudslinjen har vist seg uegnet til å nå målet om et narkotikafritt samfunn. Når dette målet er oppgitt, men forbudstilhengerne insisterer på straff basert på begrunnelser som ikke tåler øyesyn, er det ikke domstolenes oppgave å sørge for styring? I tider med panikk, hva annet enn prinsipiell veiledning kan hjelpe statens skip på rett kjøll?

Mindretallet i helse- og omsorgskomiteen (Høyre, Sosialistisk Venstreparti og Venstre) mente at rusreformen bygget på et bredt kunnskapsgrunnlag, og uttalte at det er

forskningsmessig «tydelig konsensus» om at kriminalisering ikke har den effekten som har ligget til grunn for narkotikapolitikken. Det er derfor stadig flere land regulerer markedet for å beskytte folkehelse, men jurister på lovavdelingen står til disposisjon for ekstremister. Er det ikke jussens rolle å korrigere og veilede? Når Rushåndhevingsutvalget stripper ord som rettssikkerhet og forholdsmessighet for innhold, ser du parallellene til Orwells 1984?

Jusprofessor Hans Fredrik Marthinussen har sagt at regjeringen har blod på hendene for å ha motsatt seg rusreformen. Han har også [uttalt](#) at «spredningsfare er et eksempel på at rettsstaten ikke gjelder i narkotikasaker», og dette er riktig observert. Fordi offentlig panikk har fått råde ligger begrepet til grunn for stadige justismord, men det er ikke politiets oppgave å videreføre jakt på syndebukker. Ifølge Politiloven [skal](#) politiet i stedet «være et ledd i samfunnets samlede innsats for å fremme og befeste borgernes rettssikkerhet», «og enten alene eller sammen med andre myndigheter verne mot alt som truer den alminnelige tryggheten i samfunnet». Ingenting truer «borgernes rettssikkerhet» mer enn offentlig panikk, så bør ikke Justisministeren arresteres?

Justisministeren er på sosiale medier [opptatt](#) at hvordan politiet «andre steder i verden» brukes av «totalitære stater til å håndheve grusomme lover som innskrenker grunnleggende rettigheter». Hva bør politiet gjøre i slike stater som Iran, hvor presteskaper forventer at politiet skal håndheve et overgrepsregime? Bør politifolk håndheve lover som nekter kvinner valg av klesdrakt?

I den offentlige [debatten](#) har AROD vist paralleller mellom presteskaper i Iran og norske myndigheter. Hvis forskjellsbehandlingen fra alkohol ikke kan forsvares, kan det neppe være verre å nekte selvbestemmelse over klær enn å nekte selvbestemmelse på rusfeltet, men i 60 år har norsk politi gjort livet elendig for brukerne. Stadig flere politifolk føler et ubehag knyttet til dette, så hva skal de gjøre? Skal de jobbe for bedre ledelse internt, selge cannabis for å få fokus på rettigheter, eller nekte å håndheve narkotikaloven? Er ikke alt dette legitim motstand mot et system som svikter rettssikkerheten?

Hva er din mening om ekstremisme? Finnes slik ideologi bare i Iran og andre fjerne nasjoner eller finnes den også i norsk narkotikapolitikk?

Ifølge [FN](#) er ekstremisme «ytterliggående forestillinger eller handlinger der vold anses som et akseptabelt middel for å tvinge igjennom dramatiske samfunnsendringer og oppnå politiske, religiøse eller ideologiske mål». Er ikke dette en beskrivelse av forbudstilhengerne?

Er det forbudstilhengerne eller legaliseringstilhengerne som har splittet familier og kastet titalls millioner mennesker i fengsel? Er det legaliseringsaktiviser eller forbudstilhengere som bruker vold for å nå et mål som er lenger unna enn noen gang?

Om vi ser tilbake i tid finner vi at raselover, forbudet mot homofili, og andre heksejakter har som fellestrekk at tilhengerne ønsket å fri samfunnet fra påståtte onder. Fordi målet var antatt å hellige middelet rettferdiggjorde overgriperne de mest horrible handlinger, men kan

ikke det samme sies om forbudstilhengerne? Er det noe som skiller Justisministeren fra andre ekstremister?

«Ekstremisme» er et negativt ladet begrep og det er forståelig om noen reagerer. Til tross for dette er definisjonen overført til norske forhold klar: [Ifølge](#) Store norske leksikon, er «et samfunn som Norge preget av svært bred oppslutning om demokrati, menneskerettigheter og maktfordeling slik dette er nedfelt i Grunnloven», og det vil være «politisk ekstremt» å frata «minoriteter eller opposisjonelle grunnleggende rettigheter, slik disse er definert i Grunnloven og internasjonale avtaler om menneskerettigheter». Er det ikke dette forbudstilhengerne har gjort?

For å redde verden fra narkotika har dere umyndiggjort brukere og demonisert selgere, dere har gjort rusbruk så farlig som mulig, tilrettelagt for organisert kriminalitet, oppfordret til angiveri, og svartmalt meningsmotstandere. De gode grunnene for å gjøre dette har vært vanskelige å få øye på, men ingenting har fått forbudstilhengerne til å revurdere. Heller enn å ta kritikk, har undertrykkelsen av rettsstatsprinsipper fortsatt, selv om rusbrukere har krevd rettsbeskyttelse. I 15 år har rettsstatsgarantier uteblitt fordi forbudstilhengerne ikke vil gå i seg selv, så burde det ikke være enkelt for en uavhengig, upartisk, og kompetent rett å se sammenhengen med tidligere tiders vilkårlige forfølgelse?

Den tyske psykiateren Wilhelm Reich bemerket rett før andre verdenskrig at «Det ligger i et politisk partis natur at det ikke orienterer seg i form av sannhet, men i form av illusjoner, som vanligvis tilsvarer massenes irrasjonelle struktur. Vitenskapelige sannheter forstyrrer partipolitikernes vane å vri seg ut av vanskeligheter ved hjelp av illusjoner».¹⁷ Ser du dette sitatet som relevant for regjeringens ruspolitikk?

Den kjente filosofen Voltaire, sa en gang at «de som kan få deg til å tro på absurditeter, vil også få deg til å begå grusomheter». Ser du dette sitatet som relevant for norsk ruspolitikk?

Sitatet er relevant fordi fagfolk som Nils Christie, Thomas Mathiesen, og Ragnar Hauge har koblet jakten på syndebukker til ruspolitikken. Forsvaret mener at det er en sammenheng mellom syndebukkmekanismen, hvilket vil si tendensen til å gi enkeltgrupperinger skylda for problemer som vi har et kollektivt ansvar for å løse, og Rusreformutvalgets påvisning av offentlig panikk. Hva tenker du om heksejakt i ruspolitikken? Spiller psykologiske forsvarsmekanismer hos forbudstilhengere en rolle i videreføring av straff?

Forsvaret mener det er en sammenheng mellom Rusreformutvalgets påvisning av offentlig panikk og menneskerettsbrudd, hvilket vil si at i den grad panikk har preget utviklingen vil autonomi, likhet, forholdsmessighet og frihetspresumsjon ikke være vektlagt. Hva tenker du om forbindelsen mellom offentlig panikk, menneskerettsbrudd, og tidligere tiders vilkårlige forfølgelse? Fremstår forbindelsen opplagt eller vanskelig å få øye på?

¹⁷ WILHELM REICH, *THE MASS PSYCHOLOGY OF FASCISM* (1970) 210

Forsvaret takker for svar. Koblingen er så enkel som to pluss to, og om enkelte ikke ser sammenhengen mellom offentlig panikk, straff på tilbakeviste premisser, og rettighetsbrudd finnes [dokumentasjon](#) på fagfolk som [gjør](#) nettopp det, og sett fra samfunnets side kan vi ikke anta at forbudet er egnet til å beskytte. I stedet blir spørsmålet: Har forbudet redusert tilbud og etterspørsel? Har det fremmet samhold, sunne verdier og god forskning eller det motsatte? Kan forbudet ha fremdyrket en kollektiv psykose, mye lik hekseprosessene?

Konstitusjonelt ansvar

Justisdepartementet har i 15 år hatt informasjon som tilsier det siste. Sammenhengen mellom offentlig panikk, menneskerettsbrudd, og tidligere tiders vilkårlige forfølgelse er dokumentert i [Human Rising](#), et arbeid som ble overgitt norske myndigheter i 2010, og maktbruken på rusfeltet burde vært stanset for ti år siden. Til tross for dette, har regjeringen sin egen ide om hva det vil si å ta ansvar for forfulgte grupperinger og ønsker ikke en avkriminalisering. Så lenge et kriminelt marked består vil det finnes prestisje, budsjetter, og fullmakter i krigen mot narkotika, men forsvaret minner om side 26 i rusrapporten hvor utvalget av prinsipielle grunner ikke foreslår hjemler til behandling ved tvang, eller til å yte helsehjelp uten personens samtykke. FNs arbeidsgruppe mot vilkårlig fengsling er også [klar](#) på at brukere ikke skal påtvinges hjelp, så krenker ikke regjeringens rusreform rettigheter i full skala?

Verken regjeringen, Justisdepartementet, eller andre jurister har forklart hvorfor et skille mellom lovlige og ulovlige stoffer må videreføres eller forskjellen mellom forbudstilhengerne og prestestyret i Iran. Fra et konstitusjonsetisk ståsted trækker Justisdepartementet, Stortinget, og regjeringen på de samme prinsipper som totalitære regimer andre steder i verden, så bør ikke Ansvarlighetsloven vektlegges? Ville ikke det sørge for god signaleffekt om målet er å sikre rettsstaten?

Justisdepartementet har i samarbeid med Riksadvokaten fastsatt virksomhetsspesifikke mål og styringsparametere som gjelder for hele virksomheten. Den høyere påtalemyndighet har som virksomhetsspesifikt mål å sørge for at straffesaksbehandlingen er rettssikker og holder høy kvalitet, men ingen vet om politiloven i det hele tatt følges når mindre inngripende midler ikke er prøvd. Hvis stadig flere land regulerer cannabismarkedet for å beskytte folkehelse, betyr ikke det at straffeloven har sviktet i å forfølge et legitimt formål? Følger det ikke som innlysende?

Det narkotikafrie idealet ligger til grunn for både justisministerens og den tidligere NNPF-fraksjonens ruspolitiske holdninger. Riksadvokaten, FN, Europarådet, og stadig flere land har forlatt dette idealet fordi forbudet ikke fungerer. De har skjont at jo mer energi staten bruker på å bekjempe narkotika, desto mer skade påføres, og kan en straffelovgivning som bygger på feil vitenskapelig grunnlag være nødvendig og forholdsmessig? Er det ikke et minstekrav at et rettssystem bygger på et regelverk som har vitenskapelig grunnlag?

Det har vært flere rettsskandaler, selv om vi har til gode å se en som denne. I trygdesaken var det ifølge granskningsutvalget slik at flere regjeringer rettet for stor oppmerksomhet mot bekjempelse av trygdemisbruk og reduksjon av trygdeeksport og for lite oppmerksomhet mot hensynet til å sikre enkeltpersoners rettigheter. Rolleforståelsesutvalget har allerede påpekt at styringsjussens prioritet på bekostning av rettighetsjuss er et systemisk problem, så har ikke det samme mest sannsynlig skjedd på rusfeltet? Har ikke flere regjeringer rettet for stor oppmerksomhet mot bekjempelse av narkotikamisbruk og reduksjon av narkotikaeksport og for lite oppmerksomhet mot hensynet til å sikre rettigheter?

Riksadvokaten sier i sitt innspill til rusreform at «Dersom det dreier seg om handlinger som ligger i periferien av hva som bør være straffbart, bør begrunnelsen for å bruke straff med jevne mellomrom utfordres slik at det kan utforskes om den fortsatt står ved lag.»

Nå er status, etter 60 år, at ingen kan vise til nytte av rusforbud. Hva forbudstilhengerne resiterer er deres egen fryktbaserte tro, mens skaden som følger av politikken er åpenbar. Rusreformutvalget og Helsedepartementet kommer på denne bakgrunn til at straff for bruk av narkotika ikke kan forsvares, så hvordan kan vi stole på den politiske prosessen? Viser ikke strømprisen at tysk jernbane har bedre representanter på Stortinget enn norske borgere? Fortsetter ikke ruspolitikken sin skjeve gang fordi politisk vilje til kvalitetssikring uteblir?

Det er viktig å understreke at menneskerettighetene ikke begynner å virke den dagen staten anerkjenner dem. Menneskerettighetene har effekt fra den dagen forfulgte grupper krever et effektivt middel, som er 16 år siden, og Ansvarlighetsloven gjør klart at det skal påtales ved riksrett når Statsrådets, Høyesteretts eller Stortingets medlemmer har brutt konstitusjonelle plikter. Ansvarlighetslovens § 10 straffer med bøter eller med fengsel inntil 2 år det medlem av Statsrådet som viser uforstand eller forsømmelighet i sin virksomhet, og i etiske retningslinjer om forholdet mellom politisk ledelse og embetsverk står følgende om Justisdepartementets ansvar:

Embetsverket skal legge til rette for effektiv ressursbruk, og utøve sitt arbeid så effektivt som mulig. Innenfor rammene av statsrådets overordnede ansvar og ledelse, skal embetsverket sørge for god styring og ledelse. Effektivitet handler både om kostnadseffektivitet (å gjøre tingene riktig), formålseffektivitet (å gjøre de riktige tingene) og prioriteringseffektivitet (å prioritere mellom ulike mål, formål eller politikkområder (som kan være i konflikt med hverandre) slik at man samlet sett oppnår høyest mulig grad av måloppnåelse.

Det er vanskelig å forestille seg en politikk som har større moralske, menneskelige, og økonomiske omkostninger, samt mindre måloppnåelse enn ruspolitikken. Etter 60 år med straff viser den samlede innsikten at jo mer politiet griper inn på rusfeltet, desto mer vold,

desperasjon, overdoser, og utrygghet oppstår, så er det ikke klart at Justisdepartementet har sviktet hensynet til faglighet og kontinuitet over tid?

Embetsordningen har lange historiske røtter, og er forankret i Grunnloven. Embetsmennene skal spille en rolle som voktere av våre felles institusjoner, rettsstaten og folkestyret. Samfunnsoppdraget er å styrke rettsstaten og ivareta hensynene til uavhengighet og rettssikkerhet med en ordning som har bred legitimitet, og arbeidet i forvaltningen bygger på et sett av grunnleggende verdier. I forvaltningsmeldingen heter det at «forvaltninga [skal], uten hensyn til den politiske fargen til den regjeringa som til enhver tid sitter, fremme *demokrati og rettstrygghet* og stå for *faglig integritet og effektivitet*», men har ikke lojalitet til forbudspolitikken hindret dette?

For Justis er samfunnsoppdragets kjerne å ta hensyn til innbyggernes interesser, tilstrebe likebehandling og opptre med respekt overfor det enkelte individ. Det fremstår klart at departementet i sin utøvelse av forvaltningsmyndighet ikke har foretatt en reell avveining mellom allmenne samfunnshensyn, ivaretagelse av rettsstatsprinsipper for innbyggerne (for eksempel rettsikkerhet) og den enkelte innbyggers saksinteresser. Forpliktelsen til grundighet kan umulig sies ivaretatt, ettersom forbudet har gjort det tabu å belyse et større bilde, så har ikke Justis slik sviktet å ivareta hensynet til statens omdømme?

Det følger av hensynet til innbyggerne og statens omdømme en plikt at statsansatte skal reise de nødvendige motforestillinger før en avgjørelse tas, slik at det gjennom saksforberedelsen presenteres et mest mulig fullstendig bilde av de hensyn og verdier som gjør seg gjeldende. Allikevel ser vi at Justis i 60 år har fremmet en ruspolitikk på totalitære premisser, uten at mindre inngripende alternativer er utredet. Dette til tross for at kontrollomkostningene er enorme og gevinsten usikker, så har ikke departementet sviktet hensyn til rettssikkerhet for innbyggerne?

Faglig uavhengighet må ses i sammenheng med lojalitet og nøytralitet. Kravet til faglig uavhengighet gjelder hele statsforvaltningen og innebærer en rett og plikt til å reise faglig begrunnede innvendinger eller motforestillinger til politiske og administrative overordnede synspunkter og til etablert praksis, der det måtte være nødvendig. Plikten til å gjøre ledelsen oppmerksom på svakheter i synspunkter eller praksis, kan også begrunnes ut fra lojalitetsprinsippet, så har ikke ansatte på lovavdelingen sviktet fagansvar? Har ikke avdelingen siden NOU 2002:04 sett bort fra flere utredninger for å tilfredsstille den politiske ledelsen?

MGDs justispolitiske talsperson [oppsummerte](#) situasjonen når hun i august 2024 sa at politiet opererer utenfor loven med justisministerens velsignelse, og forsvaret er enig med henne i at det «er dessverre ingen overraskelse at Mehl ser mellom fingrene på en ulovlig praksis som hun har vært [åpen](#) om at hun ønsker å lovliggjøre». Det er imidlertid innlysende at straff videreføres på tilbakeviste premisser. Det er like klart at straff uten grunnlag er

vilkårlig, og det er ille at stortinget kan la Justisministeren rasere den etaten som mest av alle er avhengig av tillit. Styringsdokumentene tar utgangspunkt i å få *mest mulig kriminalitetsbekjempelse ut av hver krone*, og er det ikke derfra klart at justis har sviktet sitt samfunnsoppdrag?

Begrepet *effektivitet* er krevende å definere, men går i enkelhet ut på at man skal nå angitte mål innen en fastsatt tid og innenfor rammen av avsatte ressurser. Så hvordan vi du si at justis har ivaretatt ansvar for rusfeltet? Har økte maktmidler og budsjetter gjennom 60 år resultert i mindre narkotikabruk eller mindre omsetning? Er Norge nærmere målet om et narkotikafritt samfunn eller er måloppnåelsen er lik null?

Ingen kan påstå at straff har tatt oss nærmere målet. Hvis måloppnåelsen er lik null, men forbudet forblir etablert og udiskuterbar politikk på tross av store og negative ringvirkninger, er ikke dette bevis på at rettighetsjuss og rettssikkerhet forblir nedprioritert og at politistat har vokst frem?

Faktum er at Justisdepartementet siden 2009 har trenert avklaring av menneskerettigheter. ARÖD har presentert et sammenhengende argument for rettighetsbeskyttelse, men i 15 år har ni justisministere nektet å belyse en blindsoner. Justisdepartementet har på dette viset medvirket til at politiske argumenter får et falskt faglig skjær, samt at politiske standpunkter framstilles som de beste eller de eneste faglig akseptable løsningene, selv om andre løsninger er faglig akseptable. Rettssikkerhetsgarantier tilsier at departementet skal fremme den minst mulig inngripende løsning, og at det må være et troverdig forhold mellom mål og middel, men i 20 år har norske utredninger bekreftet det manglende grunnlaget for straff – og i over 100 år har internasjonale rapporter gjort det samme – så er det ikke klart at Justis har sviktet ansvaret for ruspolitikken?

Også relevant er Ansvarlighetslovens § 11, som anfører at «Den der som medlem av Statsrådet på annen måte enn nevnt i denne lovs øvrige bestemmelser ved handling eller undlatelse bevirker noget som er stridende mot Grunnloven eller rikets lover, straffes med bøter eller med fengsel inntil 10 år».

Justisministeren har ikke bare motsatt seg Rusreformutvalgets rapport og sett bort fra Grunnlovens vekt; statsråden er øverste beskytter for en ukultur som viderefører vilkårlig forfølgelse 16 år etter at de forfulgte søkte rettsstatens beskyttelse, og situasjonen kan bare gå ustraffet så lenge systemet som helhet svikter ansvar for minoritetsbeskyttelse. Tror du at det er derfor Justisministeren advarte mot å bruke for mye tid på Rolleforståelsesutvalgets rapport? Er det for mange skjeletter i skapet og en frykt for at rettighetsjuss skal bli tatt på alvor?

Hva med Høyesterett? Dommerne kan legge mye av skylden på påtalemyndigheten som holdt bevis tilbake, men prøvelsesretten er klar, og et viktig ledd i maktbalansen har sviktet.

Hva annet enn manglende integritet hos ni Høyesterettsdommere har fått domstolen til å se vekk fra forbindelsen til fortidens vilkårlige forfølgelse?

Hva med deg? Ansettelsesforholdene i staten er underlagt særskilt lovregulering fordi «Mange arbeidstakere i staten utøver offentligrettslig myndighet overfor innbyggerne, med de særlige krav dette stiller til lovhjemmel, likebehandling, rettferdighet, forutberegnelighet, nøytralitet og kontradiksjon.» For nasjonen er det viktig at dommere og statsadvokater er spesielt oppmerksomme på slike verdier. Hvordan har du i en krise for rettstaten bidratt til likebehandling, rettferdighet, nøytralitet og kontradiksjon?

Det fremstår som at du som statsadvokat ikke vektla klare forpliktelser. I Etiske retningslinjer for medarbeidere i påtalemyndighetens retningslinje nr. 1, står det at «Enhver medarbeider i påtalemyndigheten skal opptre på en måte som fremmer en rettssikker og tillitsvekkende strafferettspleie i samsvar med lov og rettsorden. Referansen til lov og rettsorden er ment å skulle dekke alle regler og retningslinjer som er gitt i eller i medhold av lov og Grunnlov. Også folkerettslige regler som norske myndigheter er forpliktet etter, er omfattet. Rettsorden omfatter dessuten grunnleggende verdier og prinsipper som en rettsstatlig strafferettspleie bygger på, herunder rettssikkerhet, likhet for loven og individets grunnleggende frihet og autonomi». Hvordan sikret du som statsadvokat slike verdier når prøvelsesretten ble gjort gjeldene?

I Etiske retningslinjer for medarbeidere i påtalemyndighetens retningslinje nr. 3, står det at «Påtalemyndigheten skal opptre objektivt i hele sin virksomhet, herunder på etterforskningsstadiet, når det treffes påtalevedtak og ved irettføring. Dette innebærer blant annet at en også skal undersøke, vurdere og legge frem opplysninger som taler for en persons uskyld. Retningslinjens første ledd tilsvarer straffeprosessloven § 55 fjerde ledd. Annet ledd uttrykker kjernen i objektivitetsprinsippet, nemlig at også påtalemyndigheten har et selvstendig ansvar for at opplysninger som taler til siktedes gunst – og ikke bare de som taler for skyld – blir undersøkt, vurdert og lagt frem». Hvordan forholdt du deg som statsadvokat til opplysninger om straffefrihet? Ble de undersøkt, vurdert, og lagt frem?

I Etiske retningslinjer for medarbeidere i påtalemyndighetens retningslinje nr. 4, står det at «Påtalemyndighetens medarbeidere skal opptre slik at det ikke kan stilles spørsmål ved påtalemyndighetens nøytralitet». Når straffefrihetsgrunner ikke undersøkes, har du ikke også sviktet påtalemyndighetens krav om upartiskhet?

I Etiske retningslinjer for medarbeidere i påtalemyndighetens retningslinje nr. 5, står det at «Påtalemyndighetens medarbeidere skal utføre sin jobb med integritet, uten tanke på egen fordel eller ulempe. Integritet er knyttet til sannhetssøken». Dette er viktig, og styrket eller svekket du rettssikkerheten/påtalemyndigheten ved å se bort fra straffefrihetsgrunner?

I Etiske retningslinjer for medarbeidere i påtalemyndighetens retningslinje nr. 6, står det at «Medarbeiderne i påtalemyndigheten skal se til at straffesaksbehandlingen er forsvarlig og

holder høy kvalitet». Når straffefrihetsgrunner ikke undersøkes, til tross for at en avklaring ville ugyldiggjøre større deler av politiets maktmiddelbruk, er ikke kravet om kvalitet og effektivitet brutt?

I Etiske retningslinjer for medarbeidere i påtalemyndighetens retningslinje nr. 7, står det at «Påtalemessige vurderinger skal foretas og avgjørelser treffes uten forutinntatte holdninger. Enhver, både ledere og andre, skal bidra til en kultur som legger til rette for og etterspør faglige motforestillinger, etiske refleksjoner og bevissthet i utøvelsen av påtalemessige oppgaver. En skal være bevisst på forhold som øker risikoen for uriktige domfellelser, og innrette sitt arbeid slik at justisfeil forebygges og unngås så langt som overhodet mulig». Sviktet du ikke som statsadvokat også retningslinjen om faglighet? Overså du ikke åpenbare og veldokumenterte straffefrihetsgrunner for at politiets maktmidler, budsjetter og prestisje skulle videreføres?

Hva tenker du om din egen rolle i komplottet for å videreføre straff på tilbakevist grunnlag? Når du ser tilbake, er det noe du ville gjort annerledes?

For forsvaret fremstår det opplagt at Rolleforståelsesutvalgets fokus på en konflikt mellom styringsjuss og rettighetsjuss, hvor menneskerettigheter er blitt skadelidende, har blitt bekreftet i retten. Vi har også sett hvilket monster som lurte bak ruspolitikken, for tyranniet bygges alltid på gode intensjoner. Det følger derfra at oppvåkningen er smertefull, men tilgivelse er lett så lenge det finnes lærdom. Så hva har du lært av historisk og prinsipiell kontekst? Er ikke nedprioritering av rettighetsjuss årsaken til ruspolitikkenes skjeve gang? Forklarer ikke dette avvísningen av Straffelovkommisjonens anbefalinger og Rusreformutvalgets påvisning av offentlig panikk? Bekrefter ikke styringsjussens prioritet manglende rettighets sikring, og knytter ikke rettighetsjussen riksadvokatens funn av menneskerettsbrudd i mindre narkotikasaker til et større bilde?

Om vi ser tilbake har Straffelovkommisjonen, Rusreformutvalget, Rolleforståelsesutvalget, og Riksadvokatens undersøkelse om maktmidler i mindre narkotikasaker belyst utfordringer på rusfeltet. Til tross for dette, har storting, regjering, Justisdepartement, politi, påtalemyndighet og domstoler opprettholdt en blindsoner. Flere hundretusen straffesaker er reist på konstitusjonelt tvilsomt grunnlag etter at Høyesterett i 2010 aviste prøvelsesretten uten forsvarlig begrunnelse, og et åpent sår i rettshistorien må helbredes.

Det gjenstår å se om en upartisk og kompetent domstol vil fastslå at forbudet er nødvendig i et moderne samfunn, men hva er dine tanker om behovet for en sannhets- og forsoningskommisjon? Kan en slik kommisjon bringe lys over den innvirkning som straffelovens §§ 231 og 232 har hatt på enkeltpersoner, familier og lokalsamfunn? Kan den forme ruspolitikken mer i tråd med vesentlige verdier, og bør Norge få en slik kommisjon?

Hva tenker du om denne anledningen til å bringe integritet til rettssystemet? Vil du i det videre ta avstand fra ruspolitikken og slutte å straffe på tilbakeviste premisser? Vil du bli en kraft for rettighetsjuss eller vil du fortsette som før?